

1954

**TMMOB
ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ
ODASI**

ETİK, KODLANAN ETİK VE PRATIĞI

ISBN 978-605-01-0325-0
EMO YAYIN NO: GY/2012/12

**ANKARA
MART 2012**

1954

TMMOB

ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI

Etik, Kodlanan Etik ve Pratiği

ETİK KOMİSYONU

2012, ANKARA

1954

TMMOB

Elektrik Mühendisleri Odası

Etik, Kodlanan Etik ve Pratiği

TMMOB ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI ETİK KOMİSYONU

1.Baskı, Ankara-Şubat 2012

ISBN:978-605-01-0325-0

EMO Yayın No: GY/2012/12

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası

İhlamur Sokak No:10 Kat:2 06640 Kızılay Ankara

Tel: (312) 425 32 72 Faks: (312) 417 38 18

<http://www.emo.org.tr> E-Posta: emo@emo.org.tr

Kütüphane Katalog Kartı

170.20 ELE 2012

Etik, Kodlanan Etik ve Pratiği; Hazırlayan: Elektrik Mühendisleri Odası,
Etik Komisyonu--1.bs.--Ankara. Elektrik Mühendisleri Odası, 2012

118??? s.:24 cm (EMO Yayın No:GY/2012/12; ISBN: 978-605-01-0325-0)

Etik-- Felsefe

Dizgi

Elektrik Mühendisleri Odası

Baskı

Matbaa Bilgisi

TMMOB
ELEKTRİK MÜHENDİSLERİ ODASI
E T İ K K O M İ S Y O N U

İhsan KARABABA

Kimya Yüksek Mühendisi

Mustafa ATMACA

İnşaat Mühendisi

Esat KIRSAÇ

Kimya Yüksek Mühendisi

Cemil TEKKELİ

Elektrik Mühendisi

Mustafa ÖZDEMİR

Elektrik Mühendisi

Ahmet HAMZA

Elektrik-Elektronik Mühendisi

Mehmet ATAY

Elektrik-Elektronik Mühendisi

ÖNSÖZ

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Etik Komisyonu tarafından hazırlanan “ Etik, Kodlanan Etik ve Pratiği” kitabının, Odamız ve TMMOB ortamına yansıtılmasını sağlayan tüm komisyon üyelerini içtenlikle kutluyorum. İki yılı aşkın süredir çalışmalarını son derece özverili ve titiz bir şekilde sürdüren ETİK KOMİSYONU, kuruluşu, devamlılığı ve çıkardığı ürün ile Odamıza yeni bir birikim katmış, güç vermiştir.

Yaşadığımız çağ, bilim ve teknolojideki baş döndürücü gelişmelere rağmen, insanlığın ortak ve yaşamsal haklarının büyük bir çoğunluk için daha da bozulduğu, küresel adaletsizliğin emperyalist bir saldırganlık ile her alanda arttığı bir dönem olma özelliğini gösteriyor.

Bugün emperyalizm insan hakları, özgürlükler , demokrasi ve etik gibi değerlere yaklaşımını insanları kitleler halinde katlederek, haklarını ve özgürlüklerini ellerinden alarak , sistematik işkencelerden geçirerek yağmaya ve talana devam ediyor.

Günümüzde bizi ilgilendiren her şey piyasa kavramı ile hayatımızın merkezine oturtulmaya çalışılıyor. Bugün piyasayı sorgulamak, niteliğini tartışmak, kısıtlanmasına dair imada bulunmak bile bağnazlık olarak algılanmaya başlandı. Piyasa ve piyasa dışı alanların sınırları birbirine karıştı.

Sonuçta, piyasa omurgasız gövdesiyle hayatımıza her düzeyde nüfuz ederken, etik açıdan sadece mevcut yaşamımız değil geleceğimiz de boyunduruk altına alınmaya çalışılıyor.

İnsanlığın doğaya ve kendisine yabancılaştırıldığı, ağır kültürel yozlaşmanın altında ezildiği bir dönemde, hayatı barıştan adaletten ve paylaşmaktan yana değiştirme umudu taşıyanların eski değer yargılarının yerine yenilerini koyarken, insanlığın biriktirdiği olumlu kültüre sahip çıkabilecek erdemi de göstermeleri gerekiyor.

Bu kitabın, böyle bir çabaya hizmet edecek önemli bir ürün olduğu inancıyla, Elektrik Mühendisleri Odası olarak komisyonca ortaya çıkarılan ürünün bütün boyutları ile her ortamda değerlendirilmesi ve yapılacak tartışmalarla içeriğinin geliştirilmesi için üzerimize düşen her görevi yapmaya devam edeceğiz. Bugün bize nasıl davranmamız gerektiğini söyleyenlere en güzel yanıt yine kitaptan geliyor;

“Toplumun ahlak bekçilerine (ahlakçılara) ihtiyacı yoktur. Demek istediğimiz, insanlara karşı sorumluluk duymayanların, işlenen insanlık suçları karşısında seyirci kalanların etik üzerine söz söylemeye ve yol göstermeye haklarının, kesinlikle, olamayacağıdır”

Sevgi ve dostlukla.

Elektrik Mühendisleri Odası
42. Dönem Yönetim Kurulu a.
Cengiz GÖLTAŞ
EMO Yönetim Kurulu Başkanı

SUNUŞ

İhsan Karababa

“Bugüne kadar en güzel ahlak özdeyişleri ulusların törelerinde hiç bir değişiklik yaratmadı”

Helvétius

Etik kodlar sistemi, insan haklarına saygılı, adil, eşitlikçi, demokratik bir yaşam ortamı sağlama iddiasındadır. İddiaya göre, tüm kamu ve sektörlerde çalışanlarının, etik kodlar olarak tanımlanan sekiz-on kurala uymalarıyla, yolsuzlukların önleneceği, ekonominin daha işler hale getirileceği ve dolayısıyla insanlara güven içinde yaşamaları sağlanmış olacaktır. Bu görüş üzerinde oluşturulan kamuoyu, sistemin fazla tartışılıp sorgulanmadan, toplumca benimsenmesini ya da topluma benimsetilmesini sağlamıştır.

Etik kodlar sistemine getirilen tanımlamalar, toplumsal düzenin sağlanmasında bir “etik değerler döngüsünün varlığına işaret etmektedir. İnsanlar toplu halde yaşamaya başladıklarında, toplum düzeninin sağlanmasında, topluluğun türevi olarak gelişen etik ve ahlaki değerlere yeterli oluyordu. Toplumlar gelişip büyüdükçe, etik değerlerin düzeni sağlamada yetersiz kalması nedeniyle, bazı değerlerin yaptırım gücüyle donatarak “yasa”, yasa statüsü de giderek toplumsal yaşamın her anı ve alanına denetimi altına alan bir baskı aracına dönüştü.

Günümüzde geline aşamada, emperyalist-kapitalist sistemde, güç ve çıkar ilişkileri yasaların önüne geçerek bütün toplumsal süreçlerin belirleyicisi oldu. Kapitalist dev tröstlerin çıkar kavgasının küresel boyutta yarattığı kriz ve buna bağlı olarak ortaya çıkan bunalımların, artık çıkar gruplarına bağlı olarak farklılaşan yasalar aracılığıyla çözülemediği anlaşıldı. Bu kaos ortamında, ekonomik çıkara daya-

lı sorunlara, yasal düzenlemeler yerine, uluslar arası baskı ve savaş yöntemleriyle çözüm aranmaya başlandı.

Egemen güçler, plan ve programlarının yarattığı ve daha önemlisi yaratılan tepkilerin eylem haline dönüşmesinin yasal düzenlemelerle önlenemeyeceğini, yasalar aracılığıyla uygulanacak baskıların olası tepkileri daha da artıracığını görmüşlerdirler

Bu gelişmeler içinde, dünya düzenini yasal temelden insanlar için her zaman bağlayıcı nitelikte olan etik ve ahlaki değerler sistemine kaydırılmaya yönelmişlerdir. Böylece, etik-yasa-etik dönüşüm çemberi tamamlanmış olmaktadır.

Öne sürülen ve etkinlikle savunulan bu iddiaları, küresel boyuttan Türkiye özeline, yaşamda nasıl bir karşılık bulduğunu sağduyulu bir şekilde irdelemek kaçınılmaz olmaktadır. Başta Ortadoğu olmak üzere kendi coğrafyamızda yoğunlaşan halkları savaş ve savaşın getirdiği açlık, yoksulluk, şiddet, işkence, sağlık sorunları, kadın ve çocukların maruz kaldığı saldırılar altında bölge halkları kitlesel kıyım uğratılıyor. Doğal ve kültürel değerler yağmalanıyor, halklar etnik ve inanç temelinde karşı karşıya getirilip iç savaşa sürükleniyor. Ülkeler parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya getiriliyor. Yaratılan insanlık dışı bu ortam Türkiye'yi de doğrudan etkisi altına almaktadır. Her gün sokaklarda kadınlar öldürülüyor, çocuklar şiddete uğruyor, etnik ve inanç ayrımının yarattığı sorunlar, emeğin sömürülmesi, ülkenin hızla şiddet ortamının odağına doğru çekilmesi dünyada yaşanan koşulların ülkeye yansımalarının açık göstergeleridir. Bunlara ek olarak, insan haklarının savunucusu(!) Avrupa'da yükselen faşizm insanların karşı karşıya kaldıkları felaketlerin ayrı bir habercisi olmaktadır.

Bu tür saldırılara karşı en caydırıcı eylem toplumsal olarak ortaya konacak tepkilerdir. Buna karşı tanık olduğumuz gerçeklik, yaşanan koşulların etkisi altında, kendine ve dünyaya yabancılaşan insanın, insanlığın uğradığı değer kayıpları, kazanılmış hakların geri alınma-

sı, insan onuruna karşı yürütölen insanlık dışı saldırıları büyük bir duyarsızlıkla olağan karşılar olmasındır. Öyle ki, bu ideolojik saldırının odağında bulunan, örgütlü hak arama olanakları ve bütün kazanılmış hakları ellerinden alınan emekçi sınıf ve katmanların sözcüleri bile sermaye sınıfının yaşama geçirmek istediği etik normlar sisteminin adil, eşitlikçi, insan haklarına saygılı, güven içinde yaşanacak demokratik bir sistemin anahtarı olduğuna inanır hale gelmiştir. Toplumun en eylemli kesimini oluşturan, kendilerini savaş karşıtı, barıştan, insan haklarından yana, antifaşist, antiemperyalist olarak tanımlayan emekten yana örgütler bile aynı duyarsız tutumu sergilemektedir.

Bu koşullar altında yanıt bulmamız gereken pek çok soru bulunmaktadır. Bu soruların bazıları ana başlıkları ile şöyle sıralanabilir:

Değerler sisteminin aşındırılıp kültürel dokunun bozulduğu, insanların etnik ve inanç farklılıkları temelinde ayrıştırılıp karşı grupların yaratıldığı,

- Hukukun yerini gücün aldığı, kuralsızlığın kurala dönüştüğu,
- Çalışma yaşamının kuralsızlaştırıldığı, esnek istihdamın ve taşeronluk sistemin yaygınlaştığı,
- Gelir dağılımının adam akıllı bozulduğu, toplumsal kesimler arasında gelir uçurumlarını oluştđu,
- Demokratik uygulamalar yerine faşizan baskıların arttığı,
- Şiddetin caydırıcı bir yöntem olarak kullanıldığı,
- Siyasetin yozlaştığı, politik ayrımcılığın benzer pek çok uygulamanın sistemin ana eksenini oluşturduğu toplumlarda, etik ve ahlaki değerlerin bir anlam ifade etmesi mümkün müdür?
- Dahası, emperyalist güç odaklarının çıkarları uğruna, bütün insani değerleri ve insan onurunu, herkesin gözleri önünde, hiçbir etik

ve ahlaki kaygı duymadan açıkça çiğnediği, yok saydığı günümüz dünyasında “etik ve ahlaktan” söz etmenin bir anlamı var mıdır? Biz, ‘vardır ve tüm sağırın duyacağı kadar yüksek sesle bağıarak, elimizden ne geliyorsa, söylemlerimizi eyleme geçirerek etik değerleri savunmalıyız’ diyoruz

Böylesi yozlaştırılmış bir ortamda, adil, demokratik, insana saygılı vb. niteliklere sahip bir düzen yaratma iddiasıyla önümüze sürülen “etik kodlar sistemi”ni insanlık için erdemli bir girişim olarak kabul etmenin, toplumun fonksiyonu olan değerler sistematiği yerine tepeden inmece bu yöntemle biat etmenin hiçbir gerekçesi olmayacağı gibi olanağı da yoktur.

Bu nedenlerle, çalışmamızın ürünü olan bu kitabı bir etik kitabı olarak sunmak istemiyoruz. Bu kitapçık insanlık onurunun çiğnenmesi, saldırı ve savaşların yarattığı insanlık dışı bu sisteme etik ve ahlaki temel oluşturma girişimlerine karşı bir duruş sergileme amacıyla hazırlandı.

Bu çağrı, insani değerlere saygı duyan, barıştan, özgürlüklerden, insan haklarından ve demokrasiden yana, emperyalizme, faşizme ve savaşlara karşı mücadeleyi ilke edinen tüm demokratik oluşumlardır. Bunların yanında bu kitapçık, faşizmin ve savaşların katlettiği halkların, işkence gören, açlık sınırında yaşayan insanların, saldırıya uğrayan kadın ve çocukların haklarını savunmanın etik ve ahlaki bir sorumluluk olduğunu hatırlatma amacını taşımaktadır.

Kısaca söylemek gerekirse, dünyada yaşanan tüm etik ve ahlak dışı olayları görmezden gelerek, etik kodlar sistemini savunmanın, içi boş, temeli olmayan kibirli bir davranıştan öte bir anlam taşımadığını belirtmek isteriz.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	5
SUNUŞ	7
Giriş	13
BİRİNCİ BÖLÜM	17
KÜRESELLEŞME VE ETİK KODLAR	17
Gündeme Geliş ve Amaçlar	17
Etik Kodlar ve TMMOB	20
İKİNCİ BÖLÜM	23
ETİK VE ETİK KODLAR	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	37
TOPLUM, BİREY ve ÖRGÜT	37
TMMOB	51
TMMOB'nin Kuruluşu	52
Örgütün (TMMOB) İç Dinamikleri	53
Örgütün (TMMOB) Eylem Gücü	54
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	57
MESLEKİ DAVRANIŞ İLKELERİ (Meslek Etiği)	57
Etik Kodlar Sistemi Üzerine Görüş ve Değerlendirmeler	59

BEŞİNCİ BÖLÜM	75
ETİK KURULLAR	75
Etik Kurul Üzerine Görüşler	75
TMMOB	75
TEDMER(Türkiye Etik Değerlendirme Vakfı)	76
ABET (Mühendislik ve Teknoloji Akreditasyon Kurulu)	76
TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi)	77
MÜDEK (Mühendislik Dekanlar Konseyi)	77
Salim Uslu (O dönem, HAK İŞ konfederasyon başkanı şimdi, AK Parti Milletvekili)	77
Sabih Tansal(TEDMER)	78
Seyhan Uygur Onbaşıoğlu(İTÜ)	78
TÜSİAD (Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği)	79
WFEO(Dünya Mühendis Örgütleri Federasyonu)	80
FEANİ (Avrupa Ulusal Mühendis Örgütleri Federasyonu)	80
Değerlendirme	80
Etik Kurullar ve Uygulamaları	81
Etik Kurulu Uygulamaları	85
Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun verdiği bazı karar örnekleri	86
Etik Kurulu Kararları hakkında yurttaş görüşleri (ilgili internet sitelerinden birkaç örnek)	91
SONUÇ OLARAK	95
KAYNAKÇA	99

Giriş

2002 yılında çalışmaya başlayan EMO Etik Komisyonunun son ürünü olan, "Küreselleşme, Etik Kodlar ve Örgütler" adı altında yayımlanan kitabıyla 2007 yılında çalışmalarını tamamlamıştı. Dört yıl aradan sonra konu üzerinde çalışmaya tekrar başlıyoruz.

Bu gün geriye dönüp bakıldığında etik üzerinde yoğunlaşan hassasiyetin kaybolmaya yüz tuttuğu bir sürecin yaşandığı görülmektedir. Toplumsal değerlerdeki aşınma ekonomiden, siyasete ve kültüre, oradan günlük ilişkilere yansıdığı açıkça görünür hale gelmiştir. Değerlerde yaşanan bu büyük aşınma, küreselleşmeyle birlikte insani ve etik değerlerin bir tüketim malzemesi haline getirilip yok edilmek istenmesinden kaynaklanmaktadır. Gelenen bu nokta bizler için beklenmedik bir sonuç olmamıştır.

Konuyu yeniden ele almamız; egemen güçlerin küresel boyutta, sorunlara çözüm olarak dayattığı, "meslek etiği-etik kodlar" sistematikleştirilmesine işlerlik kazandırma, topluma ve meslektaşlarımıza ahlak ilkeleri sunma girişimine karşı durmak. Yoksa, etik konusuna felsefi bir yaklaşımla bilimsel katkıda bulunmak gibi iddialı bir amaç taşımıyoruz. Bunun yanında, kişi - kurum ve kuruluşları etik ve ahlaki değerler açısından sorgulama, yargılama ya da etiği reddetme gibi niyetimiz yoktur. Etiğin bilince çıkarılması için eğitim vb. çalışmalarını onaylıyoruz ve bu çalışmalara destek veriyoruz.

Çalışmamızın hedefi, bütün toplumu etkisi altına alan, tüm kurumlar gibi örgütümüzü de olumsuz etkileyen yozlaşmayı ve bu yozlaşmayı etik kodlarla giderme iddiasını sorgulayıp genelinde kamuoyunu özelinde örgütümüzü aydınlatıp, sorunun toplumsal bilince çıkartılmasına katkı koymaktır.

Mühendislik, doğayı insanlık yararına dönüştürücü gücü temsil eden bir uğraştır. Bu nedenle mühendisler toplumun ekonomik teknolojik gelişmesinde önemli bir yere sahiptirler. Ne var ki bu

gücü insanlık yararına harekete geçirmek için sadece sahip olunan mesleki ve teknolojik bilgi düzey yeterli olmamaktadır. Mühendisler, mesleki bilgi ve teknolojik düzey yanında toplumun düşünsel alanında eriştiği bilimsel ve özgürce düşünebilme ve gelişmiş demokratik ilişki kurma bilincine sahip olması gerekir. Bunun yanı sıra mühendisin değiştirme-dönüştürme gücünü yaşama geçirebilmesi için toplumsal koşulların da uygun olması gerekmektedir. Egemen güçler, çıkarlarını korumak için, mühendislerin meslek alanı dışında siyasi, ekonomik ve toplumsal karar süreçlerinde görüş ve düşünce üretmelerini engellenmeye çalışmaktadır.

Küreselleşme, evrensel boyutta yaşanan kural tanımazlığı önleme iddiasıyla meslek etiği kavramını gündeme getirdi. İddiaya göre etik kodların uygulanmaya konmasıyla ekonomiyi olumsuz etkileyen yolsuzluklar önlenecek, toplum güvenli bir ortama kavuşacaktır. Dayatılan bu görüş, bugüne kadar kamuoyunda tartışma konusu yapılmayan etik değerler üzerinde ve etik/meslek etiği ilişkilerinde yoğun bir kavram kargaşasına neden olmuştur. Kavram kargaşasının yarattığı bulanıklık içinde bütün kurum ve kuruluşlar, üzerinde fazla düşünmeden, kendi alanlarında etik kodlar üretme yarışına girdiler. Daha önce yürüttüğümüz çalışmalarda "etik kod üretilmesinin toplumsal bir gereksinimden kaynaklanmadığını, asıl amacın, emperyalist - kapitalist sistemin piyasa çıkarlarını korumaya yönelik olduğunu, etik üzerinde yaratılan kavram kargaşasının köklü değer kayıplarına neden olacağını, bunun da yaşanan toplumsal yozlaşmayı daha da artıracığını açıklamaya çalışmıştık. Sonuçta etik kodların uygulama konulmasından bu güne kadar yolsuzluklarda ne bir azalma olmuş, ne de dünya daha güvenle yaşanacak bir hal almıştır.

Bu bakış açısından hareketle etik-ahlak konusunu 5 bölümde incelemeye çalışacağız.

Birinci bölümde hafızaları tazelemek amacıyla etik kodların gündeme gelişini,

İkinci bölümde, etik-ahlak'ın yaşamdaki yeri ve toplumsal niteliğini, Üçüncü bölümde, etik ilişkilerin toplumsal boyutunu anlamak için örgütlü bir süreç olan toplumu, toplum-birey-örgüt kavramlarını ve ilişkilerini,

Dördüncü bölümde, meslek etikleri, mesleki davranış ilkeleri üzerinde yürütülen tartışmaları ve ortaya çıkan görüşleri,

Beşinci bölümde, etik kurullar ve uygulamalarını değerlendirmeye çalışacağız.

Sonuç olarak da etik alanında, söylemle eylem arasındaki çelişkiler üzerindeki görüşlerimizi açıklayacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE ETİK KODLAR

Gündeme Geliş ve Amaçlar

Etik kodlar Türkiye'nin gündemine, Yeni Dünya Düzeni, Küreselleşme gibi isimler altında kapitalist sistemle entegrasyon amacıyla, AB'ye "uyum yasaları" kapsamında sokulmuştur. "Etik Kodlara" yüklenen anlam, belirlenen amaç, kazandırılan statü, uygulama yol ve yöntemleri sistemin arkasındaki ideolojiyi açığa çıkarmaktadır.

Başbakan R. T. Erdoğan, Kamu Görevlileri Etik Kurulu Yasası ve buna bağlı Kamu Görevlileri Etik Kurulu ile ilgili yasa taslağı için TBMM Başkanlığına sunduğu genel gerekçe de, "Etik Davranış Kuralları ile yasalar arasında yakın bir ilişki vardır, yasaların kimi zaman düzenlemekte yetersiz kaldığı özne durumları etik davranış kuralları düzenlemekte, belli bir statüye tabi olanların nasıl davranmaları gerektiği yönünde kurallar koymakta ve böylece bu kurallara uyulmasını sağlamaktadır" diye ifade etmektedir. Aynı metinde etik davranış kurallarının ilkeleri ve toplumsal - ekonomik boyutu konusunda; "İdare, kamu hizmetlerinin yürütülmesi sırasında açıklık, saydamlık, hesap verebilirlik, tarafsızlık, dürüstlük, objektiflik ilkeleri teminat altına alındığında ve kamu yararına uygun işlediğinde etkili ve verimli işleyebilir. Dürüst, güvenilir ve adil kamu hizmeti kamuya olan güveni arttırdığı gibi iş dünyası için de uygun bir ortam oluşturur ve bu suretle piyasaların iyi işlemesine ve ekonomik gelişmeye katkıda bulunur (abç). Kamu yönetiminde etik, iyi yönetimin temel anahtarıdır" görüşleriyle taslağa yapılan vurguyu tekrarlamaktadır.

Başbakan, Etik Davranış İlkelerinin yürürlüğe geçirilmesi konusunda yaptığı açıklamalarla etik ilkelerin arka planında yer alan güçlere açıklık kazandırmaktadır. Başbakan; OECD tarafından 1998 yılında yayımlanan "Kamu Yönetiminde 'Etik İlkeler' başlıklı tavsiye kararında da, üye ülkelerin kamu hizmetlerinde etik davranış ilkelerini hayata geçirmek amacıyla, iyi işleyen kurumsal yapılar oluşturmaları ve gerekli diğer tedbirleri almaları yer almıştır" (abç) şeklinde önerildiğini belirtmektedir.

Etik, Kodlanan Etik ve Pratiği

Başbakan, OECD' ye taahhüdün zamanında yerine getirilmemesi nedenini ve ileriye dönük taahhüdünü "4. Gözden Geçirmeye İlişkin 5 Nisan 2003 Tarihli Niyet Mektubu'nda; bazı yapısal taahhütlerin zaman darlığı nedeniyle yerine getirilmediği, bunlar arasında kamu yöneticileri ve memurlar için etik kuralları belirleyen kanunun meclisten geçirilmesinin de bulunduğu yer almıştır."(...) hazırlanan taslağın 2003 yılı içerisinde yasalaşmasının beklendiğini"^(abç) ifade etmiştir.

Başbakan Kamu Görevlileri Etik Kurulu konusunda yayımladığı genelgede yaptığı açıklamalarla etikle ilgili önerilerde bulunan güçlere daha da açıklık kazandırmaktadır:

"Nitekim, yeni kamu hizmeti anlayışına paralel olarak, gerek OECD ve Avrupa Konseyi gibi ülkemizin de üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara, gerek kamu kurumları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları gibi yerel dinamiklerin araştırma ve çalışmaları sonucunda kamu yönetiminde etik konusu ülkelerin gündemine girmiş ve bir çok ülkede bu konuda faaliyet göstermek üzere kurum ve kurullar oluşturulmuştur.

Bu kurum ve kurullar, kamu görevlilerinin uymaları gereken etik davranış kurallarını belirlemek, bu kurallara uygun işleyişi sağlamak ve etik kurulların ihlali halinde, yargısal ve idari denetimin yanında, dış denetim yapmakla görevli bulunmaktadır"¹.

Siyasi iktidara paralel olarak, uluslararası sanayi sermayenin Türkiye'deki temsilcisi olan, TÜSİAD'ın etik kodlara yaklaşımı, konunun ideolojik yönünü daha iyi açıklamaktadır.

TÜSİAD, Devlette Etik Altyapı Dizisinin "Devlette Etikten Etik Devlete" adlı 1. kitabında konunun küresel boyutta ele alınmasının nedenlerini şöyle açıklamaktadır: "*Uluslararası ticaret, küreselleşme ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler, çeşitli gurupların küresel iş etiği standartlarının oluşturulması yönündeki baskılarını arttırmıştır. Bu gurupların endişelerine cevap olarak değişik etik standartlar önerilmiş ve oluşturulmuştur. Küresel standartlar, tipik olarak üç gurup tarafından önerilmiştir: özel sektör, sivil toplum örgütleri ve kamu sektörü. Bazı*

1 Başbakanın Etik Kurulları Yasası Genelgesi

standartlar, örneğin OECD tarafından yayınlanan 'Çokuluslu Şirketler için Kılavuz İlkeler', bu üç gurubun katkıları ile oluşturulmuştur. Etik standartlar, öneren guruba göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, kamu sektörü tarafından önerilen etik standartların odak noktası geniştir. Tipik olarak devletin uluslar arası ticaretteki durumunu ve değişik düzenleyici çevrelerin örtüşen düzenlemelerini içerir. OECD kılavuz ilkeleri gibi bazı etik ilkeler, yolsuzluk karşıtı düzenlemeleri ve daha hakkaniyetli bir küresel ticaret ortamı yaratabilme yönündeki çabaları kapsamaktadır. Yolsuzluk karşıtı önlemler söz konusu etik ilkelerin kapsamında olan en önemli konulardan birisidir. Bunun nedeni ise OECD ve Uluslararası Saydamlık Örgütünün yolsuzluğun zararını ölçme ve ortadan kaldırma yönündeki uzun dönemli çabalarıdır.²²

Bu açıklamalar kapitalist sistemin kod ve kurallarının Türkiye'ye nasıl yansıdığını ya da nasıl yansıtıldığını göstermektedir. Bu noktada sıkça dile getirilen, dünyadan kopuk bir şekilde yaşamının olanağı olmadığı, uluslar arası etkileşimin kaçınılmaz olduğu, özellikle ulusal sınırların kalktığı iddia edildiği günümüzde bu etkileşimin daha da hızlandığı görüşü üzerinde kısaca durmak gerekiyor. Günümüzde hiçbir ülke ya da toplumun dünyadaki gelişmelerden habersiz olması ve dışında kalmasının söz konusu olmadığını, böyle bir daralma ya da kopukluğu savunmanın mümkün olmayacağını bizler de kabul ediyoruz. Bir toplumda ortaya çıkan gelişmeler o toplumun sınırları içinde kalmadığı gibi, çeşitli ilişki ve etkileşimlerle toplumdaki topluma geçmektedir. Toplumlara dışarıdan yansıyan değerler, ancak benimsenip içselleştirildiği takdirde o toplumun değerler sistemi için yer alır. Bu tür etkileşimler doğal ve kaçınılmazdır. Doğal olmayı, toplumlara dışarıdan değer yargılarını dayatıp kabule zorlanmasıdır. Diğer bir deyişle bazı değer ya da değer yargılarının egemen bir güç tarafından başka bir topluma dayatılması, ilişkilerin doğal yapısını ve demokratikliğini bozar. İnsanlık tarihi böylesi dayatmaların örnekleriyle doludur ve bunun genel adı ve tanımı emperyalizmdir.

2 TÜSİAD, Devlette Etikten Etik Devlete, cilt 1, s.190

Etik, Kodlanan Etik ve Pratiği

Etik Kodlar da, sermaye sınıfının değer yargılarına göre oluşturulan ilkeler de, uyulması zorunlu kurallar olarak çevre ülkelere “tavsiye” adı altında dayatılmaktadır.

Etik kodlar adı altında gündeme getirilen; hesap verebilirlik, saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, adil olma, sadakat, saygınlık, güvenilirlik gibi kavramlar, tarihi ve toplumsal süreç içerisinde oluşmuş ve içselleştirilmiş değerlerdir. Kapitalist sistemle entegrasyonu sağlamak amacıyla sermaye sınıfının gündemimize yeni bir şey gibi dikte ettirdiği bu kavramlar etikten daha çok demokrasiyle ilgili kavramlardır. Demokrasi kültürünün gelişmediği ortamlarda, egemenlerin çıkarlarına bağlı değer yüklemeleri, kavramların anlam ve güvenilirliklerini zedelemektedir. Etik kodlar sistematiği içerisinde, faydacı (pragmatist) bir anlayışla, kapitalist sistemin değer yargılarına ve çıkarlarına göre anlam yükleyerek içleri boşaltılmakta ve değersizleştirilmeleri sağlamaktadır. Yaratılan bu kavram kargaşası içinde anlam kaymasına uğrayan “etik” siyasal, toplumsal, ekonomik, kültürel temellerinden kopartılıp, sadece egemen ideolojinin faydacı boyutuna indirmektedir.

Etik Kodlar ve TMMOB

Küresel boyutta başlatılan etik standart ya da etik kodlar düzenleme sürecine, TMMOB’de katılmakta gecikmemiştir. Her ne kadar TMMOB’nin yasa ve yönetmeliklerinde meslek ahlakı, mühendislik yemini gibi, mesleğin şeref ve haysiyetini korumaya yönelik düzenlemeler bulunsa da etik, kavramsal olarak ilk defa TMMOB gündemine “Mühendislik Mimarlık Kurultayı” çalışmaları ile girmiştir. Meslek etiklerine yüklenen, “vurgun ve yolsuzlukları önleme misyonu” TMMOB’nin mesleki davranış kuralları hazırlamasında etkili bir rol oynamıştır. TMMOB’nin etik kodları gündeme almasında bir başka etken de, Dünya Mühendis Örgütleri Federasyonu (WFEO), Avrupa Mühendis Örgütleri Federasyonu (FEANI), Bilim ve Mühendislik Kuruluşları Federasyonu (CNISF) gibi mühendislik kuruluşlarının etik kodlara sahip olmalarıdır.

TMMOB üyelerinin topluma karşı, doğaya ve çevreye, işverene, müşteriye, mesleğe, meslektaşına ve kendilerine karşı sorumluluk taşıması gerektiği görüşündedir. TMMOB, belirleyeceği meslek etiği ilkelerine göre mesleki faaliyetlerini, belirlenen kurallar ve sorumluluklar çerçevesinde yerine getiren üyelerin toplumun sağlığı ve refahına katkı koyacaklarını varsaymaktadır. TMMOB'nin iyimser yaklaşımına karşı etik kodların asıl hedefi; serbest piyasa ekonomisinin çıkarlarını korumaya yönelik, kapitalist ideolojinin değer yargılarına dayalı bir sistematik oluşturmaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ETİK VE ETİK KODLAR

Daha önce yayınladığımız kitaplarda; “etik” in, yeni bir kavram olmadığını, insanın toplum halinde yaşamaya başladığından bu yana insanlar arası ilişkilerin temelinde yer alan, tarihi ve toplumsal süreçte oluşan değerler bütünü olduğunu açıklamıştık. Etik - ahlak ilkeleri insanların eylem ve kararlarını yönlendirici, yol gösterici değerlerle yüklü bir kavramı anlatmaktadır. Son yıllarda meslek ilkeleri ve etiğin tarihi ve toplumsal oluşumu, toplumsal niteliği dışına çıkartılarak farklı bir sistematik halinde yeniden kurgulanmaya başlandı.

Etik hakkındaki genel bilgi, “etiğin felsefi bir kavram” olduğu, dolayısıyla mühendislik alanları dışında, felsefecileri ilgilendiren tartışma konusu olduğu görüşü yönündedir. Bundan bir süre önce önümüze konulan, kodlar üretilmesi istenen etiğin ne olup olmadığı hakkında düşünce üretebilmemiz için konuya biraz derinlemesine bakma gereği duyuyoruz.

Kimşenin kimseyi incitmeyeceği, haksızlıkların ve zorbalıkların yaşanmadığı eşitlikçi adil bir düzen içinde yaşama arayışı insanoğlunun asla vazgeçmediği bir ideal olmuştur. İnsanlar bu ideale önce kendi davranışlarını kontrol altında alarak ulaşmaya çalışmışlar ve bu hedefe ulaşmak için de davranışlarını kontrol altında tutmada referans olabilecek değer ve ilkeleri, yaşamlarında, deneyip doğrularak oluşturmuşlardır. Bu değerler; dinler, diller gibi toplumsal bir süreç olan üretim faaliyetinin zorunlu ilişkileri içinde oluşmaktadır. Kısaca etik değerler, tarihi olarak toplumların sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel yapılarıyla etkileşim içinde, toplumdan topluma farklılıklar gösterebilen dinamik bir süreç, toplumun bir fonksiyonu olarak gelişmektedir.

Felsefeci Harun Tepe, etiğin yeniden keşfini ve nedenlerini: şöyle tanımlamaktadır: *“Etik üç beş yıl öncesine kadar, ülkemizde pek bilinen ve kulla-*

nılan bir sözcük değildi. Bundan on yıl önce yayımlanması için bir akademik dergiye gönderdiğim 'etik ve meta etik' başlıklı yazıma, editörün verdiği yanıtta, sanırım 'etik' sözcüğü editöre anlamsız görüldüğü için, 'etnik' olarak 'düzeltmişti'. Ama son yıllarda tüm dünyada yaşanan çevre sorunları ve tıp etiği ile ilgili sorunlardan, ülkemizde ise siyaset ve basın yayın kuruluşlarında yaşanan kimi etik sorunlardan sonra, 'etik' sözcüğünü daha sık duyar olduk. Siyaset adamlarının seçim dönemlerinde verdikleri sözleri pek tutmamaları, hatta verdikleri sözün aksine davranışlar sergilemeleri, bunun da ötesinde kimilerinin yolsuzluk ve yasadışı çetelerle bağlantıları olduğu konusunda kamuoyunda oluşan derin kuşku, siyasette etik sorunlarından daha çok söz edilmesine, bir siyasi 'ahlak'a gereksinimin daha sık dile getirilmesine yol açtı"³ şeklinde tanımlamaktadır:

İ. Kuçuradi de görüşünü "etik sözcüğü son 15-20 yılda moda oldu. . . Moda olan da meslek etikleri denilen etiklerdir" şeklinde açıklamaktadır ⁴.

Türkiye Etik Değerler Vakfı (TEDMER) Başkanı Sabih Tansal, konu üzerine görüşlerini; "Son bir kaç yıldır Türkiye'nin gündeminde de etik kavramı sık sık karşımıza çıkıyor. Etik acaba gerçekten yeni bir olgu mu yoksa biz mi yeni tanışıyoruz? Etik yeni bir kavram değil. İnsanoğlu asırlar boyu yaşamın ahlaki boyutunu içeren yani insan yaşamındaki ilkeler, değerler ve yargıları inceleyen etik konusunu işlemiştir. ... Ülkemizde de değişik konularda her gün yeni bir örneği ile karşılaştığımız yolsuzluklarla mücadele çalışmalarını toplumun büyük bir kesiminde bir 'etik bilinci' ve 'etik ihtiyacı' oluşmasına yol açmış bulunmaktadır"⁵. şeklinde açıklamaktadır.

Felsefeci Harun Tepe;" Etiğin önemini vurgulamak isteyen filozofların yaşamda hep karşılaşılan sorunlara felsefi açıdan bakarak değerlendirmeler yaptıklarını, oysa toplumsal yaşamda etik soru ve sorunlar, kapsayıcı olarak, eylem diye adlandırılan, insanın bilinçli ve amaçlı olarak ortaya koyduğu tüm düşünsel-edimsel yapıp-etme ve karar süreçlerinde her gün yüz yüze geldiği, kimsenin kaçınmayacağı, dışında kalama-

3 Harun Tepe, Doğu Batı dergisi s.9

4 İ. Kuçuradi, 1. Uygulamalı etik kongresi, s.15.

5 Sabih Tansal Mühendislikte Etik, Mudak 1. Ulusal Mühendislik Kongresi S.3,

yacağı toplumsal boyutlu sorunlar olduğunu. . . Etik sorun ve sorular, yalnız filozofların değil, hepimizin sorunu olduğuna” vurgu yapmaktadır. H. Tepe yaşam ve etik ilişkisini; “yaşamın eylemde bulunmayı, eylemde bulunmanın da karar vermeyi, değerlendirmeyi gerektirdiğini, eyleminin, karar vermenin de sonuçta bir karar olduğunu... Hiç bir şey yapmamaya karar veren kişinin de bir şeye karar verdiği ve eylemsizliği (bir tutum) seçtiği düşünülürse, değerlendirme ve doğru eylemle ilgili sorunların hepimizin sorunu olduğunun görüleceği” şeklinde açıklamaktadır⁶.

Bir başka bilim insanı olan Tüten Ang, etiğin toplumsal boyutunu, “toplumsal yaşamda etik soru ve sorunları, kapsayıcı olarak eylem diye adlandırılan, insanın bilinçli ve amaçlı olarak ortaya koyduğu tüm düşünsel-edimsel yapıp-etme ve karar süreçlerinde her gün yüz yüze geldiği, kimsenin kaçınmayacağı, dışında kalamayacağı toplumsal boyutlu sorunlar” olarak tanımlamaktadır. Tüten Ang daha sonra, “etik, insan ilişkilerinde, toplumsal, kültürel, siyasi, ekonomik, hukuki, bilimsel, teknolojik vb. tüm alanlarda insanın tutum, davranış, eylem ve kararlarında belirleyici olan, hiç kimsenin dışında kalamayacağı, kaçınmayacağı ilke ve değerler bütünü olarak yaşamın ta içinde yer aldığı” vurgulamaktadır⁷.

Başka bir bilim insanı, Ray Billington, etiğin yaşamdaki yerini; “Bir kişi okuma yazma ya da hesap yapma bilmeden, tarihten bir nebze anlamadan, hele coğrafyadan habersiz olarak, görünüşte doyurucu ve eksiksiz bir yaşam sürebilir. Bu meselelerin hepsinden ve daha pek çok meseleden kaçabilir ama kimse, bu sözcüğün anlamını bilmese bile hayatını etiksiz sürdüremez. Bilinçli ya da bilinçsiz, hepimiz her gün ahlaki kararlar alırız”⁸ diye açıklamaktadır.

“Etik olanın” sadece ve sadece insan eylemine has olduğunun altını çizen, A. Ergüder; “eyleyebilmek, seçim yapabilmek, karar verebilmek, etik kişilik içerir ya da gerektirir. Çoğu yapıp etmelerimizde, şu ya da bu durum karşısında “evet-hayır”, “doğru-yanlış” diyebilmek etik tavır takınmak demektir”⁹ şeklinde tanım-

6 Harun Tepe, Bir Felsefe Dalı Olarak Etik, Doğu Batı Felsefe Dergisi, Etik Sayısı 2. Baskı S.13

7 Tüten Ang, Hangi Ahlakal Değerlerle, 15.05.1999 Cumhuriyet Gazetesi

8 Ray Billington, Felsefeyi Yaşamak, Ahlak Düşüncesine Giriş s.47.

9 A. Ergüder, Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi s.3-7

lamaktadır. Yazar daha sonra, etik kuralların hayat süreci içinde yaşanan, denenen, gerçekliğini kendi içine oluşturan dinamik sistem olduğunu belirtmektedir.

Mühendis ve felsefeci Ahmet İnam, konu üzerine, “Ahlak, bir arada yaşamayı başarmaya çalışan insanların yalnızca siyasal, hukuksal, toplumbilimsel, ruhbilimsel bakışlarla sorunlarını çözemeyeceklerini bir gün anladıklarında, üzerinde daha önemle düşünenecekleri bir alan olacaktır”¹⁰ görüşünü dile getirmektedir.

Etik üzerine bir ders kitabı hazırlamış olan A. Lalande, ahlak kurallarının nasıl oluştuğu sorusunu:

“Etik kurallar, ne herhangi bir zamanda, ne de bir otorite tarafından düzenlenmiş kurallar değildir. Bu kurallar aklın, insan tabiatının ve toplum hayatının bir sonucu olarak ortaya çıkarlar. ‘Bu kurallar, kendi kendilerine vardılar ve devletten üstündürler. Ne hükümet, ne de kanun koyucu kendi isteğine göre onları değiştiremez. Hatta her vatandaşın görevi itaat ettiği bu kuralları korumaktır.’

Dil ve mantık nasıl var olabiliyorsa, ahlak da öyle. Dil ve mantık da tabii olarak, kendiliğinden var oldu, kuralları henüz belirlenmemişken herkes tarafından kabul edildi”¹¹ ifadesiyle yanıtlamaktadır.

Bu açıklamalar etiğın insanın yaşamında, ister-istememez yer alan, ilişkilerini yönlendiren, belirleyici ve zorunlu bir role sahip değerler olduğunu göstermektedir.

Etik kavramı yerine çoğu kez “ahlak” kavramı kullanılmaktadır. Böyle kullanılması da her iki kavram arasında, giderilmesi gereken, bir anlam bulanıklığına neden olmaktadır. Etik ve ahlak birbirinden farklı anlamlar içerse de birbirine doğrudan bağlı kavramlardır.

10 Ahmet İnam, Doğu Batı Felsefe Dergisi, Etik Sayısı 2. Baskı 5.71

11 Andre Lalande, Kısa Gerekeğeli Pratik Ahlak, s.12-13

R. Billington, etikle ahlak arasındaki farkı;“*Etik doğru ve yanlış davranış teorisidir. Ahlak ise onun pratiğidir. Ahlaki değil etik ilkelerden, etik değil ahlaki bir davranış tarzından söz etmek daha doğrudur. Etik, bir kişinin belli durumda ifade etmek istediği değerlerle ilgili ahlakın ise bunu hayata geçirme tarzıdır*” şeklinde belirtmektedir. “*Etik bütün manzarayı içine alırken, ahlakımız, bizi adeta maden damarlarına yönetir; orada davranışın ayrıntılarıyla ilgileniriz artık. Özetleyecek olursak, etik, insan davranışının ilkeleri, ahlak da bu ilkelerin tikel bir durumda uygulanması ile ilgili*”¹² olduğunu yazmaktadır.

Etik olarak değerlendirilen davranış ve ilkelerine has temel özellikler şöyle sıralanabilir:

- Etik, toplumların sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel etkenler olmak üzere, çeşitli faktörlere bağlı olarak oluşan tarihi, toplumsal ve dinamik bir süreçtir. Etik çerçevesinde oluşturulan ilke ve kurallar, hukuk kurallarından farklı olarak, yasalarla değil toplumsal tepkilerle oluşurlar. Etik değerlerin çiğnenmesine karşı yaptırım, yine, toplum tarafından geliştirilen tepkilerden oluşmaktadır.
- Etik, toplumun ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapılanması içinde tüm süreçlerle doğrudan ilişki ve etkileşim içindedir. Bu nedenle etik, belirli davranış kalıplarına indirgenerek, bağımsız kategoriler şeklinde ele alınamaz.
- Etik değerler hazır ahlak reçeteleri olmayıp, kişi ve grup otoritesine bağlı olarak yaratılamaz, ithal ve ihraç edilemezler. Ancak toplumlar arası ilişkilerle toplumdan topluma geçerek, içselleştirildiği oranda geçerlik kazanır ve zamanla toplumun kültürü içinde yer alırlar.
- Etik soru ve sorunlar doğrudan insanla ilgili, insanlar arası ilişkilerin temelinde yer alan, eylemde bulunan herkesin, her gün, yüz yüze geldiği karar aşamasında ortaya çıkan sorunlardır.

12 R. Billington age. S.53

• Hiçbir insanın ahlaki karar verme sorumluluğu dışında kalması ve karar verme süreçlerinde tarafsız tutum takınması söz konusu değildir. Tarafsız tutum, güçlüden yana tavır takınma sonucunu doğurmaktadır.

Bir insanın etik temelde sorgulanabilmesi için: insanın iradesinin herhangi bir otoritenin vesayeti veya baskısı altında bulunmaması ya da başkasının baskı ve tahakkümü altında kalmadan karar verme özgürlüğüne sahip olması, nasıl davranacağı konusunda seçeneklerinin elinden alınmış olmaması gerekmektedir.

Bu tanımlamalar, olay ve olgular karşısında etik değerlendirmelerinin rastgele değil olayların nedenlerini de göz önüne alınarak daha dikkatli yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Tarihi ve Toplumsal Süreç

Etik - ahlak kavramının açılımı kadar, kavramın gelişim süreci de önem taşımaktadır, bu nedenle gelişim sürecini de genel hatlarıyla kısaca açıklayalım.

Üretim alanında ve üretim ilişkileriyle yaratılan maddi varlıklar yanında düşünceler, töreler, inançlar vb. ilkeler ve değerler ortaya çıkmaktadır. Etik, insanlık tarihi boyunca, ortaya çıkan dönemlerin üretim biçimi, tinsel, kültürel değeri ve egemen ideolojinin değer yargıları vb. etkenlere göre, değişim ve dönüşüm gösteren bir süreç olarak gelişmektedir. Uluslararası, kıtalararası ortaya çıkan savaşlar, ticari ilişkiler, dinleri yayma çabaları gibi kitlesel hareketler aynı zamanda düşünce akımlarının, kültürlerin de taşıyıcıları olmuşlardır. Savaşların toplumlarda yarattığı bunalımlar, servetin belirli ellerde toplanması, zenginliğin yarattığı, ahlaksal değerleri hiçe sayan debdebeli yaşam tarzı, bunlara karşın büyük çoğunluğun yaşadığı dayanılmaz koşullar, insanları içine düştükleri ahlaki bunalımları aşma arayışlarına itmiştir. Siyasetten ticarete, inançtan eğitime her alanda

erdemin egemen kılınması, dünyayı yaşanır duruma kavuşturma arayışları insanları bazen filozof kral, bazen de despot diktatörler aramaya yöneltmiştir.

Antikçağ'dan Hıristiyanlığa, Sanayi Devrimine ve günümüze yaşanan değişim ve dönüşümler etiğin gelişim sürecinde de belirleyici bir rol oynamıştır.

İnançların egemen olduğu toplumlarda ahlakın temelini Tanrı iradesine boyun eğme, Tanrıya ve Tanrının buyruklarına sadakatle itaat etme oluşturmaktadır. İnsanların, öbür dünyada vaat edilen cennete girebilmeleri veya bunu engelleyecek günahtan kurtulabilmeleri için, Hıristiyanlığın yaygınlaşması sonrasında, kilise egemenlerince, uyulması istenen kurallar ahlak kodlarına dönüştürüldü ve insan davranışları (her inanç sisteminde olduğu gibi) dinin tahakküm ve kontrolü altına alındı.

Daha sonraları din temelli iktidarlara karşı bilimsel tabanda ortaya konan eleştiri ve bunlara dayalı gelişmelerin yarattığı dönüşümler inanç sistemlerinin baskısını kırmaya başladı.

Bilimsel gelişmelerin kazanımları, dünyanın, dışarıdan, doğaüstü güçler tarafından değil, insan iradesiyle dünyadan yöneltilip yönlendirildiğini ortaya koydu. 18. YY. da başlayan Sanayi Devrimiyle ortaya çıkan kapitalist üretim biçimi, insanın aradığı mutluluğu, öbür dünyada değil bu dünyada; kapitalist düzende bulabileceğini iddia etmiştir. Bu gelişim ve dönüşümün seyrine uygun olarak, etik ve ahlakta da değişimlere uğramıştır. Bu süreçte etik ve ahlak kurallarının kodları, 'cenneti dünyaya indirme iddiasında olan', kapitalizmin gereksinim ve hedeflerine göre şekillenmeye başlamıştır.

Topluma egemen sınıf, kendi ahlak anlayışını tüm topluma egemen kılmak ister, bu nedenle halkın etik ve ahlaki değerleri, genellikle, görmezden gelinmiştir. Egemen kapitalist sistemin yeni etik anlayışı olarak sunduğu temel argüman; mutluluk, sağlık, bilgi, kendini ge-

liştirme, genelin refahı ve güvenini sağlama ilkelerinden oluşmaktadır. Bu düşünce sistematiği, kapitalizmin pragmatik ya da fayda etiği anlayışında *“olabildiğince çok insanın olabildiğince çok mutlu kılınması”* ilkesi olarak tanımlanmaktadır.

1970’lerde, kapitalist sistem ortaya çıkan ekonomik krizi aşmak için kitle üretimi yerine esnek üretim - esnek istihdam yöntemini gündeme getirdi.

Kapitalist sistem esnek üretim modeliyle, toplumlarda süregelen bütün değer yargılarını kökten değiştirip, geçmişle bağlarını koparmak istemektedir. Bu kopuşun kavramsal ifadesi *“Yeni Dünya Düzeni”, “Yeniden Yapılanma”, “Küreselleşme”, “Serbest Piyasa Ekonomisi”* gibi adlarla uygulamaya konmuştur. Bu kırılma noktasında sistem, kendine, kendi değer yargılarına dayalı bir ahlaki temel yaratmayı hedeflemektedir. Bütün ideolojiler (din dahil), yaratmak istedikleri toplum modeliyle çelişmeyecek kurumsal yapılar oluşturmak isterler. Görüleceği gibi, bugün de küresel ideolojiyle çelişmeyecek ya da bu ideolojinin değer yargılarını egemen kılmaya hizmet edecek bir etik anlayışı yaratılmaya çalışılmaktadır.

Dünyanın içinde bulunduğu sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel koşullara bakıldığında, yaşama geçirilmek istenen ilkelerle uygulamalar arasında inanılmaz boyutta karşıtlıklar grlmektedir. Bunlara karşın herkesin açıkça görüp yaşadığı bu olumsuzluklar, toplumun sınıf ve katmanlarında herhangi bir tepkiye neden olmamakta, toplum bütün olup bitenleri tepkisiz bir şekilde izlenmektedir.

Etik kodlar, meslek etiği ya da davranış ilkelerinin uygulamaya konmasıyla önleneceği dşnlen kural tanımazlıklar, yağma, talan, rüşvet vb. hukuk dışı uygulamalar bugün, olağan görülen kurumsal nitelikli yapılara dönüşmüştür. Toplumda artan yozlaşmaya karşı tepkilerin yoğunlaşması olasılığı egemen güçleri soruna are aramaya itmektedir. Ancak, egemen güçler yozlaşmanın nedenlerini

dikkate almadan soruna köklü çözümler bulma yerine, pragmatik (faydacı) bir yaklaşımla etik kodlara yönelmektedir. Kamuoyu, toplumsal, sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda, etkili ve belirleyici bir baskı gücüne sahiptir. Etik ihlallerine karşı da en etkili ve tek yaptırım gücü kamuoyu baskısıdır. Burada asıl sorun ülkede kamuoyunun tepkisinin nasıl oluşacağıdır. Yıllarca baskı altında yalnızlığa, yığınlığa, umutsuzluğa itilip suskunlaştırılan bir halkın ülkede yaşanan olumsuzluklara karşı tepki vermesini beklemek veya tepki vermemesini eleştirmek ya da tepki beklemek ne oranda gerçekçi bir yaklaşımdır. Toplumsal baskının ya da toplumsal muhalefetin etkili, yönlendirici, caydırıcı bir düzeye gelmesinin olmazsa olmaz koşulu, kamuoyunun özgürce oluşacağı bir ortamın bulunması ya da kamuoyunun, özgürce oluşmasını engelleyen baskıların ortadan kaldırılmasıdır. Siyasi baskıların yoğunlaştığı, insanların polis örgütleri veya kolluk güçlerinin baskısı altında tutulduğu, güven ortamının yok edildiği toplumlarda kamuoyu baskısından söz etmenin ya da kamuoyunun tepki vermesini beklemenin olanağı bulunmamaktadır.

Bütün bu olumsuzluklar görmezden gelinerek, toplumlara meslek etiği, iş etiği, etik davranış ilkeleri, etik kodlar vb. etik kategorilere dayalı yeni ve yapay bir ahlak sistematigi kabul ettirilmeye çalışılmaktadır.

Bu doğrultuda, iş dünyasından siyasi iktidarlara, örgütlere kadar, pek çok kişi, kurum ve kuruluş, entelektüel bir uğraş olarak, etik merkezleri, etik kulüpleri, etik kurulları oluşturmaktadır. Eğitimde de yaşam pratiğine uzak, soyut, sistematik etik dersleri gündeme getirilmektedir.

Etiiğin Sınıfsal Niteliği

Etiiğin üretim sürecinde ve üretim ilişkileri içinde oluşması doğal olarak onun niteliğinin sınıfsallığını gündeme getirmektedir. Bir insanın etik ve ahlaki değerlerinin oluşmasında, öncelikle ve ağırlıkla, içinde yetiştiği ya da toplumsallaştığı çevrenin koşulları, kültür öğeleri, mensup olduğu sınıf ve katmanların değer yargıları, eğitim gibi yaşanan süreçlerde kurulan ilişki ve etkileşimler belirleyici olmaktadır.

Etiiğin sınıfsal açıdan taşıdığı önem sınıf çatışmasındaki yerinden kaynaklanmaktadır.

George G. Brenkert ahlak ile sınıflar arasında bağlantı konusunda söyle demektedir. *“Devletlerin oluşmasından, hatta sınıfların var olmasından önce ilkel topluluklarda ahlak vardı. Hiçbir devlet, ulusallık duygusu, hatta yasa yoktu; ancak ahlak (dinin, sanatın vb. yanı sıra) vardı.”*¹³

Frederich Engels, etiiğin sınıfsal niteliği üzerine görüşlerini; *“Modern toplumun, feodal soyluluk, burjuvazi ve proletaryadan oluşan üç sınıftan her birinin kendi öz ahlakına sahip bulunduğunu gördükten sonra, bundan, ancak insanların, ister bilinçli, ister bilinçsiz olsun, ahlak anlayışlarını, son çözümlemede, sınıf durumlarının üzerinde dayandığı pratik ilişkilerden aldıkları sonucunu çıkartabiliriz...”*

Bu ahlak teorileri, aynı tarihsel evrimin üç ayrı aşamasını temsil ederler, yleyse, ortak bir tarihsel arka plana, ve bunun sonucu, zorunlu olarak, birçok ortak öğeye sahip bulunurlar... Ahlak dünyasının da, tarihin ve ulusal farklılıkların üstünde bulunan sürekli ilkeler olduğu bahanesiyle, herhangi bir ahlak dogmatizmini, bize, ölümsüz, kesin, bundan böyle değişmez bir ahlak yasası olarak kabul ettirme yolundaki her savı yadsıyoruz. Tersine, geçmişte, her ahlak teorisinin, son çözümlemede, o zamanki toplumun iktisadi durumunun bir ürünü olduğunu ileri sürüyoruz. Nasıl toplum sınıf karşıtlıkları içinde gelişmiş bulunuyorsa, ahlak da aynı biçimde her zaman bir sınıf ahlakı olmuştur; bu ahlak ya egemen sınıfın egemenliğini ve çıkarlarını doğruluyor, ya da, ezilen

¹³ G.G. Brenkert, Marx'ın zgrlk Etiiği, s.97

sınıf yeteri kadar güçlü bir duruma geldiği andan başlayarak, bu egemenliğe karşı baş kaldırmayı ve ezilenlerin gelecekteki çıkarlarını temsil ediyordu. . . Sınıf karşıtlıkları ve bu karşıtlıkların anısı üzerinde yer alan gerçekten insani bir ahlak, ancak sınıf karşıtlıklarının sadece yenilmekle kalmadığı, ama yaşama pratiği bakımından unutulmuş da buldukları bir toplum düzeyinde olanaklı olabilir”¹⁴ şeklinde açıklamaktadır.

Etik-Hukuk İlişkisi

Etik tartışmalarının ağırlık kazandığı günümüzde yasalarla etik kodlar arasında büyük bir kavram kargaşası yaşanmaktadır. Yaratılan kargaşa, etik ile yasa arasındaki farklılığı ortadan kaldırmaya yönelik bir hal almıştır. Yasalar, var olan siyasal düzenin kendini meşrulaştırma aracıdır. Yasalar toplumsal yaşamda, adaletin ve güvenliğin teminatı sayılmakta, herkesi uymakla yükümlü kılmaktadır. Gerçekte ise yasalar hukukun ve güvenliğin teminatı olmaktan daha çok toplumda egemen gücün sürekliliği ve otoritesini korumanın aracıdır.

A. Giddens yasayı: *“politik bir otorite tarafından kurulan ve devlet gücüne dayanan bir davranış kuralı”¹⁵ olarak tanımlamaktadır.*

Ray Billington ise: *“Yasa, birbiri ardından gelen kuşakların kendi çıkarlarına uygun olarak şekil verdiği, bir dizi kural ve düzenlemelerdir”¹⁶ diye tanımlamaktadır.*

Bunlara karşın, etik kodlar sisteminin gündeme gelmesiyle; etiğe yasa statüsü ya da misyonu yüklenmeye çalışılmaktadır. Örneğin: Kamu Görevlileri Etik Kurulu ile ilgili yasa önerisinde Başbakan, *“etik davranış kurallarıyla yasalar arasında yakın ilişki vardır, yasaların kimi zaman düzenlemekte yetersiz kaldığı öznel durumları etik davranış kuralları düzenlemekte, belli bir statüye tabii olanların nasıl davranmaları gerektiği yönünde kurallar koymakta ve böylece bu kurallara uyulması sağlanmaktadır”¹⁷ görüşünü öne sürmektedir.*

14 F. Engels, Anti-Dühring, s.175

15 A. Giddens, Sosyoloji, s.637

16 R. Billington, Felsefeyi Yaşamak, s.117

17 Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması Yönündeki Yasa Gerekçesi

Hak-İş Federasyon Başkanı Salim Uslu (şimdi AKP Milletvekili), etik kodlar ile ilgili olarak, *“Ahlaki olmayan davranışları etkin bir cezalandırma ve dengede tutulma sistemiyle önlemeye çalışmak, ahlaki olmayan davranışlar için verilecek cezaların çalışanlarca bilinmesini sağlamak”*¹⁸ gerektiğini söylemektedir.

Örgütümüz TMMOB; Mimarlık Mühendislik Kurultayı, Mesleki Davranış İlkeleri (etik) gündeminin ilk taslağında, mesleki davranış ilkelelerini, “düzenleyici kurallar” olarak tanımlamaktadır. Bu kuralların, örgütün tüzük ve yönetmeliklerine yansıtılması ve mesleki davranışlarla ilgili sorunların onur veya kurulması düşünölen etik kurulları aracılığıyla uygulamaya konulması gerektiğini önermiştir.

Etik ve yasa ikileminde; TÜSİAD kesin bir yargı ortaya koymaktadır. TÜSİAD hazırlattığı ‘Devlette Etikten Etik Devlete’ adlı seri çalışmasında, etiğin artık yasa statüsünde olduğunu ileri sürmektedir; *“Günümüzde etik standartların belirlenmesi ve kamu yönetiminin her kesiminde etik davranışın zorunluluk haline getirilmesi için etik kurallar resmileşmekte ve kanunlaşmaktadır.*

*Artık hukukta olduğu gibi, etik ilkelerin yaptırımını da maddi hale gelmeye başlamıştır. Ülkeler, etik ilkeleri kodifiye etme yoluyla bu ilkelere maddi birer karakter kazandırılmakta, aynen diğer kanların ilkeleri gibi etik standart ya da ilkelerin ihlali de devlet tarafından maddi yaptırımlara tabi tutulmaktadır”*¹⁹.

Oysa etik, tarihsel süreçte toplumsal düzeni korumak ihtiyacından doğmuştur. Daha sonra etik kural ya da ilkelerin toplumsal düzeni sağlamakta yetersiz kaldığı alanlarda, düzeni yeniden sağlamak için korunması gereken etik kurallar yaptırımları olan yasalara dönüştürölmüştür.

Hukuk normları egemen ideolojinin çıkar ve ihtiyacına bağlı olarak gerekli hallerde uygulamaya koyduğu ya da uygulamadan kaldırdığı, içeriği ve yaptırımını değiştirilebilen normlardır. Buna karşın etik

18 Salim Uslu, Görüş Dergisi İş Ahlakı Sayısı, Ocak 2001, s. 86

19 TÜSİAD, Devlette Etikten Etik Devlete, Cilt I, s.60

ilişkiler sürekli biçimde işleyen, isteğe bağlı olarak değiştirilip ortadan kaldırılması mümkün olmayan ve toplumsal yaptırım dışında başka bir yaptırımı bulunmayan değerler bütünüdür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUM, BİREY ve ÖRGÜT

Etik, insana has, insanın toplumsal - bireysel ilişkilerde tutum ve davranışlarını yönlendiren değerler bütünü olduğu daha önce belirtilmişti. Toplumsal ilişkilerin kolektif, örgütlü ilişkiler olduğu, toplumun bireyden, bireyin toplumdan ayrı düşünülmemeyeceği, bilinen, sosyolojik bir gerçekliktir. Bu nedenle etik sürecini sağlıklı bir şekilde işleyebilmek için konunun en azından, toplum, birey ve örgüt bütünselliği içinde ele alınmasını zorunlu kılar. Etik konusunu işlerken, toplum, birey ve örgüt üzerinde önemle durmamızın nedeni bu gerçeklikten kaynaklanmaktadır.

Meslek etikleri ya da mesleki davranış ilkelerinin amacı: ahlaki değerleri çöken, yozlaşan topluma örgütlerin hazırlayacağı etik kodlar aracılığıyla çekidüzen verilebileceğinin düşünülmesidir. Bu düşünceye göre, örgütler hazırlayacakları davranış kodlarıyla üye davranışlarını yönlendirecek ve bu araçla topluma “yeni değerler” kazandırılmış olacaktır. Dikkat edileceği gibi, toplumsal yaşam dışına itilip etkinliği yok edilmeye çalışılan örgütlere yeniden değer yüklenmektedir. Örgütlerin bu kadar öne çıkarılmasının nedeni, örgütlerin toplumdaki yeri, örgüt-toplum ilişkileri, örgüt gücünün nereden kaynaklandığı gibi yanıtlanması gereken birçok soru ortaya çıkmaktadır. Bu sorulara yanıt bulabilmek için toplum ve örgüte, örgüt-toplum ilişkilerine yakından bakmak gerekmektedir.

Toplumsal değişim ve dönüşümler; ister etik, gelenek-görenek, ister ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel, ister inanç alanında olsun, hangi yönden ele alınırsa alınsın hepsinin temelinde toplumsal ilişkilerin yattığı görülmektedir. Yaşamda karşılaşılan sorunların çıkış nedenlerini doğru değerlendirme ve buradan çözüm olanaklarına ulaşabilme ancak toplum kavramını ve toplumsal ilişkileri doğru

tanımlamakla mümkün olur. Doğa bilimleri temelinde eğitim almış, uğraşları mesleki kavramların değerlendirmesi üzerine kurulu mühendislerin kendilerini “toplum” kavramı dışında görmeleri düşünülemez.

Mühendislerin, toplum konusunda olduğu gibi, insanların birlikte düşünüp birlikte üretme ve eylemde bulunma aracı olan “örgüt” kavramıyla da derinlemesine ilgilendiğini söylemek de pek mümkün değildir. Bu ilgisizlik ya da yeterince ilgilenmeme, her fırsatta üzerine vurgu yapılan, “çağdaş toplum örgütlü toplumdur” şeklinde özetlenen bilimsel gerçeğliğin de içini boşaltmakta ve birey-örgüt-toplum ilişkilerinin kavranmasını zorlaştırmaktadır.

Sokrates evrenin bütünselliğini bundan 2500 yıl önce görmüş ve yakaladığı gerçeği “insanı yaşadığı toplumdan, toplumu da evrenden soyutlanmanın mümkün olmadığı” ifadesiyle dile getirmiştir.

Çalışma grubumuz bu saptamalardan hareketle toplum, birey ve örgüt kavramlarını, bu kavramların birbirleriyle ilişkilerini aydınlığa kavuşturmak için konuyu “Toplum, Birey ve Örgüt” başlığı altında ele almıştır.

Toplum

Daha önce de değinildiği gibi genelde mühendislerin gündeminde, toplum kavramı ve mühendisliğin toplumsal boyutu, mühendis-toplum, örgüt-toplum, örgüt-devlet ilişkileri pek fazla yer almamaktadır. Oysa toplumun türevleri ve toplumsal ilişkiler aklığa kavuşturulmadan, toplumsal bir faaliyet olan mühendisliğin toplumdaki yeri, örgütlenmenin anlam, amaç ve işlevi de yeterince kavranılamaz.

Toplum, insanların karşılıklı etkileşim ve iletişim içinde bulunduğu, maddi ve tinsel bütün alanlarda kapsayıcı, belirleyici, yönlendirici bir bütünlüğu temsil eden, tarihsel bir süreçtir. Tarihi ve toplumsal olarak gelişen bu süreç; üretim-bölüşüm ilişkilerini, bu ilişkilerin

kurum ve kurallarını, kurumlarla bireylerin ilişkisini düzenleyen hukuki, siyasal, ekonomik, kültürel süreçlerle birlikte bilim, teknoloji ve değerleri de kapsayan diyalektik bir bütünlüktür. Toplum olarak adlandırılan bu sistematığın işleyişi, topluma egemen üretim biçimine veya toplumsal-ekonomik süreçleri yönlendiren güç odaklarının ideolojisine, bu ideolojinin mantığına ve önceliklerine göre şekillenmektedir. Toplumda, çalışma yaşamı ve koşulları, hak ve yükümlülükler, yetki ve sorumluluklar, mesleki-bireysel ilişkiler egemen sınıfın ideolojisi çerçevesinde belirlenmekte, dolayısıyla kimsenin toplumsal koşullardan bağımsız hareket etme olanağı bulunmamaktadır. Sistemin egemen ideolojiye göre belirlenmesi, doğal olarak, toplumda yaşamı etkileyen tüm olay ve gelişmelerin sınıfsal açıdan ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Toplum-Birey İlişkisi

Toplum-birey ilişkilerinin eksen ve düzeyini toplumsallaşma belirlemektedir. Toplumsallaşma insanın içinde yaşadığı toplumla etkileşim sürecidir. Bu süreç, insanın davranışlarına yön veren, çevresiyle uyum sağlayacak toplumsal ve kültürel değerleri içselleştirdiği, kimlik ve kişiliğinin oluştuğu, doğumdan ölüme uzanan bir dönemi içerir. Toplumsallaşmadaki yetersizlikler insanın topluma ve toplumsal gelişmelere yabancılaşmasının en temel etkenlerinden biridir. İnsanın içinde yaşadığı topluma yabancılaşmasının kendine ve dolayısıyla geleceğine yabancılaşmasıyla eş anlama geldiği düşüncesindeyiz.

Bireyler, birbirine karşılıklı ilişkilerle bağlı bulunduğu toplumun (aynı zamanda bağlı olduğu örgütün) üyeleridir. Bireyle toplum birbirinin hem öznesi hem de nesnesidir. Bu nedenle insanı tanımak için toplumu, toplumu tanımak için insanı tanımanın gerekli olduğu, bireyle toplumun birbirini bütünlleyen, birbirine var eden ayrılmaz bütünsel bir yapıyı oluşturduğu altı çizilerek vurgulanmaktadır. Bireyin kendi varlığını koruması için, toplumun egemen sınıfına karşı itaat etmek-

le yükümlü, karar süreçlerine katılma hakkını yitirmiş, suskun, edilgen bir eleman olmaması gerekir. Birey; toplumun dinamik, katılımcı, kendi iradesi üzerinde başka hiçbir kimsenin iradesini ve vesayet hakkını tanımayan, karar süreçlerine katılım ve söz hakkı bulunan özgür bir ögesi olması gerektiğinin bilincini yakalamış olmalıdır.

Toplum-Örgüt İlişkileri

İnsanlar, yaygın ve derinlemesine örgütlenmiş toplumsal bir sistem içinde yaşamaktadırlar. Bu kuşatılmışlık içinde insan, doğuştan sahip olduğu temel haklar elinden alınmadan ya da sistemin dışlıleri arasında ezilmeden özgürce yaşayabilme olanaklarını yaratabilmelidir. Düzenin güçlü örgütleri tarafından kuşatılan birey de kendi varlığını ve haklarını ancak örgütlenerek koruyabilir. Birey karar süreçlerine etkin katılım hakkını örgütleri aracılığıyla yerine getirmektedir. Örgütler, en yaygın ve en geniş kapsamlı devlet örgütlenmesinden sanayi ve ticari örgütlenmelere, sendika gibi sınıf temelli örgütlenmeden kültürel toplumsal amaçlı örgütlere, toplumsal yaşamı oluşturan ve etkileyen kurumsal yapılardır. Örgütler, egemen ideolojiyi kendi ideolojileri doğrultusunda etkilemek amacıyla oluşturulurlar. Bu açıdan örgüt, birlikte düşünme, birlikte eyleme ve düşünce üretme iradesine sahip insanların güç birliği içinde hareket etme sürecidir. Bir mücadele alanı olan toplumda bütün toplumsal ilişkiler, bireyci davranışlarla değil, örgütlü ilişkiler düzeyinde gelişmektedir. Toplumı etkileyen bütün düşünceler, kanaatler ve kamuoyu örgütler aracılığıyla oluşmaktadır. Başka türlü açıklamak gerekirse toplum örgütleri aracılığıyla düşünüp konuşmakta dolayısıyla örgütler toplumun beyni ve dili olmaktadır.

Toplumsal yaşamda örgütlü ilişkiler aynı zamanda güç ilişkileridir. Özellikle topluma egemen devlet gücü ya da bu gücü kullanan siyasi erkin gücüyle, toplumun demokratik dinamiği olan örgütler arasındaki güç ters orantılıdır. Diğer bir deyişle; siyasi iktidarların gücü,

birer baskı unsuru olan demokratik dinamiklerin ortaya koyacakları güçle ters orantılı olarak gelişir. Demokratik örgütlerin, topluma egemen güç odakları karşısında tepkisiz, edilgen, seyirci kalmaları, toplumun da duyarsız, atıl, taleplerini dile getirmekten korkan, suskun dolayısıyla kolayca yönlendirilebilen “kitle toplumu”²⁰ durumuna dönüşmesine neden oluşturmaktadır,

Halbuki örgütler, “Çağdaş toplum örgütlü toplumdur” özdeyişinde belirtildiği gibi, toplumun değiştirici-dönüştürücü gücünü temsil eden toplumdaki demokratik değişim ve dönüşümün sorumluluğunu taşıyan dinamikleridir. Hak arama süreçlerinde başarıya ulaşmanın koşulu örgütlü davranabilme başarısını gösterebilmektir. Bu nedenle örgütü, sıg sloganlara indirgenmiş kalıp tanımlar yerine, bilimsel temelde ele alarak, tanımlamaya çalışacağız.

Örgüt

Örgüt, genel anlamda bir hedefe ulaşmak ya da bir eylemi gerçekleştirmek amacıyla bir araya gelmiş kurumların ya da kişilerin oluşturduğu birlikteliktir. Örgütlenme ise, insanın doğayla mücadelesini kendi lehine çevirmek için ortak aklın kullanılması, örgütler de bu çabayı başarıya ulaştırmanın araçlarıdır. Bu özellikleriyle örgütler, toplumun zorunlu, olmazsa olmaz kurumsal yapıları ya da temel dinamikleridir.

Örgüt ve örgütlenmenin gelişim süreci çok kısaca şöyle özetlenebilir: İnsanın varlık nedeni olan üretim kolektif bir süreçtir. Toplu halde yaşamaya başlayan insanlar üretimden sonra bölüşüm ilişkilerini düzenleme ihtiyacı, devlet denen güç kullanma aygıtını meydana getirmiştir. İnsanların devletten beklentileri, toplumun bütün sınıf ve katmanlara karşı eşit mesafede kalarak güvenli, tarafsız, adil bir yönetim erkine sahip olma ütopyasıdır. Bu ütopya hiçbir zaman

²⁰ Daha ayrıntılı bilgi için bkz. C. Wright Mills, İktidar Seçkinleri, Kitle Toplumu

gerçekleşmemiş, devlet kurulduktan bir süre sonra, türevi olduğu toplumdan koparak, egemen sınıfın çıkarlarını kollayan güçlü bir araç haline dönüşmüştür. Devletin toplum üzerinde tek egemen güç haline gelmesi karşısında varlıklarını korumak isteyen bütün sınıf ve katmanlar da devlet gücünü sınırlama, kendi adına ayrıcalıklar elde etme gibi düşüncelerle örgütlü davranışlar içine girmişlerdir. Bu açıdan, toplumda egemen ideolojiye bağlı olarak ortaya çıkan sorunlardan aynı şekilde etkilenen insanlar, sorunlarına yanıt ve çözüm bulmak amacıyla bir araya gelerek oluşturdukları örgütlü davranışlar gelişme göstererek örgüt denilen kurumsal yapıları meydana getirmiştir.

Örgütler dar anlamda “somut toplum biçimleri” olarak tanımlanmaktadır. Asıl kapsadığı anlam ise, örgütün faaliyet alanında gerek görülen her türlü öğenin sistematik bir şekilde düzenlendiği kurumsal bir yapı olduğudur. Örgüt bireylerin amaçlarına ulaşmak için karşılıklı davranışta buldukları bir toplumbilimsel (sosyolojik) oluşumdur. Birer baskı aracı, güç odağı olan örgütlerin temel işlevi, sözcüsü olduğu sınıfsal tabanın ya da grubun sorunlarını, talep ve beklentilerini, çözüme kavuşturma amacıyla siyaset sahnesine taşımaktır. Günümüzde, emperyalist-kapitalist ideoloji, çıkarlarına karşı engel olarak gördüğü örgütleri baskısı altında tutarak örgütlenme düşüncesini yok etmeyi amaçlayan politikalar uygulama alanına koymuştur. Uygulama, toplumsal, siyasal, kültürel bütün karar süreçlerini ekonominin güdüm ve denetim altına alma politikalarına karşı çıkma potansiyeline sahip örgütlü güçlerin egemen politikalara karşı eyleme geçmelerini önleme amacını taşımaktadır.

Güçlü örgütlere ve örgütlü davranma geleneğine sahip olan sermaye sınıfı, kendi dışındaki emekçi sınıf ve katmanların örgütlenmelerine sıcak bakmamaktadır. Toplumda bireysel davranışların özgürlük olarak yüceltilmesinin temelinde bu ideolojik yaklaşım yatmaktadır. Örgütlenme düşüncesi; bu ideolojik saldırı karşısında emek eksenli

örgütler ve emekçi sınıflar içinde bile, ciddi boyutlarda değer kaybına uğramakta ve dolayısıyla eylem gücünü zayıflatmaktadır. Örgütlenme düşüncesindeki değer kayıpları, emekçi sınıfların kendi örgütlerine, sahip oldukları hak, yetki ve değerlere, örgüt kavramı ve örgütlü mücadele bilincine yabancılaşmalarına neden olmaktadır. Yabancılaşmanın etkisi altında, yaşamın her anı ve alanı, devasa sermaye örgütleri ya da sermaye güdümündeki örgütler tarafından kuşatılmış bulunmaktadır. Kuşatılmışlığının çemberini kıramayan insanın en büyük yanılgısı ve çelişkisi, sınıfsal çıkarını koruyacak örgütü, örgütlü davranışı gözardı ederek kendini yalnızlığa itmesidir. Bu koşullarda “örgüt”ün önemi ve gerekliliği bütün açıklığıyla ortaya çıkmaktadır. İdeolojik örgütsüzleştirme dayatmalarına karşı demokratik örgütlerin yanıtının, içine itildikleri kısır döngü çemberini kırarak şekilde, örgüt bilincini ve örgütlenme düzeyini yükseltmek olması gerektiği kanısındayız.

Örgüt Şeması

Örgütün geniş tanımı, örgüt-insan unsuru yanında başka öğeleri de içermektedir. Örgüt şeması, örgütte yetki-güç-sorumluluk ve hesap verme arsında ilişki ve dağılımın yol ve yöntemlerini belirler.

Örgütlenmenin ilk basamağını, örgütün hangi amaçlarla, hangi hedeflere ulaşmak için ve kimler tarafından düşünüldüğü, üye bileşeninin sınıf ya da grup yapısı ve kapsadığı faaliyet alanları, yetkili kurulları, kurulların ve kurul üyelerinin ilişkileri, hak, yetki ve sorumluluklarının neler olacağı gibi temel konuları içeren “ana yönetmeliğini” hazırlanması oluşturmaktadır.

Bu konuları kısaca açıklamak gerekirse: Yetki, bir işi yapma hakkıdır, esas olarak karar ve yönetim haklarını içerir. Yetki devri örgütün düzenli çalışması için gerekli bir durumdur. Ancak, yetki tamamen devredilemez, yetkinin tamamen devri yönetim hakkının ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Örgütlenme, haberleşme ve denetim yetkisinin devredilmesi söz konusu edilemez.

Sorumluluk: Bireysel açıdan bir iŖi, bir görevi yerine getirme, örgütler açısından örgütsel iŖleri ve ödevleri yapma zorunluluğudur. Sorumluluk devredilemez, yetki devri sorumluluğu ortadan kaldırmaz. Örgüt içi sorumluluk dağılımda, insanların yüklendiği sorumluluk sahip oldukları yetkiden fazla olamaz. Aksi halde, sorumlu kılınan insan yetkisi dıŖındaki konulardan da sorumlu duruma dŖmŖ olur.

Hesap verebilirlik; (hesap sorma hakkı ve hesap verme sorumluluğu): st yetkili (Genel kurul, örgütte hiyerarŖik görev dağılımı kapsamında) devrettiği yetki ve verdiği görevler üzerine hesap sorma hakkına sahiptir. Hesap verme ise yetki alanın yetkilendirenlere karŖı hesap verme sorumluluğudur.

Demokratik rgtlerde, üyeler adına yetki kullanma, görevlendirme, kural koyma ve hesap sorma hakkı en yetkili kurul olan “Genel Kurul”a aittir. Genel kurula karŖı doğrudan bağlı ve sorumlu olan organlar, yönetim, denetim ve onur kurullarıdır. Otorite ya da yetkenin kullanımı; genel anlamda otoritenin belirlenen kiŖiler eli ile kullanılmasına karŖın, demokratik temele dayalı kurulan örgütlerde otoritenin kolektif kullanma esasına dayanmaktadır.

Yönetim kurulları, örgüt yönetiminden ve örgütün alıŖma programı ve programın uygulanmasından sorumlu organlarıdır. Yönetim kurulları, örgütün, yeyle yüz yüze alıŖan, doğrudan diyalog kurmakla yükümlü birimleridir. DanıŖma kurulları, ye toplantıları, seminer, syleŖiler türü etkinlikler yeyle yüz yüze iliŖkinin en önemli araçlarıdır. Yönetim kurulları görev, yetki ve sorumluluk alanlarında, genel kurula hesap verme koŖuluyla, özerk alıŖma hakkına sahiptir.

Denetleme faaliyeti örgüt birimlerinin yönetmelik kuralları ve ilkelelerine, birimler arası iliŖkilerin belirlenmiŖ esaslar içinde iŖletilmesinin önde gelen koŖuludur. Denetleme kurulları mali konuların denetimi

dışında, örgütte görev, yetki ve sorumlulukları kullanma durumunu denetlemekle de yükümlüdür. Denetim kurullarının yaptırım gücü bulunmamakta, yaptırım öngördüğü konulara diğer erklerden ve en son olarak da Genel Kuruldan önlem alınmasını talep etme hakkına sahiptir.

Onur kurulları, örgüt içi ve üye-örgüt-toplum ilişkilerinin örgüt ilke ve kültürüne, insan onuruna yaraşır bir şekilde yürütülmesinde ortaya çıkan sorunları örgüt kuralları çerçevesinde, örgüt adına sorgulamakla görevlidir. Yakın bir geçmişte disiplin kurulu olarak adlandırılan bu kurullara artık onur kurulu denilmektedir. Buna karşın onur kurulu kapsamındaki işler çoğunlukla “disipline verildi” tanımlamasıyla dile getirilmektedir.

Özellikle meslek etikleri gündeme geldikten sonra bu kurullara üye davranışlarının belirlenen etik kodlara uygun olup olmadığını denetleme görevi verilmek istenmektedir. Bu yaklaşım disiplin kurulu üyelerine ya da disiplin kurullarına, etik açıdan tartışılmaz düzeyde niteliklere ve üstün ahlaki değerlerin sahibi, sorgulayıcılar katına çıkarma anlamına gelmektedir. Böyle bir düşünce sistemi, etik - ahlak kavramının oluşum ve gelişim süreciyle asla bağdaşmayan, yapay etik değer yargıları oluşturmayı hedefleyen toplum mühendisliği projesinin ürünü olabilir. Bu nedenle onur kurulları üzerinde biraz fazla durmanın gerekli olduğunu düşünüyoruz. Kurulun disiplin ya da onur kurulu olarak isimlendirilmesine karşın, onur ve disiplin eş anlamlı kavramlar değildir. Kavramlar arasındaki farklılık kurulun işlevine de farklı anlamlar yüklemeye neden olacaktır.

Sözlük anlamı olarak disiplin; yasa ve düzene bağlılık, sıklıkla düzen anlamında kullanılmaktadır. Başka bir tanımı, eleştiri ve direnme olmaksızın kitlesel itaat anlamına gelmektedir. İnsanların kazanılmış alışkanlıklarla anında, kendiliğinden ve kalıplaşmış bir şekilde bağlı oldukları otoriteye itaat etmeleri ile ilgilidir²¹.

21 M. Weber, Bürokrasi ve Otorite s.31

Aynı yaklaşımla onur ise; toplumun saygıya değer sayılan şeyleri korumayı, beslemeyi ve geliştirmeyi gerektiren, doğru ve aktörel (ahlaklı) olmayı zorunlu kılan tarihsel nitelikli bir kategoridir.²²

B. Akarsu, onuru, insanın, duyan, düşünen ve özgür bir varlık olarak taşıdığı değer, insan olarak insanın taşıdığı değerdir diye tanımlamaktadır.²³

Onur kurulu uygulamalarında Disiplin'e vurgu yapıldığında katı denetim ve yaptırım gücüne sahip bir organ ortaya çıkmaktadır. Onur'a vurgu yapıldığında, yaptırımı olmayan, değerleri, özgürlükleri savunan daha özlü bir tanımlamayla örgütün kültürel gelişmesini sağlamaya yönelik bir birimi çağırıştırılmaktadır.

Etik davranışları denetim görevi Onur Kuruluna verildiğinde; konunun disiplin anlamında ele alınması halinde kurul sıkı bir ahlak zabıtasına dönüşecektir. Onur anlamına alındığında, kişi ve kurumların değer yargılarını ahlaki açıdan sorgulama iddiasını taşıma, onur kavramıyla çelişir hale gelecektir. Gerçekte ise, insan davranışlarını etik açıdan ölçecek bir cetvel ya da bir kıyaslama aracı bulunmamaktadır. Dolayısıyla **hiç kimse ve hiçbir kurum, öznel olarak kendini, başkalarını ahlaken sorgulama, yargılama ve davranışlarını ahlak ölçüsüne vurma ve ahlak düzeyini saptama yetkisine sahip olamaz. Aynı şekilde hiçbir kimsenin kendini, üstün, ahlaki yargılama ve karar verme erk ve yetkisine sahip, ulaşılmaz bir değer olarak görme hakkı olamayacağı gibi, hiç kimseye de böyle bir hak tanınmaz.**

Bu nedenle, onur kurulu ile disiplin kurulu arasındaki farkın, yetki ve sorumluluk alanlarının da açıklığa kavuşturulmasının gerekli olduğunu düşünürüz.

Örgütler, toplumsal değerişim ve dönüşüm süreçleriyle doğrudan etkileşim içinde olan **dinamik**, kurumsal yapılardır. Etkileşim sürecinde örgütler ya egemen ideolojinin etkisi altında sistemle bütünleşmeye yönelecek ya da içselleştirdiği kendi ilke ve kültürel değerlerini koruyarak savunduğu ideoloji doğrultusunda süreçleri etkileme mücadelesini sürdürecektir.

22 Ö. Ozankaya, Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü

23 B. Akarsu, Felsefe Terimleri Sözlüğü

Örgütlenmenin ilk aşamasını örgüt yönetmeliğinin hazırlanması olduğunu belirtmiştik. Yönetmelikler değişmez-değiştirilemez metinler olmayıp günün koşullarına göre doğal olarak değiştirilip yenilebilir metinlerdir. **Yönetmeliklerin değiştirilmesinde temel ilke, dönemsel sorunları aşmaya yönelik değişiklikler yapmadan daha çok örgüt ilkelerinin kalıcı kültürel değerlere dönüştürülmesini hedeflemek olmalıdır.** Piyasa ekonomisi, günü gününe yaşamayı ya da tüketim ekonomisine has davranışları bireyin özgülleşmesi olarak tanıtmaktadır. Bu ideolojik çıkış, aslında, örgüt ve örgütlenme düşüncesini, üye-örgüt bağlarını zayıflatıcı bir etken olmaktadır. Piyasa ekonomisi egemenliğini sürdürebilmek için insanların yaşam alanlarını norm ve kurallarla kuşatmakta, iletişim araçları kanalıyla oyalayıp kendilerine ayırdıkları zamana el koyup düşünce üretme, kendilerini aşmalarına zaman ayırmalarını engellemektedir. Örgütlerin bu tutuma karşı tavır takınmaları gerekmektedir. Örgütler, piyasa ekonomisinin düşünce sistematığına karşı durma yerine, sisteme uyum sağlamaya yönelmekte, bu yöneliş örgütlerde yönetmelik fetişizmine dönüşmektedir.

Yönetmelik, yönerge gibi kural koyucu belgelerin amacı, mesleğin uygulanmasının toplumsal, bilimsel ve teknolojik gelişmelere ayak uyduracak zorunlu kurallarının yazılı hale getirilmesidir. Ancak, yönetmelikler üyenin görev alanlarında bütün eylemlerini, tutum ve davranışlarını, ayrıntıya varıncaya kadar tanımlamayı hedefleyen metinler olmamalıdır. Örgütsel ilişkilerde önemli olan üyenin, belirlenen kurallara, direktiflere sıkı sıkıya bağlanması yerine, örgüt ilke ve kültürünü içselleştirerek eylem ve davranışlarına yansıtmasını sağlamaktır. Buna karşın pratikte, piyasa kuruluşlarına has bir şekilde hazırlanan yönetmeliklerle üyenin her hareketini kurallar aracılığıyla denetim altına alma düşüncesi üyenin eylem potansiyeli ve alanlarını daraltıcı bir etken olmaktadır.

Genellememiz içinde örgütlerin işleyiş ve ilişkileri üzerinde de kısacada olsa durmayı gerekli görüyoruz. Genel anlamda örgütlerin karar süreçleri yönetici otoriteyi temsil eden kişilerin eline verilmiş bulunmaktadır. Demokratik örgütlerde ise otoritenin örgüt şemasına bağlı ve kolektif olarak kullanılması, örgüt alt ve üst birimleri arasında dengeli bir şekilde dağıtılmış olması gerekmektedir.

Örgüt İçi İlişkiler

Örgüt ve örgütlülük üzerine tartışmaları geliştirebilmek için örgüt içi işleyiş ve ilişkileri biraz daha derinlemesine sorgulama gereği duyuyoruz. Örgüt faaliyetlerinde merkez-yerel ilişkileri, çalışmaların verimi ve başarısı açısından belirleyici role sahiptir. Yeni liberal politikalar, böyle bir dengeyi gözetmeden, örgütsel faaliyetlerde yerelliği kaçınılmaz bir gelişme olarak kabul etmektedir. Örgütlerin iç ilişkilerinde yetkilerin merkezde toplanması, yerelleri etkisiz ve işlevsiz konuma itmekte, aksine yetkilerin yerelerde yoğunlaşması merkezi yapının zayıflamasına neden olabilir. Birinci durumda yönetim erki totaliter bir niteliğe, ikinci durumda ise yerel otoritelerin, feodal düzene has bir şekilde, merkezi sembolik bir varlık konuma indirgeyip denetim altına almayı getirmektedir. Demokratik örgütlerde otoritenin merkez elinde toplanması yönetimlerin despotikleşmesine, bu da üye-örgüt ve örgüt birimleri arası ilişkilerde biat kültürünün yerleşmesine, otoritenin yerel birimlerin elinde toplanması merkezi denetimin zayıflayıp keyfi davranışların artmasına, bu da örgütte demokratik ilişki ve işleyişin yozlaşmasına kapı açmaktadır.

Merkezle-yerel birimler arasındaki ilişkilerin demokratik esaslar ve özerklik temelinde kurulmasını örgütsel sorunları çözmenin ön koşulu olarak görüyoruz. Bu nedenle örgütün plan ve programlarını özerk, merkez-yerel ilişkiler temelinde ele alarak uygulamaya geçilmesinin verimliliği artıracakđı görüşündeyiz. Özerk çalışma, denetim dışı ya da keyfi uygulama hakkı anlamına gelmemekte, merkezin, özerk birimlerini demokratik esaslar dahilinde denetleme hakkını elinden almamaktadır. Ne var ki, Türkiye’de özerklik kavramı fazla bir anlam taşımamakta, katı merkezi yönetim anlayışına karşı demokratik yapılanmada önemli yer tutan özerk kurumlar yaşama geçirilememektedir. Türkiye’nin devlet anlayışında anayasa hükmüne karşı yasama ve yargının bile yürütme karşısında özerkliğinden söz etmek pek mümkün değildir.

Yeni liberal politika anlayışları demokratik örgütlere de yansımakta, fetişleştirilen “sivil toplum” anlayışı demokratik örgütlerde de kendine yer bulmaktadır. Sivil kavramı çağdaşlık, gelişme, özgürleşme gibi anlamları çağrıştırmaktadır. Sivil toplum da medeni, uygar, çağdaş, demokratikleşmeyi hedefleyen örgütlü bir toplumsal yapıyı tanımlamaktadır. Küreselleşme sürecinde bu kavram ideolojik hedefler doğrultusunda, içi boşaltılıp anlamı kaydırılarak bilinç yarıltma amacıyla kullanılmaktadır. İdeolojik olarak sivil toplum küreselleşmenin, devletin sorumluluk alanları dışına ittiği kamusal görev ve hizmetlerin yerine getirilmesinde, boşluk doldurucu dinamikler anlamına gelmektedir. Sivil toplum diye adlandırılan örgütlenmeler, topluma egemen piyasa anlayışının birer ideolojik modeli gibi çalışmaktadırlar. Örgütlerde “büyük düşünme”, “risk alma”, “girişimcilik ruhu” gibi piyasaya has kavramlar benimsenen ana ilkeler haline gelmiştir. Bu güdülenmeyle, ekonomik ağırlıklı, proje bazında çalışmalar çoğalarak yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu kapsamda “eğitim”, piyasaya yetişmiş eleman temin etme, bu amaçla kısa süreli eleman yetiştirme kursları düzenleme çalışmalarına indirgendi. Yönetim anlayışında kolektif üretim ilişkileri biat ilişkilerine dönüşmekte, örgütte kolektif olarak kullanılması gereken otorite bireysel nitelik kazanarak kariyerist, popülist tutum ve davranışların hızla öne çıkmasını tetiklemektedir. Örgütlerde genel ilkeler dahilinde özgür, özerk ve inisiyatif kullanarak çalışmanın yerini, atanmışların seçilmişlerin yetkisine ortak edildiği bürokratik ağırlıklı çalışmalar aldı. Daha önce yönetmelikler kapsamında dile getirildiği gibi, örgüt üyelerinin faaliyet alanlarında ne yapmaları, nasıl çalışmaları gerektiği, ticari amaçla standart ya da şartname hazırlar gibi, her eylem için uyulması gereken kurallar ince ayrıntıya kadar tanımlayan bağlayıcı normlar hazırlanmaktadır. Oysa örgüt arşivleri, eleştirel, sorgulayıcı yaklaşımla ele aldığımız yönetmelik çalışmalarıyla doludur.

Örgüt-üye ilişkilerinde ağırlık, yüz yüze, doğrudan sıcak ilişkiler yerini, büyük, oranda internet üzerinden dolaylı ilişkilere kaymaktadır.

Entelektüel yardımcı olarak adlandırılan internet insan yaşamında bilgiye ulaşmadan haberleşmeye, bilimden günlük yaşama, kısaca hayatın her alanında, bireysel iletişimden kitle iletişimine sınırsız kolaylıklar getirmektedir. İnternet, toplumsal - kültürel gelişme, yaşamın ticaretten eğlenceye kadar her alanında sağladığı kolaylıklar yanında, bir paradoks olarak, şiddeti yaygınlaştırma, özgürlükleri kısıtlama, insanı yaşamdan soyutlayarak kendine yabancılaştırma gibi sakıncaları da taşımaktadır. Bütün bu sakıncalara rağmen internet, karşı çıkılması, kısıtlanması düşünölmeyecek kadar önemli, yeri doldurulamaz, vazgeçilmesi olanaksız bir araçtır. Dikkat edilecek olursa internet, iletileri bir anda kitlelere ulaştırmanın yanında bireyci eğilimlerin artması, insanları birbirinden soyutlayıp kendi dünyalarına hapsolması, yabancılaştırıcı bir araç haline gelmesi gibi çok ciddi sakıncaları da beraberinde getirmektedir. İnternetin soyutlayıcı yönü yüz yüze ilişkileri geri plana itmekte, bir anlamda hem örgütü hem de üyeyi sanal varlıklara dönüştürebilmektedir. Oysa örgütlenme ve eylem süreçlerinde yüz yüze ilişkiler kenetleyici özelliğe sahiptir, hayali ya da sanal birliktelikleri canlı ilişkilere dönüştürür. Bu gerçeklik dikkate alınmadığında soyutlanmış ilişkilerin üye katılımı ve örgütün eylem gücünü, kaçınılmaz olarak, olumsuz yönde etkileyecektir. Örnekleme gerekirse; internet kanalıyla ulaştırılan birkaç satırlık iletilerin, katılımcılığı artırmadığı, üyeyi çalışma ve eyleme çekmediği yeterince anlaşılmamış olmasının altı çizilebilir. Bizim asıl altını çizmek istediğimiz nokta, internetin en uygun ve üretkenliği artıracak şekilde kullanılmasıdır

Örgütler üzerine yapılan genel değerlendirmeler, kendi örgütümüz olan TMMOB'nin toplumsal konumu ve kimliğini tanımlama da yeterince aydınlatıcı olmayacaktır. Bu nedenle TMMOB üzerinde ayrıca durmak istiyoruz.

TMMOB

TMMOB mesleki demokratik bir kitle örgütü olarak tanımlanmaktadır. Örgütün üye tabanı, doğa bilimlerinin farklı dallarında eğitim almış, mühendislik- mimarlık unvanını kazanmış sahiplerin bileşeninden oluşmaktadır. Bu yapı örgütün mesleki yanını tanımlamaktadır.

TMMOB, işçi sendikaları gibi ortak çıkar ekseninde oluşan bir örgütlenme değil, farklı sınıf ve statüye sahip kesimleri bünyesinde barındıran bir kitle örgütüdür. Kitle örgütü tanımlaması ise, üye tabanının, farklı sınıf ve statüye sahip, ortak çıkar birliği olmayan grupların bileşiminden meydana geldiğini göstermektedir. Kitle, doğada nitelikten çok nicel büyüklüğü, toplumsal açıdan ise insan yığınlarını tanımlayıcı anlamda kullanılmaktadır. TMMOB kitlesi; sermaye sınıfının önde gelen temsilcilerinden, ücretli statüsüne, asgari ücretliye, kayıt dışı çalışandan işsizlik sorunu yaşayan mühendis ve mimarlara kadar geniş bir yelpazede yer alan üyelerden oluşmaktadır.

TMMOB demokratik yapıda bir örgüttür. Örgütün demokratik niteliği, sadece örgüt organlarının kendi bünyesinde ve kendi iradesiyle belirleme yetkisinden ileri gelmemektedir. Demokratik nitelik, aynı zamanda, örgütün üyelerle, devlet ve toplumla ilişkilerinin demokratik esaslara bağlı kalarak yürütülmesinden ileri gelmektedir. Bu nitelik üye-örgüt, örgüt-toplum ilişkilerini, örgütün hak, yetki ve sorumluluklarını yerine getirmede uyması gereken temel ilkelerin düzenlenme niteliğini de belirtmektedir. İleride açıklanacak olan 6235 sayılı örgüt yasasının 2-b fıkkında tanınan demokratik hakları kullanma yetkisi örgütün demokratik niteliğinin ayrı bir göstergesidir.

TMMOB'nin Kuruluğu

TMMOB, toplumsal gelişme içerisinde sınıf temelini dayalı tabandan gelen, demokratik talepleri yaşama geçirmeyi hedefleyen mühendis ve mimarların iradi talebiyle değil, kalkınmada devlete yardımcı kadrolar yaratma anlayışı içinde, siyasi iradeye bağlı olarak, korporatist anlayışla kurulmuştur. Daha önce belirtildiği gibi örgütün yönetmeliği üyeler tarafından, kuruluştan önce hazırlanması gerekirken, TMMOB yönetmeliği siyasi irade tarafından, yasa hükmü olarak belirlenmiştir. Yasa koyucu TMMOB'nin ye yapısında statü ve sınıf farklılıklarını göz önüne almamış, üyelik için sadece mühendis ve mimar olmayı gerekli ve yeterli görmüştür. Bu rgt modeliyile, çıkar birliği içinde olmayan kitlelerin, amaç birliği içinde, ülke sorunlarının zmne ve kalkınma çabalarına katkı koymaları hedeflenmiştir. Kuruluşun tepeden inmece yönüne karşın, örgütün kuruluş yasasında belirtilen amaçlar, gerçek anlamda eylem düzeyi yüksek, mücadele alanı çok geniş dinamik bir oluşuma temel hazırlamıştır.

Örgütün amaçları kuruluş yasasının 2. Maddesinde belirtilmektedir. Özellikle 2. maddenin b şikkı TMMOB'nin gelişim sürecinde çok önemli ve belirleyici bir etken olmuştur.

2.madde; "Amme hizmetine yarar bir teşekkül olan Birliğin maksat ve gayeleri şunlardır" (*bugünkü Türkçeyle: kamu hizmetine yararlı Birliğin amaç ve hedefleri ...*) şeklinde düzenlenmiştir.

Örgüte asıl kimliğini kazandıran maddenin b şikkı, "**Ammenin ve memleketin menfaatleri, mesleğin inkişafı, meslek mensuplarının hak ve salahiyetleri bakımından lüzumlu gördüğü bütün teşebbüs ve faaliyetlerde bulunmak**"; hükmünü getirmektedir. Bu hükmü, bugünkü Türkçeyle: **kamunun ve ülkenin çıkarları, mesleğin gelişmesi, meslek mensuplarının hak ve yetkileri açısından gerek gördüğü bütün girişim ve çalışmaları yapma** şeklinde açıklayabiliriz. 2-b şikkı örgüte; topluma, mesleğe ve meslektaşlarına

karşı sorumluluklarını yerine getirmek için her türlü olanağı kullanma hak ve yetkisi tanınmaktadır. TMMOB'nin, kamuoyunda adının, demokrasi mücadelesiyle özdeşleşmesinin temelinde bu maddeye dayanarak yaptığı etkin çalışmaları yatmaktadır. TMMOB örgütü, bu bentte belirtilen hak ve yetkileri, 29 yıl süreyle (1954-1983) yetkinlikle kullanmış ve dolayısıyla bu haklar örgütün geri alınamaz nitelikte, kazanılmış hakları düzeyine yükselmiştir. TMMOB yönetmeliğini bugüne kadar pek çok kez değiştirdi ama, hiçbir değişiklik yasada belirtilen amacı yönetmeliğe gereği gibi yansıtamadı. 1983 Tarihinde 66 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile yasanın bu maddesi değiştirilerek örgütün kazanılmış hak ve yetkileri elinden alınmıştır.

Başlangıçta korporatist bir anlayışla kurulan TMMOB, 1960 sonrası, toplumda yükselen toplumcu düşünceler ve bu gelişim süreci içinde verdiği demokratik mücadelelerle kendine çizilen çerçeveyi kırmış, korporatist yapıdan özerk, demokratik bir yapıya evrilmiş ve emek ağırlıklı niteliğiyle emek örgütleri içinde yerini almıştır.

Örgütün (TMMOB) İç Dinamikleri

Daha önce de belirtildiği gibi, TMMOB'nin üye tabanını, doğa bilimlerinin farklı dallarında eğitim almış, mühendislik- mimarlık unvanını kazanmış elemanlar oluşturmaktadır. TMMOB, üyelerin mesleki çıkarlarından toplumsal sorumluluklarına kadar görüş, öneri, düşünce ve çözüm bekleyen sorunlarını siyasi alana taşımakla yükümlüdür. TMMOB'nin hak ve yetkileri, üyelerinin talepleri doğrultusunda kamuoyunu bilgilendirme ve kamuoyu oluşturma gibi toplumsal süreçlere etkili bir şekilde katılma, sorumluluğunu da içermektedir. Bu görev ve sorumlulukları TMMOB, bileşenini oluşturan iç dinamikleri adına üstlenmektedir. TMMOB'nin iç dinamikleri odalar ve odaların şubeleri, il koordinasyon kurulları, il ve işyeri temsilcilikleri şeklinde yaygınlaşan örgüt birimlerinden oluşmaktadır. İç dinamikler örgütün eylem ve programlarının gerçekleştirilmesinde, devredilemeye-

cek, ortak sorumluluğun sahibidirler. Örgütün başarılı çalışmasının ön koşulu eylem kapasitesini her zaman yeniden üretebilmektir. Eylem kapasitesinin ön koşulu da örgütün iç dinamiklerinin koordineli ve özgürce çalışma yeteneğini ortaya koyabilmesidir.

TMMOB'yi odalar koalisyonu gibi algılamak yanıltıcı bir yaklaşım olur. Başka bir ifadeyle TMMOB'yi meslek odalarının dayanışma amacıyla bir araya gelen bir üst örgütlenme olarak görmek yanlış olacaktır. Aksine, yükümlendiği görevleri ve sorumlulukları yerine getirmek, belirlenen hedeflere ulaşabilmek için alt örgütlenmeleri geliştirme, denetleme hak ve yetkisine sahip bir örgütlenme modelidir.

Örgüt tabanı ya da kitlesinin farklı disiplinlerin yasa çerçevesinde oluşturulan bir birliktelik gibi gözükse de, bu birlikteliğin özünde doğanın diyalektik bütünlüğü yatmaktadır. Ayrıca örgütün içi dinamiklerinin farklı bakış açılarına sahip olması örgütün diyalektik bütünselliğine aykırılığı değil, çoğulcu yapının bir göstergesidir. Örgüt disiplinleri arasındaki ideolojik farklılıklar, örgüt için bilimsel temelde sorgulayıcı dönüştürücü bir güç kaynağıdır.

Örgütün (TMMOB) Eylem Gücü

Kitlenin çağırđırdıđı nicel büyüklük nedeniyle TMMOB tanımındaki kitle kavramına "örgüt gücünün" göstergesi anlamında vurgu yapılmakta, örgüt gücü de bir anlamda, üye sayısı ve ekonomik güçle ölçülmektedir. Bu görüş örgütün eylem gücünün yanlış yerlerde aranmasına, dolayısıyla yanılgılara neden olmaktadır.

Amaç birliğine dayalı bir oluşum olan demokratik kitle örgütlerinin eylem gücü, çıkar birliğine dayalı örgütlerden farklıdır. Çıkar birliğine dayalı, (sınıf tabanına dayalı) örgütler, kabul etmeseler dahi, emek-sermaye çelişkisine dayalı sınıf ideolojisine sahiptirler. Amaç birliğine dayalı olarak oluşan kitle örgütlerinde böylesi bir ideolojik birliktelik bulunmamaktadır. Kitle örgütleri farklı bakış açılarına, ideolojik

ve siyasi yakınlıklarına bağlı dinamiklerin oluşturduğu heterojen yapıli bir birliktektir. Örgütün eylem gücünü belirleyen, ideolojik yakınlıkta olan iç dinamiklerin, birlikte hareket etmede gösterdikleri başarı ve yetenekleridir. Bu nedenle kitle örgütleri, eylem alanında, kitleyi oluşturan grupların ideolojik farklılığından, sorunlara bakış açılarından ileri gelen güçlükleri, engelleyici tutumları da bünyesinde taşımaktadırlar. Görüş ve ideolojik ortaklığı olan iç dinamiklerin artması örgüte bir sinerji kazandırır. Kitle potansiyelinin etkili bir güç olabilmesi ancak kitlenin, eleştirel açıdan sorgulayıcı, demokratik, çoğulcu niteliğe dönüşmesiyle mümkün olabilecektir.

TMMOB örgütünün sahip olduğu potansiyel güç, uzun bir süre, toplumsal ve devrimci düşüncelere sahip iç dinamikler tarafından yönlendirilip eyleme dönüştürüldü. 12 Eylül'ün toplumcu ve devrimci düşüncedeki dinamikleri dağıtması, TMMOB'nin iç dinamikleri arasında, o güne kadar suskun olan "Türk-İslam sentezi" ideolojisine bağlı gruplar, sistemden beslenerek iç dinamikler içinde etkili birer güç olarak yer aldı ve birçok yerde alt birimlerde yönetimde söz sahibi oldular.

Sonuç olarak, farklı ideolojilerin egemenlik mücadelesinin verildiği toplumlarda demokratikleşme ve gelişme sancıları çekilmektedir. Toplum da, yarım asrı geçen eylemli sürecin birikim, deneyim ve kazanımlarına sahip TMMOB'ye yeni sorumluluklar yüklemektedir. Bu koşullarda, örgütün, bağımsız davranabilme yeteneğini kullanarak, kendini geliştirmesi ve eylem gücünü yeniden üretmesi gerekmektedir. Bağımsızlık, örgütün karar verme ve kararlarını eylem alanına yansıtma süreçlerinde, dış müdahalelere karşı kendi iradesiyle hareket edebilme ya da özerk davranabilme yeteneğidir. **Örgütümüzün, bütün dinamikleriyle, eleştiri-özeleştiri çerçevesinde sorgulama sürecini başlatarak, kendini güçlü bir şekilde yeniden üretmesinin kaçınılmaz olduğunu düşünüyoruz.**

Toplumsal (örgütlü) ilişkileri tanımlamaya çalıştıktan sonra, komisyonumuzun kuruluş nedeni olan meslek etiklerine geri dönmek istiyoruz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MESLEKİ DAVRANIŞ İLKELERİ (Meslek Etiği)

Daha önceki bölümlerde, etik kodlar sisteminin, emperyalist/kapitalist ideolojinin kendine yeni bir etik tabanını oluşturmak amacıyla gündeme getirildiğini açıklamaya çalıştık. Söz konusu girişimin toplumu şekillendirmeye yönelik bir proje olması nedeniyle konunun toplumsal bütünlük içinde ele alınması gereği üzerinde durduk. Bu süreçte etik değerler sistematığının toplumsal boyutu, anlam ve işlevi konularını işledik. Bu bölümde, Meslek Etikleri, yaygın tanımıyla Mesleki Davranış İlkeleri üzerinde yürütülen tartışmaları ve ulaşılan sonuçları değerlendirmeye çalışacağız.

Küreselleşme, Yeni Dünya Düzeni gibi isimler altında kendini yeniden tanımlamak isteyen emperyalizm, etik temelini, "etik kodlar sistemi" üzerine oturtmak istemektedir. Oysa bu düşünce, Etiğin, toplumsal-tarihi dinamik bir süreç olduğu ve etik ilkelerin, önceden belirlenip bir otoriteye bağlı olarak toplumlara yukarıdan kabul ettirilemeyeceği gerçeği ile çelişmektedir.

Günümüzde, ulusal sınırları aşmış küresel nitelik kazanan yağma, talan, rüşvet, güçlü çıkar gruplarının kural tanımazlığı, bütün toplumsal süreçlerde olduğu gibi etik-ahlaki değerler üzerinde de gözle görülür bir değer kaybına neden olmuştur. Dünyayı yeniden şekillendirmek isteyen küresel ideoloji, karşılaştığı ekonomik ve toplumsal sorunları aşmada etiği bir araç olarak kullanmak istemekte ve karşısında buna ulaşmayı engelleyecek bir güç görmek istememektedir. Bu nedenle, hedeflerine karşı engelleyici bir güç olarak gördüğü, kurumsallaşmış, eylem pratiğine sahip demokratik örgütlü yapıları geriletmeyi ve örgütlenme bilincini kırmayı programlamıştır. Bu hedefine de, yaşam alanları üzerine baskı kurup, toplumun demokratik dinamiklerini zayıflatarak etkisiz hale getirmekle ulaşmıştır.

Sonuçta, edilgen konuma düşürölüp duyarsızlaştırılan toplumda halk, kendi çıkarlarını ve özgürlük alanlarını koruyamadığı gibi sahibi olduğu etik değerlere de sahip çıkamaz duruma düşmüştür. Etik kodlar sistemi, toplumun kendini sorgulamayı bıraktığı koşullarda²⁴, ağır toplumsal sorunları çözmeye etkili bir araç olacağı iddiasıyla, egemen sermaye sınıfı tarafından, gündeme getirilmiştir. Sorunların altında bunalan sınıf ve katmanlar, kendilerini yaşanan bunalımlardan kurtarma adına önüne konulan görüş, önerme ve yöntemleri sorgulamadan kabul eder hale gelmiştir.

Etik kodlar sistemiyle getirilen kuralların, küresel boyutta, uygulanmasıyla baskıcı rejimlerin yerini adil, özgürlükleri geliştirici, demokratik bir düzene bırakacağı iddiası ezilen sınıf ve katmanlar için bir umut kaynağı olmuştur. Ayrıca, NATO, OECD gibi emperyalizmin etkili kurumları ve siyasi iktidarların etik kodlar sistemine verdiği güçlü destek, umutları daha da besleyerek, sistemin benimsenmesini kolaylaştırmıştır. Etik kodlar sistemi üzerine yapılan çok yönlü vurgu, yoğunlaştırılan kamuoyu baskısı konunun sağduyulu değerlendirilmesi önünde ciddi engeller oluşturmaktadır. Böylece etik değerler sistemi, egemen sermaye sınıfının, “refah, iyi yaşam, mutluluk, doyuma ulaşma” kavramlarıyla eş anlamda tanımladığı, tek boyutlu faydacı (pragmatist) ahlak anlayışına indirgenmiştir. İndirgemeci yaklaşımların seçenekleri göz ardı eden tutumu, yanıltıcı değerlendirmelere dolayısıyla yanlış sonuçlara neden olmaktadır. Bu tür yanılgı ve yanlışlara düşmemek için, etik kodlar sisteminin irdelenmesini, sermaye sınıfının indirgemeci yaklaşımlarına teslim olmadan, bilimsel değerlendirmeler ışığında ele almayı uygun görmekteyiz.

Konuyu aydınlığa kavuşturmak, görüşler arasında sağlıklı kıyaslamalar yapabilmek için, öncelikle, sermaye sınıfının etik kodlar sistemi üzerinde değerlendirmelerini aktarıp sonra da konuyu diyalektik yöntemle ele alan görüşler üzerinde duracağız.

24 Z. Bauman, Bireyselleşmiş Toplum, S.125

Etik Kodlar Sistemi Üzerine Görüş ve Değerlendirmeler

Etik kodlar sistemi üzerinde sermaye sınıfının görüşünü, biri sınıfın içinden, diğeri sınıfın dışında olmasına karşın sermaye sınıfı ile paralel düşünen bilim insanı tarafından yapılan, iki değerlendirmeyle ortaya koymaya çalışacağız.

Bunlardan birincisi, küresel ideolojinin temsilcisi olan TÜSİAD'ın değerlendirmeleridir. TÜSİAD yolsuzluğun kabul gören en yaygın tanımını, "kamu gücünün özel çıkar amacıyla kötüye kullanılması" görüşüyle yapmaktadır. TÜSİAD, bu görüş doğrultusunda yolsuzluk için, "insanlık tarihi boyunca var olan yolsuzluk, zamana ve ülkeye bağlı olarak azalıp artmakla birlikte her dönem varlığını sürdürmüştür. Günümüzde yolsuzluk, toplumun güvenliği ve istikrarını tehlikeye düşürme, toplumsal, ekonomik ve siyasal gelişmeyi tehdit etme ve demokratik ahlaki değerleri zayıflatma kapasitesine sahip, toplumdaki en önemli problemlerden biri olarak kabul edilmektedir" görüşünü dile getirmektedir. Buna paralel olarak, küreselleşmeyle birlikte uluslararası boyut ve önem kazanan yolsuzluğun önlenmesi için de, planlı çabalara, tecrübelerin paylaşılması ve yolsuzlukla mücadelenin standartlaşması gereğine vurgu yapılmaktadır²⁵.

TÜSİAD, etik davranış kodlarının işlevi için de; "etik ilkeler dizgesi, kişisel etik, yasal düzenlemeler ve mesleki değerlere ilişkin kuralları yansıtır. Bu tür belgeler, faaliyetleri yerine getirirken nasıl davranılacağını anlatan rehber niteliğine sahiptir"²⁶ şeklinde tanımlamaktadır.

Kamu görevleri için etik kuralların zorunluluğunu vurgulayan TÜSİAD, iş dünyasına uygulanacak özel etik ilkelerin olamayacağını belirtmektedir (s.189).

TÜSİAD, piyasanın herkesin ihtiyacına hizmet edebilmek için etkin, etkili ve adaletli ve yolsuzluklardan arınmış olması gerektiğini savunmaktadır. Özel sektör faaliyetlerinin; "kamuyla olan işlemler" ve "özel sektör içinde olan işlemler" den oluşan birbirinden tamamen

25 TÜSİAD Devlette Etikten Etik Devlete, cilt1, s. 71

26 TÜSİAD; a.g.e. s. 102

farklı iki sahada sürdüğü, etik dışı davranışların da buna bağlı olarak geliştiği belirtilmektedir. Bu konuda TÜSİAD etik dışı davranışları; “İş dünyasında kişisel bağlantılar genellikle, hediyeler ve konukseverlikle ifade edilmekte fakat potansiyel hizmet alanlar ve verenler bir araya geldiklerinde, bu durum bazı sorunları aklı getirmektedir. Özel sektör kamu sektörü arasındaki ilişkilerde, hediyein etik olarak uygunsuz olması ve hatta rüşvet olarak değerlendirilmesi, dünya çapında birçok ülkede kabul edilen bir gerçektir” görüşüyle açıklamaktadır²⁷.

Kodlar sistemi üzerinde yapacağımız ikinci değerlendirme, üniversitede etik dersleri veren S. U. Onbaşıoğlu'nun görüşleri üzerinedir. S.U. Onbaşıoğlu görüşlerini, “Etik, yalnızca kişisel bir konu değildir. Aynı zamanda ve daha da önemlisi kurumları ilgilendirir. . . O zamana (endüstri devrimi) kadar aile şirketleri gibi kişisel ve dolaysız denetimlere bağlı iş ilişkileri; karmaşıklaşan sosyo-ekonomik yapı nedeni ile kurumsallaşmak zorunda kaldı. ‘Kurumsallaşma ve ‘merkezleşme’ kavramları üzerine kurulur. Çünkü ekonomik ortaklıklar bu kavramlar üzerinde temellenmiştir” şeklinde açıklamaktadır. Onbaşıoğlu, “etik sorunların çözümünün kazanmak-kazanmak ilkesi üzerine kurulmuştur. . . Bu ilkeye göre mühendisnin amacı; maliyetleri düşürürken ürünü iyileştirmek, enerji tüketimini azaltırken daha verimli makine yapmak, malzemeyi azaltırken daha dayanıklı cihaz üretmektir”²⁸ görüşünün evrensel boyutta kabul edildiğini öne sürmektedir.

Yazar, başka bir yapıtında²⁹ konuya yaklaşımını, “Kürselleşmenin, olumlu anlamıyla, belirli bir kültür, ekonomi ya da siyaset normunun, değer yargısının ya da kurumsal yapının küresel ölçekte yaygınlık kazanarak o alanda geçerli tek norm, tek değer yargısı ya da tek kurumsal yapı haline gelmesini ifade etmekte idi. . . . Az gelişmiş ülkelere gelen yabancı şirketlerin literatürüne ‘rüşvet’ tamlaması da katıldı”.

Onbaşıoğlu, “mühendislik etiği” adı altında yayınladığı kitapçıkta, etik ihlalleri karşısında yapılması gerekeni şöyle açıklamaktadır: “kurumlar etik kurallardan uzaklaşırsa ‘dur’ denilmelidir. Kısaca, düdük çalınmalı ve oyun

27 TÜSİAD ; a.g.e s.191

28 S.U. Onbaşıoğlu. Ulusal Mühendislik Kongresi Bildiriler Kitabı, s. 97

29 S. U. Onbaşıoğlu, Mühendislik Etik, s. 16

durdurulmalıdır. Bunun anlamı güvenli olmayan, toplumsal faydayı göz ardı eden ürün ya da proseslere karşı çıkmaktır". Onbaşıoğlu, bu yreklı cıkış(!) nerisinden hemen sonra, izlenmesi gereken yolların 4. şıkkında; "Dur diyenlerin ne gibi yaptırımlarla karşı karşıya kalacakları, yakın geçmişteki örneklerden incelenerek öğrenilmelidir" uyarısında bulunmaktadır. Baskılara karşı yapılması gerekenler konusunda ise "meslek örgütlerinin bilgilendirilmesi, abartma yapılmaması" gerektiğini yazmaktadır³⁰.

Bu alıntıların, sermaye sınıfının etik kodlar sistemi üzerine "söylemini" tanıtıma yeteceği kanısındaız.

Sermaye sınıfı yeni bir araç olarak gördüğü "etik kodlar sistemini": adil, eşitlikçi, tarafsız, dürüstlük, açıklık, saydamlık, hesap verebilirlik, objektiflik, sadakat, sır saklama, mülkiyet haklarına ve gizliliğe saygılı olma şeklinde formüle etmektedir. Bu ilkelerin yaşama geçirilmesinin topluma kazandıracakları ise, şöyle sıralanmaktadır:

- Bütün toplumlarda demokrasi anlayışı gelişecek ve yaratılan demokratik ortamda insanlar özgürlüklerini diledikleri gibi yaşayacaklar,
- Dünyada yağma, talan, rüşvet ve tüm kötülükler son bulacak,
- Etik dışı davranışların önlenmesi kamuya güveni artıracak,
- Rekabet ortamı demokratikleşecek, piyasaların iyi işlemesi sağlanacak, iş dünyası için uygun bir ortam yaratılacak,

Özetle; etik kodların uygulamaya konup aykırı davranışların denetlenmesiyle, insanların güvenli, zgr, mutlu ve refah içinde yaşama olanaklarına kavuşacakları varsayılmaktadır.

30 S. U. Onbaşıoğlu , Ulusal Mühendislik Kongresi Bildiriler Kitabı, s. 98

Sermaye sınıfının etik konusunu fayda temelinde, direktif-propaganda karışığı bir yöntemle, tek boyutlu, ele almalarına karşın bilim insanları, sermaye sınıfının aksine etiği, felsefi, kuramsal, bireysel ve toplumsal süreçlerle ilişki ve etkileşimleri kapsayan bir bütünsellik içinde ele almaktadırlar. Bizler de konuyu tek boyutlu değerlendirmelerden kurtarmak için, etiği, insan odaklı, diyalektik yöntemle ele alan bilim insanlarının görüşlerini aktarmayı kaçınılmaz bir gereklilik olarak görüyoruz.

Etiğin tek yanlı değil karşılıklı sorumluluk ilişkileri içinde değerlendirilmesiyle bir anlam ifade edebileceğini vurgulayan M. Markoviç³¹ görüşlerini; *“İnsan olmadan hiçbir şeyin iyi ya da kötü olamayacağı, bu nedenle de ahlaki değerlerin insanla bağımlı olduğu, bir insanın bütün insanlara karşı sorumluluğunun ancak, bütün insanların bir insana karşı sorumluluk duymasıyla doğru olabileceği”* şeklinde açıklamaktadır.

Etiğe “sorumluluklar” temelinde yaklaşan Bauman, Kabil’in, öldürdüğü kardeşinin nerede olduğunu soran birine *“ben kardeşimin bekçisi miyim”* çıkışması gibi bugün de, aynı duyarsızlığın ya da bencilliğin daha yüksek ve kavgacı bir sesle yinelenildiğini, buna karşın sorumlulukları hatırlatmak için “evet” demesi gereken insanların suskun kaldığına dikkat çekmektedir. Bauman, bu konuda düşüncelerini; *“rekabetçiliğin, maliyet-fayda hesaplarının, karlılığın ve diğer serbest piyasa emirlerinin, her türlü sorgulamanın ötesinde inanç haline gelen toplumda etik görüşün hiçbir etki yaratamayacağını. . . ahlakın özünün, insanların, başkalarının insanlığı için üstlendikleri sorumluluktur”*³² şeklinde açıklamaktadır.

A. Ergüden de, etik değerler sisteminin iddia edildiği gibi kodlar sistemiyle oluşturulmadığını, aksine; *“etik kuralların (etik), tepeden inme vazedilen ve uzaktan idare edilerek işleyen bir süreçte oluşmadığı, aksine, etik kuralların hayat süreci içinde yaşanan, denenen, geçerliğini kendi içinde oluşturan dinamik sistemler olduğunu”*³³ açıklamaktadır.

31 M. Markoviç, Hümanizma ve Ahlak Felsefesi, s.60

32 Z. Bauman, Bireyselleşmiş Toplum s, 101

33 A. Ergüden, açış konuşması, 1. Ulusal etik Kongresi Kitabı, s.1-7

Etiğin ne mesleklere ilişkin normlar ne de evrensel nitelikli normlar alanı olmadığına dikkat çeken Sevgi İyi, bilim, teknoloji ve teknik alanındaki gelişmelerle insani değerler arasındaki çelişki üzerinde durmaktadır. Bilim ve teknolojinin emperyalizmin çıkarları doğrultusunda kullanılmasının insanlığa bir yarar getirmediyini; *"Tekniğin olağanüstü gelişimi ve yükselişi karşısında insanlıktaki düşüş ve 'çöküntü' bu yüzyılın baş çelişkisi olarak kendini her tarafta hissettirmektedir. Sınır bilmeyen teknolojik ilerleme içinde insan, insan onuruna aykırı durumlar çok sık yaşanmakta, insanlıktaki gelişme düzeyi ile teknolojik ilerleme arasındaki uçurum hızla büyümekte ve derinleşmektedir. Bu duruma çareler aranmaktadır. İnsan her an karşılaşabileceği her türlü tehlikeye karşı güvencesiz, hatta çaresiz bırakan bu duruma çareler aramaktadır"*³⁴ şeklinde açıklamaktadır.

S. Büyükdüvenci de, etik kodlar sistemi üzerine aşırı vurgunun bir ahlak enflasyonuna neden olduğu, bunun da sisteme entegre sonuçlar doğurduğu görüşünü: *"bir ahlak enflasyonu ile karşı karşıya kaldığımız bir olgu. Ve bu, bir sektör haline getirdiği; her sektörde olduğu gibi, bunun da, kuşkusuz, ihaleleri, kredileri, müteahhitleri, taşeronları olduğu; pazarlama ve reklama bağlı olarak kötü ve ahlaksız olan, alıcısına göre iyi, güzel olabildiği"*³⁵ şeklinde ifade etmektedir.

Meslek etiklerinin (etik kodlar sistemi), son 15-20 yılda bir moda olarak yaygınlaştığını, bunun yerine asıl vurgu yapılması gerekenin insan hakları olduğunu belirten İ. Kuçuradi şu görüşleri dile getirmektedir: *"Meslek etiklerinin şu anda ele aldığı ya da ortaya koymak istediği bir tür normlar toplamıdır. Ama bunlar özel nitelikli normlardır. Bu normlarda bu mesleği icra eden herkesten, kendi dünya görüşünden, kültüründen, ideolojisinden, dininden bağımsız olarak her yerde uygulaması beklenir. Bugün evrensel bir etik ya da global bir etik geliştirme girişimleri de ortak normlar peşindedir. Üzerinde anlaşmaya, konsensüse, varılabilecek ve global düzeyde kabul edilebilecek normlar aranıyor. Ne var ki bu aranan normların epistemolojik (bilginin kaynaklarını, dayanağını, yöntemini,*

34 Sevgi İyi, Çağımızda Etik Bunalımı, 1. Ulusal etik Kongresi Kitabı, s. 224

35 Sabri Büyükdüvenci. Ahlak Endüstrisi, 1. Ulusal Etik Kongre Kitabı s. 163

özelliğini, güvenilirliği vb.) özelliklerine hiç bakılmıyor"³⁶. İ. Kuçuradi ayrıca "meslek sahiplerinin etik kurallara uygun bir değerlendirme yapabilmeleri için sağlam meslek bilgisine sahip olması gerektiği" nin altını çizmektedir.

Bilim insanları sorumluluk duygusuyla olay ve olguları eleştirel bakış açısıyla, derinlemesine sorgulamakta ve ortaya konulan eylemlerin ahlakla ilgi ve ilişkisine açıklamaya çalışmaktadırlar.

Örneğin, dünyaya demokrasi, özgürlük, insan haklarına saygı gibi değerler üzerine ahlak vaazları veren güçler milyonlarca insanı katletme, işkenceden geçirmeyi kendilerine tanınmış bir hak olarak görmekte dirler. Bu ikiyüzlülüğü Helvétius: "iki yüzlü ahlakçılar bir yandan imparatorlukları yıkacak kusurlara karşı ilgisiz kalırken, öte yandan kişisel kusurlara kudurmuşçasına saldırırlar"³⁷ görüşüyle dile getirmektedir. Bu saptamanın, tartışmasız doğruluğu herkesin göreceği şekilde kanıtlanmaktadır. İkiyüzlülüğün en somut örnekleri Afrika, Asya ve Ortadoğu'da yaşanmaktadır. Açlık, savaş ve iç savaşlarla milyonlarca insan katlediliyor, işkenceden geçirilip insanlık dışı muamelelere uğruyor, bilim insanları ve bilim kurumları, kültürler yok edilip yağmalanıyor, ülkeler etnik köken ve inanç temelinde parçalanıyor. Bütün bunlara karşın emperyalist güçlerin yarattığı vahşeti hiç kimse etik açıdan sorgulama gereği duymamaktadır.

Kısa bir süre önce yurdumuzu ziyaret eden A. Badiou; Libya'ya demokrasi getirme amacıyla düzenlenen saldırıyı "fazla petrol kokan bir demokrasi" diye tanımlıyor. A. Badiou görüşlerini; "Uluslararası Adalet Divanı, silahlı muhafızlığını NATO'nun (yani ABD'nin) yaptıği Yeni Dünya Düzeni'ne karşı çıkmaya kalkışan herkesi, her yerde, 'insan hakları' adına tutuklayıp yargılamaya hazır. Bugün 'demokratik' totalitarizmi-miz daha sağlam bir biçimde yerleşiklik kazanmış durumda. Bu kölece düşünme tarzına karşı, uğruna dünyanın egemen halini ve mutlak adaletsizliğini kabul etmeye mecbur edildiğimiz bu sefil ahlakçılığa karşı, özgür düşünebilen herkesin ayaklanması bugün her zamankinden daha çok gerekli"³⁸ saptamasıyla açıklıyor.

36 İ. Kuçuradi, Açış Oturum Konuşması, 1. Ulusal Etik Kongre Kitabı, s. 17

37 Karl Marx-Friederich Engels, Felsefe İncelemeleri, Derleme, çev. Cem Eroğul S.63

38 Alain Badiou, Etik. S. 13

H. Lefebvre, yaşanan koşullar altında etiği yüceltme girişimlerinin etiği nasıl yozlaştırıp yok ettiğini *"Egemen sınıfların, tahakkümleri altındakilerin kullanmaları için öne sürdükleri değerlerden kendilerinin her zaman yan çizdiklerini ve bunun da ahlaksızlığı var ettiği"*³⁹ saptamasıyla açıklanıyor.

Etik kodlar sisteminin iş dünyası için uygun ortam yaratacağı, bunun da piyasaların iyi işlemesine ve ekonomik gelişmeye katkı koyacağı iddia edilmektedir. Bu tezin eleştirisi S. Büyükdüvenci tarafından; *"Etik kodların piyasanın iş dünyası için uygun ortam yaratacağı, piyasanın iyi işleyeceği beklentisi hep vurgulanmaktadır... Yaşamı, çıkar, yarar ilişkisi yumağı olarak aldığımızda, insan yaşamı da, süreç içinde değişen, eklenen farklı ahlaklara parçalanır, bir kullanım nesnesi olur. Çıkar söz konusu olduğunda, aynı zamanda bir rant da gündeme gelir. Bu rantın büyüklüğü, ahlaksızlığın ne ölçüde yaygınlaştırılıp, üretildiğine bağlı olacaktır"*⁴⁰ görüşüyle açıklamaktadır.

Ahlaki güdülerin birçok bakımdan kazanma güdüleriyle çatıştığını öne süren Bauman görüşünü, *"kazanmaya yönelik eylem, potansiyel rakiplerle ilişkilerde kendini düşünmekten ve acımasızlıktan yanadır. Ahlaki eylem ise dayanışma, çıkar gözetmeden yardım, muhtaç durumdaki komşuya karşılık istemeden ya da beklemeden yardım etme isteği gerektirir. Ahlaki bir tutum ötekilerin ihtiyaçlarını dikkate almada ifadesini bulur ve çoğu zaman kendine sınırlama getirmekle ve kişisel kazançtan gönüllü bir feragatle sonuçlanır"*⁴¹ şeklinde açıklamaktadır.

Devletin varlık nedeninin etik kodlara değil insan haklarına dayalı bir düzen oluşturmak olduğuna vurgu yapan İ. Kuçuradi, düşüncelerini: *"Kamu görevinin, yani kendi işlerinin, içinde bulunulan koşullarda insan haklarını koruyacak şekilde kararlar almaları ve gerçekleştirmeleri olduğunun farkında olmaları demektir. İşte bunun için en başta kamu görevlilerinin etik ve insan hakları eğitimi gerekli. Kısaca söylersem: insan haklarına dayalı devlet, hukukun oluşturulmasında ve kamunun yönetiminde çıkarların ve niteliğine bakılmaksızın kültürel anlayışların, normların değil, insan haklarının belirleyici olduğu devlettir"*⁴² görüşüyle açıklamaktadır.

39 H. Lefebvre, Sosyalist Dünya Görüşü Marksizm, s.63

40 S. Büyükdüvenci, Ahlak Endüstrisi, Etik kongre kitabı, s. 163

41 Z. Bauman, sosyolojik düşünmek, s.148

42 Kuçuradi, söyleşi, 11. Temmuz 2010 Cumhuriyet Gazetesi

A.İnam, etik kodlar sistemi karşısında insanların nasıl yabancılaştığına dikkat çekiyor. İnsanların öncelikle *“nasıl yaşamalı? hangi değerlerle yaşamalı, hangi değerlerle yaşamalı ki bu cehennem ortadan kalsın, dünya daha güzel bir yer haline gelsin”* sorusuna yanıt araması gerektiğini buna karşın bu sorunun yanıtının sorulup araştırılmadığının altını çizerek görüşlerini, *“Eğer bir takım kodlar bulunursa, bir takım tanımlamalar yapılırsa – ‘terör nedir? Özgürlük nedir?’ gibi- meslek ahlakının kodları ve meslekte çalışanların uyması gereken kurallar verilirse, her şey açık ve seçik ortaya konulursa sorun çözümlür sanılıyor. Ama problem burada değil ki. Siz istediğiniz kadar bana göre kural koyun, bu düzen ve iş değişmeden sürdüğü sürece, kurallar umurun kuralları haline getirilebilir, iktidarın gücünü sürdürme yönünde dönüştürülebilir ve yozlaştırılabilir. Ortada demokrasi, insan hakları, adalet, eşitlik, özgürlük kavramları uçuşur durur ve siz her ne kadar güzel bir düzende yaşadığınız ve her şeyin yerli yerine oturduğu hüsnü kuruntusuna kapılırsanız kapılın, bu dünyanın yarattığı cehennem, bu dünyadaki haksızlıklar ve zulüm sürmeye devam eder. Onun için burada hem iş çevreleri, hem iş çevrelerine bağımlı olarak siyasetin ve ona bağlı olarak da askeri gücün, ekonomik gücün kendini bu anlamda, etik açıdan yeniden gözden geçirmesi gerekiyor”⁴³* şeklinde açıklamaktadır.

Yasin Ceylan, bütün eleştirileri özetlercesine, toplumların karşı karşıya kaldığı değer kayıpları konusunda; *“Küreselleşme hareketinin sebep olacağı yeniliklerin en önemlisi ve beklenmedik olanının, yaşayan kültürlerin temel dayanakları olan ve farklı yaşam modellerini sunan değerler sistemi üzerinde yıkıcı etkiye sahip”⁴⁴* olduğunu söylemektedir.

Etik Kodların Söylemi ve Pratiği

Bilim insanları sorumluluk duygusuyla olay ve olguları eleştirel bakış açısıyla, derinlemesine sorgulamakta ve ortaya konulan eylemlerin ahlakla ilgi ve ilişkisine açıklamaya çalışmaktadırlar.

Bizler de, aktardığımız bu görüşlerden bir senteze ulaşabilmek için etik kodlar üzerine geliştirilen “söylemlerin” “eylem alanına” ne oran-

43 A. İnam, Etik Paneli, 1. Ulusal Etik Kongre Kitabı, s.45

44 Yasin Ceylan, Küreselleşme Sürecinde Etik Sorunlar, 1. Ulusal Etik Kongre Kitabı, s.170

da yansıdığına ya da yaşamda tanık olunan somut olaylardan yola çıkarak söylemlerin uygulamada ne kadar geçerli olduğuna yakından bakmak ve gelişmeleri eleştirel bir bakış açısıyla sorgulayacağız. Ülkede ve dünyada, yaşanan ve yaşanmakta olan gelişmeleri, söylemler temelinde irdelemeye çalışacağız. Daha sonra da geçerli kılınmaya çalışılan kodlar sistemi ve etik anlayışı üzerinde bazı değerlendirmeler yapacağız.

Etik kodlar sistemi piyasa güçlerinin elinde, insanları “kendi kendilerini rasyonalize etme”, başka bir ifadeyle piyasa kurallarını kendilerini bağlar şekilde haklılaştırma aracı olarak kullanmaktadır. Piyasanın rasyonalizasyon anlayışını başka türlü ifade etmek gerekirse, insanın, bağlayıcı etik kodlar aracılığıyla, tutum ve davranışlarını, bilinçli-bilinçsiz eylemlerini, düşünce tarzlarını vb tutum ve davranmalarını serbest piyasa ekonomisinin kurallarıyla uyumlu hale getirme isteğidir. Etiğin, toplumsal tepkilerle oluşan yaptırım gücü bu düzenlemelerden sonra piyasa güçlerinin elinde, kendi çıkarları doğrultusunda kullanılacak bir yaptırım aracı haline getirilmiştir.

Sermaye sınıfının temsilcisi ve ülkemizde etik kodları düzenlemenin etkin savunucularından biri olan TÜSİAD etiğin önemini, *“Etik, amaca hizmet eden bir araç olabilir, ancak zorunlu bir araçtır. Kamusal etik, adaletli ve faziletli bir toplumsal yaşamın ve iyi bir kamu politikasının önkoşuludur. Bu anlamda başka herhangi bir politikadan daha önemlidir, çünkü tüm politikaların ona dayandığı”* şeklinde ifade ettiği görüşünü evrensel bir doğru olarak sunmaktadır.

Bu iddianın ne kadar doğru ya da gerçekçi olduğunu dünyanın içinde bulunduğu durum ortaya koymaktadır. Etik kodların uygulamaya konmasıyla, iddia edildiği gibi özgürlüklerin yaşandığı, demokratik, adil, güvenli bir dünya düzeni yaratılabilmiş midir? Bu sorunun doğru yanıtı ancak yeni bir ahlak düzeni yaratmak isteyen güçlerin, demokrasi ve özgürlükler adına aldıkları karar ve bu kararlar doğrultusunda uygulamaya koydukları projelerin sorgulanmasıyla bulunabilecektir.

Yeniden yapılandırma politikalarında üzerine en çok vurgu yapılan kavramlar “demokratik yönetim, özgürlük, halklara ve insani değerlere saygı yüklü kavramlardır. Biz bu alanda, küresel boyutta “söylemle eylem” arasında ortaya çıkan çelişkileri, “ikiyüzlülükleri” ve “ahlakla hiçbir şekilde bağdaşmayacak tutum ve davranışları” en görünür hatlarıyla sorgulamaya çalışacağız. Bu sorgulamanın konuları üç başlık altında ele alınacaktır. Bunlar sırasıyla, emperyalist-kapitalist sistemin kendi içindeki uygulamalar, Asya, özellikle Ortadoğu, Afrika gibi ülkelere yönelik saldırılar ve Türkiye’de yaşanan sorunlardır.

ABD ve AB ekseninde kümelenen emperyalist ülkelerin demokrasi anlayışı; aynı ideolojiyi paylaşan İtalya ve Yunanistan’a uyguladıkları demokrasi(!) modelinde ortaya çıkmaktadır. Bu yöntem, kapitalizmin demokrasi konusundaki samimiyetsizliğinin tipik bir göstergesidir, ekonomik vb. zorlanmalarla karşılaştığında demokrasi rafa kaldırılır. Yeni ve büyük bir ekonomik kriz(2008), demokrasinin beşığı olduğu iddia edilen Avrupa Kıtası’nda, totaliter yapıda bir sürecin başlangıcı olabilmektedir. Bu ülkelerde yaşanan krizin, seçimle gelen kadrolar yerine, egemen ideolojinin has adamlarının atanmasıyla çözülmeye çalışılması bu anlayışın bir ürünüdür. Demokrasi dışı ya da totaliter nitelikli bu süreç, öncelikle, Portekiz ve İspanya’yı da içine alacak şekilde genişleme eğilimi göstermektedir. Seçilmiş iktidarlar yerine teknokratik hükümetlerle yönetim sistemi Türkiye’nin yabancı olduğu bir uygulama değildir. Emperyalist güç odakları, Türkiye’de seçilmiş yönetimleri önce 24 Ocak kararlarını çıkartmaya zorlamış ve çıkarttırmış sonra da, uygulayıcı olarak teknokrat kadroları getirerek 12 Eylül faşizmini kurumsallaştırmıştır. Belki AB ülkelerinde uygulanan yöntem, Türkiye’de, geçmişte, olduğu gibi, kanlı olmayabilir ama sosyal, siyasal, ekonomik ve demokratik hakların kısıtlanması, çalışma yaşamının kualsızlaşması ve işsizliğin yaygınlaşması kaçınılmaz olacaktır.

Ve emperyalist-kapitalist sistem bu düşüncesini yaşama geçirmek için, kendi kültürel alanları dışında kalan, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere "özgürleştirici demokrasi"(!) ihracına yönelmiştir. Afrika, Asya ve Türkiye'yi de içine alan Ortadoğu ülkeleri bu saldırgan proje ve politikaların uygulama laboratuvarına dönüştürülmüştür.

Dünyada, yağma, talan ve rüşveti önleme iddiasıyla ahlak vaazları veren emperyalist ülkeler Asya, Ortadoğu ve Afrika'nın geri kalmış ülkelerinde sömürüyü derinleştirip bu ülkelerin doğal ve kültürel kaynaklarını yağmalamak için gerçekdışı gerekçeler uydurmada herhangi bir etik ve ahlaki sakınca görmemektedirler. Emperyalist-kapitalist sistemin, insan hakları, özgürlük, eşitlik, demokrasi gibi insanlığın tarihi ve toplumsal süreçlerde oluşturduğu evrensel değer anlayışı karşısındaki gerçek yüzü kendini Ortadoğu'da göstermektedir. Bu bölgede, topluma, kendine, insanlığa, kısaca insani değerlere yabancılaşmayan, her sınıf ve statüde insan, emperyalizmin gerçek değer anlayışına doğrudan tanık olmaktadır.

Tarihsel olarak içinde yaşadığımız günlerde ABD, BM'nin de onayını alarak, kıyıcı diktatörü devirip özgür, demokrat bir ülke yaratmak iddiasıyla Irak'a saldırdı. Saldırının en çarpıcı gerekçelerinden biri de, Irak diktatörünün, dünya için tehlike oluşturacak düzeyde "kitle imha silahlarına" sahip olduğu iddiası idi. Oysa, bu iddianın asılsız olduğu bizatihi kendileri tarafından açıklandı. Emperyalizmin 'demokrasi ihracı'; Irak'a katliam, işkence, tecavüz, tarihi ve kültürel varlıkların yağmalanması, bilim merkezleri ve bilim insanlarının yok edilmesinden başka bir şey getirmedir. Güç gösterisi amacıyla, işkence ve idam sahneleri aşama aşama kayda alınarak, iletişim araçlarıyla dünya kamuoyuna aktarıldı. Ülke, demokrasiyle bağdaşamayacak, çağdışı bir anlayışla etnik ve inanç temelinde parçalandı, şiddet günlük yaşam biçimine dönüştürüldü. Kısaca, herkesin bildiği gibi, katliamlar, tecavüzler, yağma, talan, açlık, sefalet gibi insanlık dışı tutum ve davranışlar hiçbir etik ve ahlaki kaygı duyulmadan, dünya kamuoyuna "halkları özgürlüğe kavuşturucu girişimler" olarak aktarıldı.

Dünyayı eşitlikçi, hukukun üstün olduğu adil bir düzene kavuşturma iddiasında olan emperyalist ülkeler, ideolojik ve silahlı gücü olan NATO'yu altı milyonluk Libya üzerine saldırttı, ülkenin devrik liderine yargılamayı bile çok görerek, linç edilmesine seyircisi kaldı.

Bu saldırılardan Irak gibi Afganistan, Pakistan da payını almaktadır. Emperyalizm, Arap Halklarının özgürlük taleplerini, kendine bağlı yeni yönetimler oluşturmak için hedefinden saptırmaktadır. Emperyalistler kendi çıkarları için eski diktatörler yerine, bu gün olduğu gibi, kendilerine bağımlı yeni yönetimlerin işbaşına gelmesini tezgahlamaktadırlar. Bugün, hemen herkes saldırı altında kalan ülkelerde yaşanan dramı en ince ayrıntısına kadar ibretle izlemektedir. Bu saldırılara karşı dünyada yükselen tepkiler, egemen güçlerin sahip olduğu iletişim araçları kanalıyla kamuoyundan gizlenip etkisiz hale getirilmeye çalışılmaktadır.

Küreselleşme, bütün ülkeleri emperyalist-kapitalist ideoloji altında bütünleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaca büyük oranda ulaşılmış ve bütün ülkeler emperyalist sistemin bir parçası olarak denetim altına alınmıştır. Sonuçta bütün halklar, ayrımsız olarak, egemen sistemin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel kod ve kurallarının baskısı altında yaşamaya mahkum edilmişlerdir. Sistemin bir parçası olan Türkiye'de de toplum aynı baskının yarattığı sonuçları doğrudan yaşamaktadır.

Daha önce de değinildiği gibi, OECD ve Avrupa Konseyi, niyet mektubundaki tavsiyeleri yerine getirmenin hedeflendiğini belirten Başbakan Erdoğan, etik kod ve kurullardan beklentileri şöyle sıralamaktadır: *"Açıklık, saydamlık, hesap verebilirlik, tarafsızlık, dürüstlük, objektiflik, ilkelerinin yaşama geçirilmesiyle dürüst, güvenilir ve adil kamu hizmeti kamuya güveni artıracak; iş dünyası için güvenilir bir ortam oluşacak, piyasaların iyi işlemesine ve ekonomik gelişmelere katkı sağlayacaktır"*⁴⁵.

45 R. T. Erdoğan, Parlametoya sunulan 5176 yasa gerekçesi

Nesnel davranmaya çalışarak, yukarıda altı çizilen söylemle ortaya konan eylem arasındaki çelişkileri kısaca irdelemek istiyoruz.

Günlük yaşamda, etik kodlar sistemine temel teşkil eden, açıklık, tarafsızlık, eşitlik ilkelerinin çiğnendiğini, adalet duygularının zedelediğini sayısız örneklerle kanıtlamak hiçte zor değildir. Ekonomik açıdan; Türkiye’de gelir dağılımının çok bozuk olduğu, milyonlarca insanın açlık sınırında yaşadığı, ücret politikalarının adaletsizliği, işsizliğin yaygınlığı yanında kayıtdışı istihdamın ve ekonomik yapıda kayıtdışılığın çok büyük pay aldığı vb. sosyal ve ekonomik politikaların yetersizliği herkes tarafından bilinmektedir. Sosyal ve ekonomik politikaların böylesine bozuk olduğu bir ülke siyaseten, emperyalist ülkelerin çıkarları yanında yer alabilmektedir. Bugün Türkiye’de sergilenen tutum ve davranışlar etik kodlar sistemi üzerine söylenen iddialı sözlerin, egemenler katında bir anlam ifade etmeyen, kamuoyuna yönelik “laf ola” söylenmiş içi boş sözlerden öteye geçmediğini göstermektedir. Ana başlıklar halinde birkaç örnek vermek gerekirse:

Demokratikleşmenin olmazsa olmazı olan örgütlenme, düşüncüyü ifade etme, insan hakları, yasa karşısında eşitlik, sosyal haklar gibi temel kazanımlar, “ileri demokrasi”(!) iddialarına karşın, baskı altında tutulmaktadır.

Özel hayatın gizliliği ve eşitlik ilkesi çiğnenmekte, dikta rejimlerine has uygulamalar yaygınlaşmaktadır. Hrant Dink cinayetinde olduğu gibi; suikast bilgisine önceden ulaşıldığı halde cinayeti önlemeyen yetkililer, cezalandırma yerine, terfi ettirilebilmektedirler.

Uygulanan ayrılıkçı politikalar, eşitlikçi ve adil davranma ilkeleri ile asla bağdaşmamaktadır. Örneğin, uluslararası nitelikli “asrın dolandırıcılığı” diye nitelendirilen (Deniz Feneri) sanıklarının dört aylık tutuklulukları “uzun ve cezai nitelik halini aldı” görüşüyle serbest bırakılırken, demokratik haklar kapsamında, pankart açma gibi, en

basit eylemlerde buldukları için gözaltına alınan öğrenciler tutuklanmanın yanında, uzun süre hakim karşısına çıkarılmamaktadırlar. Aynı şekilde, piyasada açıkça satılan, herkesin alıp okuduğu yayınları evinde bulduran, başına poşu bağlayan, arkadaşlarının gözaltına alınmasını protesto eden öğrenciler örgüt üyeliğiyle suçlanıp gelecekleri ellerinden alınmaktadır.

Demokratik protesto haklarını kullananlara karşı polisin uyguladığı şiddet, kamu görevlileri etik kurallarından hangisine uymaktadır?

Uygulamaya konulan etik kodlar, iddia edildiği gibi, toplumda güven ortamı sağlayamamış, toplum içe kapanarak düşüncesini açıklamaktan korkan, suskun, edilgen hale gelmiştir. Yasadışı dinlenme korkusu toplumsal paranoya halini almıştır.

Toplumumuzda; inanç, etnik köken, yandaşlık - karşıtlık temelinde ötekileştirme çabaları yoğunluk kazanmaktadır. Tek kültürlü, tek dilli ve tek inançlı toplumsal bir yapı oluşturulmak istenmektedir.

Adalet duygusu zedelenmekte, hukuk giderek daha fazla siyasetin güdümüne girmekte, bu uygulama ülke sınırlarını aşarak dünyada da endişeyle izlenmektedir.

İnsanların etik-ahlak temelinde, sorumlu tutularak sorgulanabilmesinin temel koşulu; özgür, özerk davranabilme hakkının ve seçeneklerinin elinden alınmamış olmasıdır. Düşünceyi açıklamanın suç olduğu, özgür ve özerk davranma olanaklarının ellerinden alındığı durumlarda insanlara etik-ahlaki açıdan suç isnadında bulunulması, insan hakları ve onuruna aykırıdır.

Daha öncede belirtildiği gibi bu antidemokratik, hukuken özürlü uygulamaları, genelden özele, her insan kendi yaşam pratiği içinde dahi örneklendirebilir.

Etik kodları konusunda göz ardı edilen bazı hususlar bulunmaktadır. Bunların başında etik kodlar sisteminin, sermaye sınıfı için bağlayıcılığı bir yanı bulunmamaktadır. Sermaye sınıfının sistemden

beklediği, kendine yönelik kamuoyunda oluşan güven kaybını önlemektir. Diğer; etiğin, toplumsal süreçlerden bağımsız, egemen güçlerin çıkar ilişkilerini rasyonelleştirme temelinde uygulanmak istenmesidir. Bir diğer husus; Etik ve ahlak alanlarında yaşanan bunalımın nereden, nasıl ve hangi kaynaklardan beslenerek toplumları baskı altına aldığı üzerinde durulmamasıdır.

Kapitalist sistem, kendi ideolojisiyle uygun kodları dünyaya “etik kodlar sistemi ya da etik değerler” olarak kabul ettirdikten sonra, önerdiği kurallarla bağını koparmakta, hiçbir etik ve ahlaki değerlere bağlı kalmadan her türlü eylemde bulunma hakkını kendinde görmektedir.

Piyasa güçleri etik kodlar sistemini insanları “kendi kendilerini rasyonalize etme”, başka bir ifadeyle piyasa kurallarını kendilerini bağlar şekilde haklılaştırma aracı olarak kullanmaktadır. Piyasanın rasyonalizasyon anlayışını başka türlü ifade etmek gerekirse, bağlayıcı etik kodlar aracılığıyla insanların bilinçli-bilinçsiz eylemlerini, düşünce ve hareket tarzlarını vb. tutum ve davranışlarını serbest piyasa ekonomisinin kurallarıyla uyumlu hale getirmektedir.

Bizler de, etik kodların insanlığa güven, mutluluk ve demokrasi getireceği iddiasında olanların, sözleriyle eylemleri arasında hiçbir uyum olmadığını, iddialarının aksine insanlığı yıkım ve felaketlere sürüklediği yönünde oluşan görüşümüzü meslektaşlarımız ve kamuoyu ile paylaşmak istiyoruz.

Yaşanan bütün bu gerçeklikler karşısında insanlar, geleceklerinin kimler tarafından ve nasıl belirleneceği sorunuyla ilgilenme gereği duymamaktadır. Etik kodlar sisteminin egemen güçler için hiçbir anlam ifade etmediği, bu sistemin sadece emekçi sınıf ve katmanları sermaye sınıfına karşı sorumlu kılmayı amaçladığı görülmektedir. Bu yabancılaştırma içinde insanların etik kodlar düşüncesini kutsal bir metin gibi algıladığını, bu nedenle sorup soruşturmadan benimse-

yip içselleştirmeye çalıştıkları açıkça görülmektedir. Bu tutum gerçek bir yanılısma ve dünyayı hegemonyası altına alan güç odaklarına karşı yabancılaşmanın boyutlarını ortaya koymaktadır. Sorunun en acı tarafı, özgürlüklerden, demokrasiden, insan haklarından yana tavır koyan, kendilerini anti-faşist, anti-kapitalist olarak tanımlayan, dünyaya bu açıdan bakan örgütlerin etik kodları savunma, benimsetme ve her alan için kodlar geliştirme çabasında ortaya koydukları tutumdur.

Bu örgütlü yapıların önde gelen görevi, olay ve olguları derinlemesine irdeleyerek, temelde yatan gerçekleri bulup ortaya çıkarma ve kamuoyunu aydınlatmaktır. Aksine bu konuda süreç tersine işletilerek kamuoyunun önerilen sistematige biat etmesini sağlayıcı bir nitelik almaktadır.

Etik/ahlak konusunda, üzerinde durulması gereken, dikkat çekici bir husus da ahlakın vicdanla özdeşleştirilmesidir. Bu kapsamda bütün toplumsal süreçlerde yaşanan eylemler bir "vicdan" sorunu olarak ele alınmaktadır. Öyle ki her türlü yasadışı, insanlık dışı tutumlar, insan onuruyla bağdaşmayan davranışlar karşısında gösterilen tepki, "vicdansızlık" yargısını dile getirmekten öteye geçmemektedir. Vicdan sorunu, geleneksel bir söylem olarak, halkın içselleştirdiği, sık kullandığı değer ölçüsü olarak kabul edilebilir, örneğin kamuoyunun tepkisini çeken bir olay için kamu vicdanının rahatsızlığı dile de getirilmektedir. Ama ciddi boyutlara varan kural tanımazlıkların vicdanlara havale edilmesi bir tür bağışlama anlamı taşımaktadır. Vicdan, çeşitli yollarla, örneğin iletişim araçları, kanaat önderlerinin verdiği güvencelerle istendiği şekilde oluşturulan bir değerlendirme yöntemidir. Vicdan, egemenlerin elinde, kendi çıkarlarına göre oluşturulup kullanılan bir silahtır. Güvenilmez, kaypak, her an değiştirilebilen, güdülenebilen bir duygu olması nedeniyle vicdan insanlığın geleceği açısından güvenilir, sağlıklı ve yol gösterici bir kavram olarak kabul edilemez. Bu nedenle, insanlığın vicdanın yanıltıcılığına kapılmaması gerekmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ETİK KURULLAR

Etik Kurul Üzerine Görüşler⁴⁶

TMMOB

TMMOB; sermayeden yana değil emekten yana, emeğin hak ve çıkarlarını savunan bir örgüttür. Bu nitelikteki örgüt meslek etiğine yaklaşımını şöyle tanımlamaktadır. Bir mesleğin uygulaması sırasında topluma, hizmet sunulduğu kişiye, mesleğe ve meslektaşlara yönelik ahlaki, yerinde ve adil olduğuna inanılan davranış ilkeleridir... Etik kurullarının geliştirilmesinin amaçları da üç başlık altında aktarılmaktadır. Bunlardan birincisi hedef ve ilkeleri belirleyen, esinleyici-kılavuz kurallardır. İkincisi karmaşık durumlarda meslektaşların başvurabilecekleri ahlaki kılavuzluk yapacak eğitim amaçlı kurallardır. Üçüncüsü ise, açık bir şekilde belirlenen kurallara uyulmaması durumunda hangi yaptırımların uygulanacağını belirten düzenleyici kurallardır.

TMMOB mesleki davranış ilkelerinde ana tema olarak, mühendislik ve mimarlık hizmetlerinin günlük yaşamı doğrudan etkilediği, bu etkinin günümüzle sınırlı kalmayarak geleceğimizi ve kaynakların kullanılmasını da kapsadığı vurgulanmaktadır. Bu nedenle mühendis ve mimarların topluma, yaşadıkları çağa ve doğaya karşı sorumluluklar; Doğaya ve çevreye karşı sorumluluklar, mesleğe ve meslektaşına karşı, sorumluluklar kendilerine karşı sorumluluklardan oluşmaktadır. Mesleki davranış ilkelerine uymanın karşılığı da: Türkiye’de mesleki faaliyette bulunan mühendis ve mimarlar

⁴⁶ Bu bölümde, kuruluşlara ait bilgiler Küreselleşme Etik Kodlar ve Örgütler adlı EMO Yayınından alıntılanmıştır.

tanımlanan kurallara uymayı, uyulması için meslektaşlarını uyarmayı bir görev sayarlar. Bu görevin ödölü toplumun refahı ve mutluluğu olacaktır

TEDMER(Türkiye Etik Değerlendirme Vakfı)

İş dünyası birçok sorunlarla karşılaşmıştır. Örneğin haksız rekabet, kayıt dışı ekonomi, kalite ve etik unsurların gözden kaçırılması bu noktadan hareketle, bir araya gelme ihtiyacı duyan birçok şirket, kurum, dernek, oda, vakıf ve tüzel kişiler yoğun bir bilgi paylaşımı içine girerek... özellikle etik alanında bir sivil toplum kuruluşuna ihtiyaç olduğunu tespit etmişlerdir.

TEDMER, vizyon olarak: Daha yaşanabilir bir Türkiye için "Etik" bir toplum ve misyon olarak da: Sektör ayırt etmeksizin, kurumsal etik kodlarını belirleyerek bir standarda oturtması neticesinde Türkiye'nin ekonomik, kültürel ve sosyal yaşamına katkı sağlamak şeklinde tanımlamaktadır.

ABET (Mühendislik ve Teknoloji Akreditasyon Kurulu)

ABET kriterlerine ve temel prensiplerine göre, mühendisler mühendislik mesleğinin dürüstlüğünü, tarafsızlığını, şeref ve haysiyetini korumak ve yükseltmek için:

Bilgi ve becerilerini insanlığın refahını yükseltmek için kullanmalı,

Dürüst ve tarafsız olmalı, topluma, işverenlerine ve müşterilerine sadakatle hizmet etmeli,

Mühendislik mesleğinin prestijini ve güvenilirliğini artırmaya gayret etmeli,

Çalışmalarında şeffaf olmalı ve hesap verebilmelidir.

Bu temel prensipler ışığında mühendislerin uzmanlık alanlarının dışına çıkmamalarını, yapacakları beyanat ve bilgilendirmelerde

dürüst, objektif, tarafsız davranmaları, işveren ve müşteriyle profesyonel ilişkilerde bulunmaları, çıkar çatışmasından kaçınmaları, toplumun sağlık ve refahıyla çevreye zarar vermemeleri belirtilmektedir

TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi)

Türkiye Bilimler Akademisi, 2001 Yılında Bilim Etiği Komitesi'ni oluşturmuştur. Bu komitenin amacı, ülkemizde bilim etiği ilkelerinin belirlenmesine ve ülkemiz bilim insanlarının, özellikle genç bilimcilerin, bu ilkeler doğrultusunda bilgilendirilmesine ve bilinçlendirilmesine hizmet edecek bir platform oluşturulmaktır. Bu yolla, yeni yetişek kuşakların bilimin, akademik ilerleme ve sosyo-ekonomik yükseltmeye hizmet eden bir araçtan çok, insanları yücelten bir uğraş, bir ülkü olduğu yönünde aydınlatılmaları hedeflenmektedir.

MÜDEK (Mühendislik Dekanlar Konseyi)

MÜDEK etkinlikleri, yansızlık, adillik ve eşitlik gerektirir. MÜDEK etkinliklerini yürüten herkes, görevini en üst düzeyde etik davranış içinde yapmalıdır.

MÜDEK etik kuralları, genelde, ABET kurallarını içermektedir. Bunlara ek olarak, yürürlüğe giren Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri'nde de yer alan hediye kabul etmeme, gizliliğe ve telif haklarına saygı, tarafsızlık üyelerinin saygınlığını arttırma ve son olarak da bu kuralara uymayanlara karşı yaptırımlar yer almaktadır.

Salim Uslu (O dönem, HAK İŞ konfederasyon başkanı şimdi, AK Parti Milletvekili)

İş ahlakı olmadan iş barışının dolayısıyla toplumsal barışın sağlanması mümkün olmayacaktır. Günümüz işletmelerinde işçi ve işveren tarafları ele alındığında, her iki tarafın da çeşitli yazılı ve sözlü akitlerinin yanı sıra, kaliteyi, üretimi, verimliliği, gelir düzeyini, çalışma şartlarını iyileştirmeyi sağlamak amacıyla iş etiği konusunda bir mu-

tabakata varması, bu konuda aynı frekansı tutturmaları gerekmektedir... Son zamanlarda yapılan bir araştırma göstermiştir ki, meslek ahlaki ilkelerinin varlığı, ahlaki karar vermek için tek başına yeterli değildir. Bu ilkeleri işletmede hayata geçirmek için şu unsurlara dikkat etmek gerekir.

Ahlaki olmayan davranışları etkin bir cezalandırma ve dengede tutma sistemiyle önlemeye çalışmak,

Ahlaki olmayan davranışlar için verilecek cezaların çalışanlarca bilinmesini sağlamak,

İş arkadaşlarının ve üstlerinin ahlaki davranış üzerindeki tepkisini tespit etmek,

Politika ve kuralları oluşturacak bir etik kurul oluşturmak

Ahlaki politika ve ilkeleri içeren bir liste geliştirmek

Sabih Tansal(TEDMER)

Mühendislik insanların yaşam kalitelerinin yükseltilmesinde, çok önemli yeri olan bir meslek. Profesyonel çalışanlar, ilgili meslek dallarının kurallarına uymak zorundadırlar... Mühendisler de çalışmalarında bu kavramlara dikkat etmeli, dürüst ve tarafsız davranmalı ve toplum sağlığı ile refah ve güvenini daima ön planda tutmalıdır... Bu da mühendislerin çok yüksek etik kurallara ve prensiplere uygun davranmalarını gerektirmektedir.

Seyhan Uygur Onbaşıoğlu(İTÜ)

...Mühendis, artık önemli hizmetlerde bulunma görevini aşıp, toplumu refaha kavuşturma; refahla birlikte toplumun sağlık ve güvenliğini sürdürebilir kılmayı amaç edinmiş bir meslek olmuştur.

Mühendis kime karşı sadık olmalıdır? Bu soruya çok sayıda yanıt olabilir. Patrona, şefe, topluma, ailesine, ülkesine, insanlığa... denebilir. Peki, bunlardan birine karşı duyulacak sadakat diğerleri ile çelişti-

ğinde ne olacaktır. Bu çelişkini de ötesinde, bazen sadakat nedeni ile diğer etik, erdem ve eylemlerden vazgeçmek de gerekebilir. O halde sadakati iyi ve kötü olarak ayırmak gerekir.

Sorumlu insanın gerekçeleri değil; nedenleri vardır. Mühendis elinde olmayan durumlarda bile sorumlulukların yerine getirmelidir. **Sorumluluklarını yerine getirmesini engelleyen durumların oluşmasında da bireyin kendisi sorumlu kabul edilmelidir...**

Kurumlar, etik kurullardan uzaklaşırsa “dur” denmelidir. Kısaca, düdük çalınmalı ve oyun durdurulmalıdır... “Dur” diyenlerin ne gibi yaptırımlarla karşı karşıya kalacakları, yakın geçmişteki örnekler incelenerek öğrenilmelidir. Sorun kurum içinde çözülemiyorsa ve tek çözüm o kurumdan ayrılmaksa, ilgili örgütler(meslek örgütleri vs) bilgilendirilmelidir.

TÜSİAD (Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği)

İş etiği, çalışanların ‘yasa dışı, gayri ahlaki ya da tartışma yaratacak’ davranışların önlemeyi amaçlamaktadır, Sanılanın aksine, iş etiği, çalışanlar için doğruları ve yanlışları koyan bir kurallar manzumesinden ibaret değildir. Aynı zamanda, neyin doğru, neyin yanlış olduğu konusunda kararsız kalındığı durumlarda yardımcı olmayı amaçlamaktadır. İş etiğinin diğer uygulama alanı ise, günlük işlerde yaşanabilecek ahlaki sorunların önlenmesine ilişkindir. Burada asıl hedef, çıkarların çatıştığı durumlarda nasıl hareket edileceğini belirlemektir. İş etiği ve kamu hizmetinde etik: Benzerlikler, farklılıklar şöyle belirtilmektedir;

İş etiği ilkeleri: Kar sağlama rekabet, hizmet çeşitliliği, gelişim ve yenilik, dayanıklılık ve kendine yeterlilik,

Ortak özellikler: Etkililik, uzmanlık, dürüstlük, kendini adama, hukuka uygunluk, itaatkârlık, hesap verebilirlik, saydamlık,

Kamu etiği: Sosyal adalet, kamu hizmeti, kamu yararı

WFEO(Dünya Mühendis Örgütleri Federasyonu)

Profesyonel mühendisler, onurlu ve ahlaklı bir biçimde davranırlar Profesyonel mühendisler doğruluk, dürüstlük ve güvenilirlik değerlerinden yana tavır alırlar ve insan yaşamını ve refahını ve çevreyi gözetirler.

FEANİ (Avrupa Ulusal Mühendis Örgütleri Federasyonu)

FEANİ; mühendis, Avrupa mühendisi(EUR-İNG) unvanın taşıdığı sürece belirlenen kurallara uyma zorunluluğu getirmektedir. FEANİ kütüğüne kayıt, kütüğünde yer alan bütün mühendislerin bilim ve teknolojiyi insanlık yararına kullanmalarını ve mesleki etkinlikler içerisinde sosyal sorumluluk bilincine ulaşmış olmaları gerektiğini belirtmektedir.

Değerlendirme

Etik kurullar konusunu, “Etik, Ahlak ve Meslek İlkeleri” isimli kitabımızda ele almıştık. Kitabımızın yayınlandığı tarihlerde Etik Kurullarla ilgili yasa hazırlanma aşamasındaydı, uygulama süreci başlamamış, dolayısıyla etik kurullar hakkında veri olarak alınabilecek “kurul kararları” mevcut değildi.

İlgili kuruluşların etik kodlar sistemine yaklaşımlarını, kısaca, eleştirel bir açıdan irdeleyeceğiz.

TMMOB: TMMOB etik kodlar çıkarma (MDİ) çalışması yapmasına rağmen etik kurullar kurulması ve yaşama geçirilme durumu netlik kazanmamıştır.

TEDMER, ABET ve Özerkliği elinden alınıp siyasi iktidarın vesayeti altına giren TÜBA, egemen sermaye sınıfının çıkarlarını koruma yönünde çaba sarf etmektedir. “Toplum sağlığı ile refah ve güveni” gibi hamasi söylemler ile kapitalizmin fayda (pragmatist) ahlakına göre topluma benimsetilmesi amaçlanmaktadır.

Diğer yönden, ciddi sorunların yaşandığı akademik çevrelerde, bilimsel özgürlüğü kısıtlanmış, özerk yapısı zedelenmiş, suskunlaştırılmış, Meclis Başkanına “konuşursam başıma bir kaza gelir mi? sorusunu yöneltten bir kısım akademisyenler, yaşanan sorunları göz ardı ederek etik kodları, sorunların çözümünde çare olarak görebilmektedirler.

Salim Uslu, Hak-İş Konfederasyonu Başkanlığı döneminde; İş barışının ve dolayısıyla toplumsal barışın olmazsa olmaz koşulu; bölüşümde adalet ve eşitliğin sağlanması, eşit ve özgür pazarlık sisteminin işletilmesi olduğunu aklına bile getirmemiş, aksine, iş etiğini savunarak emekçi kesimin ahlaki baskı altına alınarak işverene tabi olmasını savunabilmiştir.

Meslek etiği konusunda çok iddialı bir tutum sergileyen Onbaşıoğlu, konuyu içtenlikle(!) savunurken, tüm olumsuzlukların sorumluluğunu mühendisin bireysel ahlakına yüklemekte ve sorunu doğuran sistemin etik kusurlarını görmezden gelmektedir.

TÜSİAD, etik kodlarla ilgili görüşünde; kamu çalışanları ve emekçilerin, işverene karşı sorumluluk ve sadakatle bağlanmalarını etik kodlarla sağlama almaya çalışırken, sermaye sınıfını etik ve ahlaki sorumluluğun dışında tutmaktadır.

Etik Kurullar ve Uygulamaları

Etik kurulları oluşumuna karşı oluşumuzun birinci nedeni; etik sorgulamanın yaptırım gücü ile desteklenmiş kurallara indirgenmesinin kavramın içeriğini boşaltılıp değer kaybına neden olacağı, ikincisi ise; etik tutum ve davranışların ancak toplumsal tepkilerle sorgulanabileceği, bu nedenle toplum adına bu yetkinin hiçbir kimseye devredilemeyeceğidir.

Etik Kurullar üzerinde oluşan düşüncelerimizi özetleyelim. Daha sonra da ileri sürdüğümüz görüşlerin haklılığını, etik kurulu uygulama ve kararları ile örneklendirelim.

Konuya girmeden önce mühendislik uygulamalarıyla etik kurul işlevi arasındaki ilişkiye bakılması yararlı olacaktır. Mühendislik alanlarında fizik biliminin yaptığı etkiyle, bir ahlaki davranışa karar vermede ahlak felsefesinin yaptığı etki aynı niteliği taşımamaktadır. Ahlaki kurallar, doğa yasalarına benzememektedir. İnsanın ahlaki karar verme anı, sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel süreçler, çevre koşulları gibi pek çok etmenin etkisi altındadır. Mühendislikte ise, doğa yasalarından sağlanan bilimsel bilgiler, teknolojik olanaklarla pratiğe uygulanır ve uygulamanın vereceği sonuçlar önceden kestirilebilir niteliktedir. Mühendisin iş yaşamında yol göstericisi, öncelikle, güvenilir bilgi ve doğa bilimlerinin uygulama süreçlerinde, pratikle, doğrulanan meslek ilkeleridir, bunun yanında kültürel gelişmişlik düzeyi, yaşadığı toplumun, bütünsel, etik ve ahlaki değerleri kendine yeterli olacaktır. Sahip olması gereken bu değerlere saygı duymayan bir insanın önüne konmuş olan davranış ilkelerine de saygı duymayacağı açıktır.

Yasada etik kurullarının amacı, kamu görevlilerinin uymaları gereken saydamlık, tarafsızlık, dürüstlük, hesap verebilirlik, kamu yararı gözetme gibi etik davranış ilkeleri belirlemek ve uygulamayı gözetme olarak belirtilmiştir. Gelir dağılımının bozulduğu, işsizliğin, taşeronluk sisteminin, kayıtdışı işçi ve ekonominin, yandaş korumacılık gibi kural dışılıkların yozlaştırdığı bir dünyada yaşıyoruz. Toplumda yozlaşma arttıkça, yozlaşmanın sorumlusu olan odaklar, toplumsal sorunların etik ve ahlak kodları ile giderilebileceği anlayışını topluma yerleştirmeye çalışmaktadır. Böylesi koşullarda etik kodlar geliştirip bunlara göre insan davranışlarına bir nizam verme ve insanları bu kodlar kapsamında sorgulama düşüncesi, bilimsel, etik ve ahlaki açılardan, doğru değildir.

Açıklamaya çalıştığımız görüşler çerçevesinde, etik kurullar, ister istemez egemen ideolojinin değer anlayışını topluma benimsetme yönünde bir işlevi yerine getirme rolünü üstlenmektedir. Kapitalist ideolojinin hedefi, nesne konumuna getirdiği insanı, piyasa ekonomisinin kod ve kurallarına göre şekillendirmektir.

Bu konuda Althusser; Eğitimde, bilgilerin ve tekniklerin yanında, iş bölümünün her görevlisinin 'tayin edildiği' yere göre uyması gereken terbiye kuralları, görgü kuralları öğretiliyor. Okulda: Sivil ve mesleki vicdan, ahlak kuralları, açıkçası toplumsal –teknik iş bölümüne saygı kuralları ve en sonunda da sınıf egemenliğinin yerleştiği düzenin kurallarına saygı temelinde yurttaş üretilmesinde devletin ideolojik aygıtları etkin bir şekilde çalıştığı görüşünü⁴⁷ ortaya koymaktadır.

Toplumun büyük kesimini oluşturan sınıf ve katmanların çalışmadan dinlemeye kadar bütün zamanları kapitalist sistemin güdümü ve denetimi altındadır. Etik kodlar sistemi de denetim araçlarından biridir. Kapitalist ideoloji, etik - ahlak değerlerin insanlar üzerinde, uyanların lehine, uymayanların aleyhine nasıl işlediğini ve oto-kontrol etkisini kavramış durumdadır. Bu nedenle egemen sınıf, elindeki sınırsız etkileme gücünü de kullanarak, etik değerler sistemi yerine kendi değer yargılarına dayalı geliştirdiği kodlarla toplum üzerinde ayrı bir denetim mekanizması kurmak istemektedir.

Çalışmamızın disiplin - onur kurulları bölümünde açıkladığımız görüşleri burada tekrar dile getirmenin yararlı olacağını düşünüyoruz. "Hiç kimse ve hiçbir kurum kendini bireysel olarak, başkalarını ahlaken sorgulama, yargılama ve davranışlarını ahlaken ölçüye vurma ve ahlak düzeyini saptama yetkisine sahip olamaz. Aynı şekilde hiçbir kimsenin kendini, başkalarını ahlaken yargılama ve karar verme erk ve yetkisine sahip, ulaşılmaz bir değer olarak görme hakkı olamayacağı gibi, hiç kimseye de böyle bir hak tanınmaz". Bu sınırlar aşıldığı zaman uygulamalar toplumda, demokrasi ve insan haklarıyla bağdaşmayan, ahlak bekçiliğine ya da ahlakçılığa yol açar.

Etik kurulların yetkisi konusunda, 2004 Yılında kurulan Etik Kurulu 'nun üyesi olan Burhan Özfatura'nın görüşü ilginç bir örnek

47 L.Althusser,İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları

oluşturmaktadır. Burhan Özfatura; “Cumhurbaşkanlığı, politikacılar, üniversiteler, yargı ve silahlı kuvvetler kapsam dışı bırakılmıştır (Demek ki bu kesimlerin ahlaki-etik kurallara ihtiyacı yoktur... Ya da tümü -olaylar aksini gösterse de-zemzemle yıkanmıştır; hata yapmazlar)

-Doğru dürüst bir müeyyide öngörülmemiştir.

-Bir çok kavram bulanık bırakılmıştır...

Ne yazık ki, önümüze gelen olaylar sebebiyle; Türkiye’deki dejenerasyonun, ahlaksızlıkların, görev ihmal ve suiistimallerinin ne kadar arttığını(çok üzölerek) yakından müşahade imkanı bulduk” ifadeleriyle Etik Kurulu’nu tüm kamu çalışanlarının ahlakını sorgulayacak en üst yetkili saymaktadır ve bu kurul kapsamına girmeyenlere ahlak terbiyesi verememekten yakınmaktadır. Etik Kurul Yasası’nın çıkmasıyla birçokları, ahlakın artık düzeleceğine ve birilerinin başkasının ahlakını rahatça yargılayıp sorgulayacağını sanıyorlardı.

Uygulamalarda etik ihlalleriyle disiplin suçu ve yasa dışı uygulamaların bir birine karıştırıldığı açıkça görölmektedir. Birkaç örnek vermek gerekirse:

Başvuru konusu: Eş durumu gözetilmeksizin tayin yapılması, eşiyle ayrı illerde çalışmak zorunda bırakılması.

Yapılan işlem: Herhangi bir işlem yapılmadı.

Hakkında başvuru yapılan kamu görevlisi: İlçe belediye başkanı

Başvuru konusu: Kaçak elektrik kullanımı

Yapılan işlem: Konu ilgili Bakanlığa intikal ettirildi.

Hakkında başvuru yapılan kamu görevlisi: Sağlık Bakanlığı, devlet hastanesi

Başvuru konusu: Hastanede yapılan birçok ihalede usulsüzlük yapılması.

Yapılan işlem: Konu ilgili bakanlığa intikal ettirildi

Hakkında başvuru yapılan kamu görevlisi: İlçe Belediye başkanlığı, belediye görevlileri

Başvuru konusu: İmar planını değiştirerek SİT alanına akaryakıt istasyonu ruhsatı verilmesi ve yargı kararıyla iptal edilmesine rağmen faaliyetine göz yumulması.

Yapılan işlem: Konu ilgili bakanlığa intikal ettirildi.

Hakkında başvuru yapılan kamu görevlisi: Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Bölge Müdürü

Başvuru konusu: Kaçak ağaç kesimine göz yumulması, bundan menfaat temin edilmesi

Yapılan işlem: Konu bakanlığa intikal ettirildi.

Somut uygulama örnekleri konunun işleyiş ve yöntemini daha da aydınlığa kavuşturacaktır.

Etik Kurulu Uygulamaları

Etik Kurulu kararlarından üçü etik kurulu kararlarının resmi gazetede yayımlandığı dönemden, iki tanesini ise, (2010 yılında Anayasa Mahkemesi'nin iptali sonucu) resmi gazetede yayımlanmasının yasaklandığı dönemden seçtik.

Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun verdiği bazı karar örnekleri

rnek 1

Dosya Numarası: 2009/E-64

Başvuru Tarihi:29/06/2009

Karar Tarihi: 25/09/2009

Karar Numarası: 2009/37

İddiaların zeti:

2009 Yılı Mahalli seşimlerinde belediye başkanlığı adayı olabilmek için Erzurum Belediyesi Başkanlığı Genel Sekreter Yardımcılığı Görevinden istifa eden Sıddık zkan, seşimi kazanamayıp eski görevine dönmek için müracaat eder, önce görevine iade edilmez daha sonra mahkemeyi kazanır ve göreve başlatılır fakat odasını boşaltmadığı vb. nedenlerden dolayı Belediye Başkanı Ahmet Küçükler tarafından hakkında soruşturma başlatılır ve kendisine uygun olmayan bir oda verilir. Bunun zerine Sıddık zkan, durumdan şikayetle etik kuruluna başvurur.

Etik Kurul Karar zeti:

"Erzurum Belediye Başkanlığı için aday adayı olan ve aynı şekilde aday olamayınca eski görevine dönmek isteyen Erzurum Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı Sıddık Aslan...görevine iade edilmeyerek farklı bir muameye tabi tutulması...Erzurum Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Küçükler'in, Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 9. Maddesinde düzenlenen 'eşitlik ve tarafsızlık' ilkelerine aykırı davranığına... oy çokluğuyla karar verildi.

Örnek 2

Dosya Numarası: 2007/33

Başvuru Tarihi: 31/07/2007

Karar Tarihi: 06/05/2009

Karar Numarası: 2009/19

İddiaların Özeti:

“Petrol İşleri Genel Müdürü Erdal Gülderen’in... beş temizlik işçisini devlet arabasıyla dört gün süreyle mesai saatleri içinde, evine temizliğe gönderdiğini, söz konusu işçilerin mesai saatleri içinde dairede bulunmamaları nedeniyle dört günlük ücretinin kesilerek mağdur edildiklerini, bu durumda dairede çalışan diğer personelin de haberini olduğunu iddia etmektedir”

Etik Kurul Karar Özeti:

“Petrol işleri Genel Müdürü Erdal Gülderen’in...temizlik yaptırmak suretiyle...Kamu görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru ve Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’in...’Yönetici veya denetleyici konumunda bulunan kamu görevlileri, mevzuata aykırı olarak kendileri için hizmet, imkan veya benzeri çıkarlar talep edemez ve talep olmazsa dahi sunulanı kabul edemezler’...’Kamu görevlileri, kamu bina ve taşıtları ile diğer kamu malları ve kaynaklarını kamusal amaçlar ve hizmet gerekleri dışında kullanamaz ve kullandıramazlar, bunları korur ve her an hizmete hazır halde bulundurmak için gerekli tedbirleri alırlar’ ilkelerine aykırı davrandığına... oy çokluğuyla ile karar verilmiştir.

Örnek 3

Dosya No: 2008/97

Başvuru Tarihi:02/10/2008

Karar Tarihi: 26/12/2008

Karar No: 2008/206

İddia Özeti:

Adana Büyükşehir Belediye Başkanı Aytaç Durak; Uygulama Planlarında değişiklik yaparak ,eşi Fahriye Durak'a ait parseli mesken alanından çıkarıp ticaret alanına geçirmiş ve ayrıca inşaat taban alan kat sayısını 0.40'dan 0.60'a çıkararak arsa sahibine haksız kazanç sağlamıştır. Bu durum etik kurallara aykırıdır.

Etik Kurul Karar Özeti:

"...Adana Belediye Başkanı Aytaç Durak, eşine ait taşınmazı avantajlı bir duruma getiren imar planı değişikliğine ilişkin iş ve işlemlere katılmak suretiyle Yönetmelik'in 9. Maddesinde düzenlenen "Dürüstlük ve Tarafsızlık" ile 13. Maddesinde düzenlenen "Çıkar Çatışmasından Kaçınma" ilkelerine aykırı davrandığına, kararın Resmi Gazete'de yayınlanmasına ve taraflara tebliğine, tebliğinden itibaren 60 gün içinde idari yargı yolu açık olmak üzere... karar verilmiştir.

5176 Sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Yasasında 18 Mayıs 2010 tarihinde Anayasa Mahkemesi'nce, etik kurul kararlarına resmi gazete-de yayım yasağı konulmasından sonra verilen kurul kararlarından iki örnek verelim.

Örnek 4

Karar Tarihi:24/05/2011

Karar Numarası:2011/34

İddia Özeti:

Başvuru sahibi X, belediyenin konut yapım firması olan XX A.Ş. tarafından gerçekleştirilen konut satışlarında; hak sahiplerinin yerlerinin teslim aşamasında kura ile belirlenmekte olduğunu; konum itibariyle farklı cephelerde olan daireler için artı ve eksi şerefiye bedelleri uygulandığını; herhangi bir yolsuzluğa ve haksız kazanç neden olmaması için kura çekiminden önce hangi dairenin ne kadar şerefiye bedelinin olduğu ...[konusunda] XX A.Ş.'den... defalarca talepte bulunduğunu; ancak XX A.Ş. tarafından şerefiye bedellerinin açıklanamayacağını belirtildiğini; bu durumun XX A.Ş. Genel Müdür, yönetim ve denetim kurulu üyelerinin haksız kazanç elde etmelerine imkan sağladığını belirterek Etik Kuruluna başvurmuştur.

Etik Kurul Karar Özeti:

XX A.Ş. Genel Müdürü XX'in yukarıda belirtilen eylem ve işlemleri nedeniyle, Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 6,10/1 ile 19. Maddelerinde düzenlenen etik davranış ilkelerine aykırı davrandığına;

Kararın taraflara tebliğine, 60 gün içerisinde idari yargı yolu açık olmak üzere ... karar verilmiştir.

Örnek 5

Karar Tarihi:23/09/2011

Karar Numarası:2011/67

İddia Özeti:

X Belediyesi Belediye Teknik İşlerden Sorumlu Başkanvekili iken belediye başkanı A tarafından başkanlık emrine alındığından şikâyetle; iş yerinin sürekli değiştirildiğini, sürekli olarak psikolojik baskıya maruz kaldığını ayrıca başkanlık görevinden alınması nedeniyle maddi olarak da kaybı olduğunu belirten dilekçesiyle Etik Kuruluna başvurdu.

Etik Kurul Karar Özeti:

Belediye başkanı A'nın söz konusu işlem ve eyleminin, Kamu görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik'in 9. Maddesinin birinci fıkrasında öngörülen "kamu görevlileri; tüm eylem ve işlemlerinde yasallık, adalet, eşitlik ve dürüstlük ilkeleri doğrultusunda hareket ederler..." ikinci fıkrasında "Kamu görevlileri; takdir yetkilerini, kamu yararı ve hizmet gerekleri doğrultusunda her türlü keyfilikten uzak, tarafsızlık ve eşitlik ilkelelerine uygun olarak kullanırlar " ; üçüncü fıkrasında, "Kamu görevlileri gerçek veya tüzel kişilere öncelikli, ayrıcalıklı, taraflı ve eşitlik ilkesine aykırı muamele ve uygulama yapamazlar, herhangi bir parti, kişi veya zümrenin yararını veya zararını hedef alan bir davranışta bulunamazlar.." ve 10. Maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenen "Yönetici veya denetleyici konumunda bulunan kamu görevlileri, keyfi davranışlarda, baskı, hakaret ve tehdit edici uygulamalarda bulunamaz..." hükümlerine aykırılık oluşturduğuna;

Kararın taraflara tebliğine, tebliğinden itibaren 60 gün içerisinde yargı yolu açık olmak üzere... karar verilmiştir.

Etik Kurulu Kararları hakkında yurttış görüşleri (ilgili internet sitelerinden birkaç örnek)

“Benim anladığım kadarıyla, etik kurulu kendisine yapılan müracaatlar hakkında ya hiçbir işlem yapmıyor veya şikayeti ilgili memurun bağılı olduğı birime havale ediyor. Bilgi edinmede olduğı gibi, Etik Kurulunun şikayetleri karara bağlaması, kararlarını yayınlamak suretiyle etik ilkelerin yerleşmesine hizmet etmesi gerekmez mi? Aksi halde etik ilkelerin kamu vicdanında yer etmesi nasıl mümkün olabilir?”(9 Kasım 2006)

“Birilerinin yargı ve adalet sistemimize jet motoru takması lazım, geç kalmış adalet adalet midir acaba?(13 Kasım 2005)

“Affedersiniz kimi kime şikayet ediyorsunuz. Ne ..oka yarayacak bu etik kurul anlamadım. Anlayan varsa açıklasın?”(15 Kasım 2005)

“Ne işe yaradığı belli olmayan sadece dilekçe havale eden bir kurum olan yöneticilerinin binlerce YTL maaş aldığı bu yötışmic zihniyetin ürünü olan kurulun derhal lağvedilmesi gerekmektedir.”(12 Kasım 2005)

“Arkadaşlar hala inanıyor musunuz böyle şeylere, adet yerini bulsun, dostlar iş başında görsün diye çıkarılan şeyler bunlar...”

Etik Kurul karar Örneklerindeki ortak nokta, şikayete konu olan olayların karşılığının aslında yasalarda ayrıntılarıyla bulunmasıdır. O halde yasalarda yaptırım olarak karşılığı olan olayların neden etik kurul-lara havale edildiğı sorusunun mutlaka sorulması ve cevaplanması gerekir.

Anayasa Mahkemesinin, Etik Kurulu Yasasında; etik soruna konu olanların isimlerinin yazılmasını ve kararın resmi gazetede yayınlanmasını iptal etmesi sonrasında çıkan kararlar(2010 yılı sonrası) tam bir komediye dönüşmüş durumdadır; “ X kişisi XX amirini XXX yerinde kendisini haksız yere görevden almıştır vb...” Hukuk alanıyla etik

alanı karıştırıldığında olacak olan buydu... Hukuki bir konuda karar maddi bir yaptırıma dayandırılır (... yıl hapis cezası,... kadar para cezası... ay meslekten men cezası vb.).

memurlar.net'te:

"Resmi gazetede yasaklandığına göre bundan böyle caydırıcı olması açısından mahalli ve yerel basında yayınlansın ki, vatandaş kimin dürüst olup olmadığını bilsin."

"Oh ne ala memleket. Şimdi artık tüm kötü niyetli idareciler canı istediği gibi at oynatacaklar.Bence usulsüzlük yapanların resmi gazetede deşifre edilmesi kamu vicdanını rahatlatıcı,kötü niyetli idarecileri caydırıcı bir uygulama idi.Mahkeme belki hukuka uygun karar aldı ama bana göre kamuya yarar sağlamadı bu karar."(6 Şubat 2010)

Diğer taraftan özgürlüğün olmadığı yerde etik ve ahlaki bir sorgulamanın da yapılamayacağını daha önceki bölümlerde açıkladık. Kamu kurumunda çalışanlar hiyerarşik bir yapıda emir komuta sistemiyle iş görürler. Kamuda çalışanların görev, yetki ve sorumlulukları en ince ayrıntısına kadar yasa, tüzük, yönetmelik ve genelge vb. yazılı metinlerde tarif edilmiştir. Kamu görevlileri de bu yasal prosedürlere göre iş görmek zorundadır. Yani, kendi iradesi (özgür ve özerk olarak) ile, karar alarak iş yapması söz konusu değildir. Dolayısıyla bu insanların etik - ahlak açısından sorgulanabilmesi "etik" açıdan doğru olmayacağı gibi etik ve ahlakla ilgili ilkeler önerildiği gibi yasa hükmüne dönüştürülse de sorunlara bir çözüm getirmeyecektir. Nitekim yukarıda sunduğumuz örnek kararların sonunda "yargı yolu açık olmak üzere" ifadesi bunun etik ve ahlak alanında çözülemediğini tekrar yasal alana dönülmesi gerektiğini göstermektedir. Etik ve ahlakın yaptırımını toplumsal kınama, teşhir etme ve toplumdan dışlama vb. toplumsal tepkilerden oluştuğu için özgür olarak davranmaları söz konusu olmayan kamu görevlilerine de böyle bir yaptırımın anlamı olmamaktadır.

Yasadan beklenen; kamudaki rüşvet, yolsuzluk ve kayırmacılığın önlenmesi vatandaşın işinin zamanında görülmesi şeklindeydi. 08/06/2004 tarihinde yürürlüğe giren Kamu Görevlileri Etik Kurul Kanunu 8 yıldır yürürlükte bulunmaktadır ve kamuda yasadan beklentilerin aksine yolsuzluk, kayırmacılık ve rüşvetin arttığı herkes tarafından görülmektedir.

SONUÇ OLARAK

Etik kodlar sisteminin dünyaya huzur ve güven getireceği inancı, egemenlerin sistemli çabalarıyla, geniş oranda benimsetildi. Özellikle dünyaya egemen güçlerin kontrolündeki siyaset ve kanaat önderleri ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar, küresel boyutta, piyasa ekonomisine ahlaki bir temel oluşturma projelerini yaşama geçirmeye çalışıyorlar. Bu düşüncenin yaşamda bir karşılık bulabilmesinin ön koşulunun da, “özgürlükçü, adil, insan haklarına saygılı, demokratik” bir yönetim anlayışının bütün toplumlarda geçerli olması şeklinde belirtilmişti. Uygulamanın başarılı olması için de diktacı yönetimler yerine demokratik yönetimlerin geçirilmesi savunulmaktaydı. Ne var ki, demokrasi kültürü gelişmemiş ülkelerin kendi iradeleriyle demokratik yönetime geçişleri olanaklı görülüyordu. Boşluk olarak gördüğü bu durumdan faydalanmak isteyen emperyalist güçler diktatörlerin baskıcı rejimi yerine, kendi denetimleri altında, yukarıdan aşağı demokratik bir sistem getirme kararı aldılar. Öyle ki, bölge halkları karşında inandırıcı görünme adına, güdümleri altındaki Fas, Katar, Umman, BAE, Kuveyt, S.Arabistan gibi dünyanın en gerici yönetimlerini “demokrasi ve özgürlükler”(!!) yanlısı olarak devreye soktular. Sonuçta emperyalist güçler, eskittikleri yandaş diktatörleri “demokratikleştirme projeleri” kapsamında devirip, yerlerine yenilerini ikame etmeyi başarmış oldular.

Bu uygulama, emperyalizmin insan hakları, özgürlükler, adalet, hukuk, demokrasi, etik gibi değerlere yaklaşımını, en anlaşılır şekilde ortaya koymuştur. Demokrasi ve özgürlük getirme adına insanlar kitleler halinde katlediliyor, hakları ve özgürlükleri ellerinden alınıyor, sistematik işkence, kadınlar ve çocuklara yönelik saldırılar, şiddet, kanlı iç çekişmeler, yağma, talan hız kesmeden devam ediyor. Etnik köken ve inanç farklılıklarına dayalı iç çatışmaların savaşa dönüşmesi sömürü sürecini daha da derinleştiriyor.

Yaşanan vahşet, dünya kamuoyu tarafından olağan bir sürecin geli-

şimi olarak görülüyor, olaylar suskun ve tepkisiz bir tavırla izleniyor. Hiç kimse demokrasi adına işkence ve kıyımına tabi tutulan halkların da, temel insan haklarına, özgür yaşama, kendi geleceğini kurgulama haklarına sahip olabileceğini akıllarına bile getirmek istemiyor. Daha da acısı, dünyaya demokratik ve etik değerlere(!) dayalı bir nizam(!) vermek isteyenler, büyük bir aymazlık içinde, tanığı oldukları insanlık dışı olayları, utanmaz bir ikiyüzlülükle, seyrediyor ve yaőatıkları vahşet ortamında insanlık dışı uygulamaların bir etik - ahlak sorunu olduğunu düşünmek dahi istemiyor. Örneğin, emperyalist güçler ve yandaőlarının “Ortadoğu’yu yeniden inőa” etme görüőmeleri olağan bir süreç olarak kabul edilip, büyük bir suskunluk içinde izleniyor. Ortadoğu’nun yeniden inőasında söz sahibi olmak isteyen bir ülkenin dıőıőleri bakanı, bölge ülkelerinden birine düzenlenmek istenen saldırıya karşı çıkan ülkeleri “etik davranmamakla” suçlarken, kendi müdahale isteğini, “komőu ülke halklarını korumanın kendileri için etik bir sorumluluk” olarak dile getirebiliyor. Bu mantık kurgusunda “etik-ahlak” anlayıőındaki tutarsızlık, değerlendirmedeki utanç verici çelişki kimsenin dikkatini ekmiyor⁴⁸.

Bütün insani değerlerin çiğnendiği bu ortamda, aynı ikiyüzlülükle, işe alacağı elemanlardan bağlı oldukları meslek örgütünün “etik kuralları belgesi” istenebiliyor. lke genelinde “ahlak bekçiliği” türünde ahlaki denetim kurumları oluőturulmaya çalışılıyor. Kısaca ahlaki açıdan çok vurgu yapılan bireysel ve kamusal vicdan, bu vahşet karşısında krlenip duyarsızlaőıyor.

Oysa yaşanan olaylar sadece saldırıya uğrayan halkları değil bütün insanlığı doğrudan etkilemektedir. Yaőananlar bütün insanlığın temel sorunu halini almıştır ve Türkiye’de de bu süreç ağırlıkla yaşanmaktadır. Uluslararası araştırma kuruluşlarının raporlarında Türkiye, ifade özgürlüğü, kadın ve çocuklara uygulanan şiddet, sağlık, iş ve çalışma hakları gibi kısaca temel insan haklarının, hukuk ihlallerinin en fazla olduğu, tutukluluğun cezaya dönüőtüđü, demokrasi anlayışının geliőmediđi ülkelerin en n sıralarında yer almaktadır.

Küresel boyutta, adil ve demokratik bir düzen kurma adına uygulanan insanlık ve demokrasi dışı saldırıları en kaba hatlarıyla çizmeye çalıştık. Amacımız, dünyada derinleşen sömürüye, buna bağlı olarak artan insan hakları ihlallerine, şiddete, savaş ve katliamlara seyirci kalmayı eleştirel bakış açısıyla sorgulamak, duyarsızlıklara karşı bir ses vermektir. Sesimizin belirli sınırları aşamayacağı ve fazla uzağa gitmeyeceğinin bilincindeyiz. Buna karşın, on yıldan beri ısrarla, gücümüz yettiği oranda bir ses vermeye, sesimizin en yakınımızdan başlayarak bir yankı uyandırmasına çalışıyoruz. Yaşanan duyarsızlıkları, gündem saptırmalarını, ikiyüzlü tutum ve davranışları sergileyip insanların tepki verme refleksini harekete geçirmek, duyarsızlaştırmalara karşı durmak ve suskunluğun kırılmasına gücümüz yettiğince katkı koymak istiyoruz. Duyarlı insanlar olarak, yaşadığımız toplumun sorunlarına yanıt aramak, sorumluluklarımızı yerine getirmek istiyoruz.

Dünyada, özellikle kendi coğrafi bölgemizde, değil etikle, insanlıkla ve insan onuruyla asla bağdaşmayacak olaylar yaşanıyor. İnsanların erdemden, etik ve ahlaktan söz edebilmesinin ön koşulu, başkasının insanlığı için sorumluluk duymaktır. Ülkede beliren eğilim ise, sorumluluk duyma yerine etik vaazlar verme, ahlak bekçiliğine soyunma gibi tutum ve davranışların ortaya çıkmasıdır. Toplumun ahlak bekçilerine (ahlakçılara) ihtiyacı yoktur. Demek istediğimiz, insanlara karşı sorumluluk duymayanların, işlenen insanlık suçları karşısında seyirci kalanların etik üzerine söz söylemeye ve yol göstermeye haklarının, kesinlikle, olamayacağıdır.

KAYNAKÇA

TMMOB (1998), TMMOB Eğitim Sempozyumu **Etik Eğitim Paneli Metinleri**, TMMOB Yayınları, İstanbul

TMMOB (1999), **Mühendislik ve Mimarlık Davranış İlkeleri Hakkında Görüşler**, TMMOB Yayınları, Ankara

TMMOB (1999), TMMOB Mühendislik Mimarlık Kurultayı, **Mühendislik Mimarlık Mesleki Davranış (etik) Kuralları (ilk Taslak)** TMMOB Yayınları, Ankara,

TMMOB (1999), TMMOB Mühendislik Mimarlık Kurultayı, **Mühendislik Mimarlık Mesleki Davranış (etik) Kuralları (ilk Taslak)** TMMOB Yayınları, Ankara,

TÜBİTAK (2000), TÜBİTAK Yayınları, Ankara,

TMMOB (2001), TMMOB Mühendislik Mimarlık Kurultayı **Hazırlık Paneli**, TMMOB Yayınları, Ankara

TMMOB (2001), TMMOB Mühendislik Mimarlık Kurultayı **Mesleki Davranış İlkeleri Metinleri**, TMMOB Yayınları

TÜBA (2002), Bilim Etiği Komisyonu, **Bilimsel Araştırmalarda Etik ve Sorunları**, TÜBA Yayınları, Ankara, ISBN 975.8593-12-9,

TÜBA (2002), **Bilim ve Eğitim, Bilimsel Toplantılar Serisi:2**, TÜBA Yayınları, Ankara, ISBN 9758593048,

TMMOB (2003), TMMOB Mühendislik Mimarlık Kurultayı **Mesleki Davranış İlkeleri Metinleri**,

Doğu Batı Düşünce Dergisi (2004), **Doğu Batı Düşünce Dergisi, Küreselleşme Sayısı**, Felsefe Sanat ve Kültür Yayınları, 2 Baskı, Ankara,

TMMOB (2004), TMMOB 36. Dönem MM Kurultayı Redaksiyon Kurulunun Oluşturduğu **Mühendislik, Mimarlık Kurultayı II. Karar Taslakları**, TMMOB Yay., Ankara,

TMMOB (2004), TMMOB 37. Dönem YK tarafından 38. Olağan Genel Kuruluna sunulmak üzere Kabul edilen **Mühendislik, Mimarlık Kurultayı Belgeleri, Karar Taslakları**, TMMOB Yay., Ankara,

(2004), TMMOB 38. Olağan Genel Kurula Sunulan **Karar Taslakları**,

Ankara,

TMMOB (2005), **TMMOB 50 Yaşında 1954-2004, TMMOB'nin 50. Yılında Geçmişe Bakış 50. Yılında TMMOB Örgütlülüğü**, TMMOB Yayınları, Ankara, ,

Akarsu, Bediha (1998), **Dil-Kültür Bağlantısı**, İnkılap Kitapevi, İstanbul,

Aktan, Coşkun Can, Temmuz (1999), **Ahlaki Yeniden Yapılanma ve Toplum Ahlakına Doğru**, Düşünce ve Toplumsal Gelişim Derneği Yayını,

Althusser, Louise (2003), **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, İtaki Yayınları, İstanbul

Amin, Samir (1999), **Kapitalizmin Hayaleti**, Çev. Cengiz Algan, Sarmal Yayınları, İstanbul,

Anđ , Tüten (15.05.1999), **Hangi Ahlaksal Değerlerle**, Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, ,

Ansal, Hacer Yaz (2000), **Dünyada Teknolojik Değişim ve Mühendisler**, Toplum ve Bilim Dergisi, Birikim Yayınları, İstanbul,

Anthony, Giddens (2002), **Sosyoloji**, Çev. Cemal Güzel, Hasan Özel, Ayraç Yayınevi, İstanbul

Aristoteles, (2009), **Nikamakhos'a Etik**, Bilgesu Yayıncılık, Ankara

Atayman, Veysel (2005), **Etik, Temel Kültür ve Düşünce Dizisi Derleme**, Donkişot Yayınları, İstanbul,

Badiou, Alain (2004), **Etik**. Çev: Tuncay Birkan. Metis İstanbul

Bauman , Zygmunt (2005), **Bireyselleşmiş Toplum**. Çev. Yavuz Alogan. Ayrıntı yayınları İstanbul

Bauman , Zygmunt (2006), **Sosyolojik Düşünmek**. Çev. Abdullah Yılmaz. Ayrıntı Yayınları 5. Baskı İstanbul

Bediha Akarsu (1998) , **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, İnkılap Yayınları 7. Baskı, İstanbul,

Billington, Ray (1997), **Felsefeyi Yaşamak, Ahlâk Düşüncesine Giriş**, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,

Brenkert, George G. (1998), **Marx'ın Özgürlük Etiği**, Çev. Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,

Cirhinlioğlu, Zafer, (1995), **Meslekler ve Sosyoloji**, Gündoğan Yayınları, Ankara,

Cirhinlioğlu, Zafer, (1997), **Türkiye'de Hukuk Mesleği**, Gündoğan Yayınları, Ankara,

Çalık, Ethem, (1996), **Suç ve Cezaların Şahsileştirilmesi ve Cemi-yet Tipi Münasebetleri Üzerine Bir İnceleme**, MEB Eğitim Dizisi, Yayın No: 2832, İstanbul, ISBN 9751109531,

Duran, Ragıp, (2001), **Burası Dünya Polis Radyosu!**, Global Medya Eleştirileri, Yapı Kredi Yayınları, No: 1152, İstanbul, ISBN 9750800427,

EMO Etik Komisyonu, (2003), **Etik Eğitimi**, I. Elektrik Elektronik Bilgisayar Mühendislikleri Eğitimi Sempozyumu, Ankara,

EMO Etik Komisyonu, **Etik Ahlak ve Mesleki Davranış İlkeleri Tartışma Metin Taslağı**, Ankara,

EMO Etik Komisyonu, Nisan (2004), **Etik Ahlak ve Meslek İlkeleri**, Elektrik Mühendisleri Odası, EMO Yayınları, Ankara, ISBN 975.395.753.X,

EMO Etik Komisyonu, Şubat Mart Nisan (2002), **Etik Eğitimi**, II. Elektrik Elektronik Bilgisayar Mühendislikleri Eğitimi Sempozyumu, Samsun, Erdal Cengiz, Doğu Batı Düşünce Dergisi, **Küreselleşme Sayısı**,

Engels, Frederich, (1977), **Anti-Dühring**, Çev.Kenan Soner, Sol Yayınları, İlkyaz Basımevi. 2. Baskı, Ankara,

Etik Kurul Yönetmeliği

Frankena, William, (2007), **Etik**, İmge Yayınları, Ankara

Giddens, Anthony, (2001), **Sosyoloji, Eleştirel Bir Giriş**, Çev. Ülgen Yıldız, Phoenix Yayınevi, Ankara,

Hançerlioğlu, Orhan, (1992), **Felsefe Ansiklopedisi Sözlüğü**, Remzi Kitapevi, İstanbul,

Hare, R.M., (1979), **Yeni Düşünce Adamları, Ahlak Felsefesi**, Çev. Rona Abay, MEB Yayınları, İstanbul,

Haynes, Felicity, (2002), **Eğitimde Etik**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Haynes, Felicity, (2002), **Eğitimde Etik**, ev. Semra K. Akbaş, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,

İnam, Ahmet, (1999), **Doğu Batı Düşünce Dergisi, Etik Sayısı**, Felsefe Sanat ve Kültür Yayınları, 2 Baskı,

İnam, Ahmet, (2004), **Teknoloji Bilim İlişkisinin İnsan Yaşamındaki Yeri, Teknoloji**, TMMOB Yayınları, Ankara,

James G. March- Herbert A. Simon, (1973), **Örgütler**, ev. Ö.Bozkurt-O.Onaran, TODAİ Yay. No:(144, Sevinç Matbaası, Ankara,

John W. Gardner, (1999), **TMMOB MMO, III. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi**, İzmir,

(1 Aralık (2004)),Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (Kanun No:5176, Kabul Tarihi:25.5.2004, Resmi Gazete Yayın Tarihi:07.06.2004) ve etik ilkelere uyulması hakkındaki Başbakanlık Genelgesi **sayı 25657, Genelge No: 2004/27**

Kant, Immanuel, (2002), **Ahlak Metafizisinin Temellendirilmesi**, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara

Kant, Immanuel, (2007), **Etica**, ev. Oğuz Özüğül, Pencere Yayınları, İstanbul

Kasım (2005), TÜSİAD, **Devlette Etikten Etik Devlete:Kamu Yönetiminde Etik**, TÜSİAD Devlette Etik Altyapı Dizisi No:1 Yayın No: TÜSİAD -T/2005-11/412, İstanbul,

Köse, Haşim, Öncü, Ahmet, (2000), **Toplum ve Bilim**, Birikim Yayınları, Yaz, sayı 85

Kuçuradi, İonna, (2011), **Etik**, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara

Kuçuradi, İoanna, (26. 09.2003), **XXI. Dünya Felsefe Kongresi, Felsefe Özel Eki**, Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul

Kuçuradi, İoanna, (29.10.2003), **Söyleşi** ev. Y. Kayıran, Cumhuriyet Gazetesi Felsefe Eki, İstanbul,

Lalande, Andre,(1995), **Kısa Gerekçeli Pratik Ahlak**, ev. M. Coş-

kun Değirmencioğlu, Eğitim Dizisi, MEB Yayınları, İstanbul, ISBN 975.11.0954.X,

Lefebvre, Henre , (2007), **Sosyalist Dünyanın Görüşü**, Çev: G. Doğan Görsev. Yordam Kitap, İstanbul

Lukes, Steven, (1998), **Marksizim ve Ahlak**, Çev. Osman Akınbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,

Machiavelli, Niccolo, (1999), **Prens**, Çev. Rekin Teksoy, Oğlak Yayıncılık, İstanbul,

MacIntyre, Alasdair, (2001), **Ethik'in Kısa Tarihi**, Paradigma Yayınları, İstanbul

MacIntyre, Alasdair, (2001), **Erdem Peşinde**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Markoviç, Mihailo, (1998), **Hümanizma ve Ahlak Felsefesi**, çev: Ali Ünlü Toplumsal Dönüşüm Yayınları İstanbul

Marx, Karl -Friederich Engels, (2006), **Felsefe İncelemeleri**, Çev: Cem Eroğul. Yordam kitap, Ankara

Marx, Karl, (1978, **Kapital**, çev. Aleattin Bilgi, Sol Yayınları, 2. Baskı, Ankara,

Marx, Karl, Kasım (1974, **Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı**, Çev. Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara,

Mayıs (2004), **Teknoloji**, TMMOB Yayınları, Ankara, ISBN 975.395.766.1

Mills, C. Wright, (1974), **İktidar Seçkinleri**, Çev. Ünsal Oskay, Bilgi Yayınevi, Ankara,

Mills, C. Wright,(1979), **Toplumbilimsel Düşün**, Çev. Ünsal Oskay, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,

MÜDAK web sayfası (<http://mudek.me.metu.edu.tr/>)

Mynet medya yayıncılık

Ocak (2003), **1. Ulusal Uygulamalı Etik Kongresi Kitabı**, ODTÜ Felsefe Bölümü, Ankara

Onbaşioğlu, Seyhan Uygur, (2003), **Mühendislik Etiği Ders Notları**, Doğa Yayıncılık, İstanbul,

Onbaşioğlu, Seyhan Uygur, (2003), **V Makine Mühendisliği Sempozyumu Bildirisi**, İstanbul, Kasım

Onbaşioğlu, Seyhan Uygur, (21-22 Mayıs 2004), **Mühendislikte Etik**, MÜDAK 1. Ulusal Mühendislik Kongresi, Foça/İzmir,

Onbaşioğlu, Seyhan Uygur, Mayıs (2004), **Teknoloji, Etik ve Mühendis Sorumluluğu**, MÜDAK 1. Ulusal Müh. Kong. Foça/İzmir,

Onbaşioğlu, Seyhan Uygur, Örgen Uğurlu, Nisan (2005), **Mühendislik ve Etik** adlı panel, Makine Mühendisleri Odası 26.Dönem Şube ve Temsilcilik Söyleşileri-II, MMO Yayınları, İstanbul, , ISBN 975.395.815.3

Ozankaya, Özer, (1984), **Temel Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü**, Savaş Yayınları, 3. Baskı, Ankara,

Örs,Yaman, (1990), **Hekimlikte Etik Sorunları ve Örgütlenme, Demokratik Kitle Meslek Örgütleri**, Sağlık ve Toplum Yayınları, Ankara,

Özaktaş, Haldun M., (1997), **Bilim, Bilim Politikası ve Üniversiteler**, Bağlam Yayınları, İstanbul,

Regan, Tom, (2007), **Kafesler Boşalsın**, İletişim Yay. İstanbul

Sennett, Richard, (2002), **Karakter Aşınması, Kapitalizmde İçin Kişilik Üzerine Etkileri**, Çev. Barış Yıldırım, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,

Sinnot, Walter-Armstrong, (2011), **Tanrısal Ahlak**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Tansal, Sabih ile Söyleşi, (2 Ekim 2005), **Gençlerin etik kulüplerine iş dünyası büyük destek veriyor**, Hürriyet Gazetesi Pazar Eki, ,

Tansal, Sabih, (2004), **Mühendislikte Etik**, MÜDAK 1. Ulusal Mühendislik Kongresi, Foça/İzmir, 21-22 Mayıs,

TEDMER web sayfası (<http://www.tedmer.org.tr/page.asp?pageID=1069>)

Tepe, Harun, (1999), **Bir Felsefe Dalı Olarak Etik**, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Etik Sayısı, Felsefe Sanat ve Kültür Yayınları, 2 Baskı, Ankara,

Tepe, Harun, (2000), **Etik ve Meslek Etikleri**, Türk Felsefe Kurumu, Ankara,

Tepe, Harun, (2003), **Çalışma İlişkileri ve Etik**, TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, Sayı: Ekim-Kasım-Aralık,

Tepe, Harun, (2009), **Etik ve Meslek Etikleri**, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara

Toksoy, Macit, (1999), **TMMOB Makine Mühendisleri Odası, III. Ulusal Tesiat Mühendisliği Kongresi**, İzmir,

Troçki, Lev, (1997), **Onların Ahlakı ve Bizim Ahlakımız**, çev. Bülent Tunatur, Yazın Yayıncılık, İstanbul

Tuğlacı, Pars, **20. YY. Türkçe Sözlük**, Okyanus Yayınları, İstanbul,

Ural, Şafak, (1999), **Epistenolojik Açıdan Değerler ve Ahlak**, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Etik Sayısı, Felsefe Sanat ve Kültür Yayınları, 2 Baskı, Ankara,

Ural, Şafak, Nisan (2005), **Teknoloji Uygarlığı ve Felsefe**, Makine Mühendisleri Odası 26.Dönem Şube ve Temsilcilik Söyleşileri-II TMMOB MMO Yayınları, İstanbul, , ISBN 975.395.815.3

Uslu, Salim, Ocak (2001), Görüş Dergisi, **İş Ahlakı sayısı**,

Uzun, Ruhdan, (2011), **İletişim Etiği**, Dipnot Yayınları, Ankara

Weber, Mak, (2011), **Protesten Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhı**, çev. Milay Köktürk, Bilgesu Yayıncılık, Ankara

Weber, Max, (2006), **Bürokrasi ve Otorite**. Çev: H. Bahadır Akın, Adres Yayınları Ankara

Zupancic, Alenka, (2010), **Gerçeğin Etiği**, Epos Yayınları, Ankara

NOTLAR

NOTLAR

NOTLAR